

DEMOS

Bir Sempozyum Öyküsü
(Ali Dumanlı)

Anadilde Eğitim Meselesi
(Faik Bulut)

Anadilde Eğitim: Hukuksal Bir Bakış
(Mahmut Vefa)

Kürtlerin Varlığı Üzerine Akıldışı Tartışmalar
(İbrahim Güçlü)

Kürtlere Fransa Modeli mi?
(Hasip Kaplan)

Her Dil Bir Halktır
(Ali İncesu)

Yirmi Birinci Yüzyıl
(Sedat Yurtdaş)

Ben 'Çözüm' İstemiyorum!
(Abidin Kızılyaprak)

Mayınsız Bir Dünya İçin
(Hüseyin Nazlıkul)

Mayınsız Bir Türkiye İçin
(Kampanya)

Reel Sektörde Reform ve Çeteler
(Şevket Akalın)

KİTAP DİZİSİ
BAHAR 2002

Institut kurde de Paris

Liv. 644
10/10/2016
440 DEM KIT

DEMOS

KİTAP DİZİSİ
BAHAR 2002

DEMOS Yayınları

DEMOS
(Demokratik Uzlaşma ve Kürt
Sorununda Çözüm Girişimi)

Nisan 2002

Baskı: Berdan Matbaacılık

DEMOS Basın Yayın Reklam
ve Ticaret Ltd. Şti.

Meşrutiyet Cad. Ravenda İşhanı
No: 85, Kat: 4, Daire: 8
Beyoğlu / İstanbul

Tel/Faks: (0212) 251 39 19

E-mail: demosdergi@hotmail.com

İçindekiler

Editörün Notu	5
Bir Sempozyum Öyküsü (<i>Ali Dumanlı</i>)	7
Cumhurbaşkanına Gönderilen Dilekçe	17
Anadilde Eğitim Meselesi -I- (<i>Faik Bulut</i>)	21
Anadilde Eğitim:	
Hukuksal Bir Bakış (<i>Mahmut Vefa</i>)	67
Kürtlerin Varlığı Üzerine	
Akıldışı Tartışmalar (<i>İbrahim Güçlü</i>)	85
Kürtlere Fransa Modeli mi? (<i>Hasip Kaplan</i>)	107
Her Dil Bir Halktır (<i>Ali İncesu</i>)	119
Yirmi Birinci Yüzyıl (<i>Sedat Yurtdaş</i>)	127
Ben 'Çözüm' İstemiyorum! (<i>Abidin Kızılyaprak</i>) ...	139
Mayınsız Bir Dünya İçin (<i>Hüseyin Nazlıkul</i>)	145
Mayınsız Bir Türkiye İçin (<i>Kampanya metni</i>)	149
Reel Sektörde Reform ve Çeteler (<i>Şevket Akalın</i>) ...	153

Institut kurde de Paris

EDİTÖRÜN NOTU

'Özgür fikir platformu' olarak tasarladığımız kitap dizimizin elinizdeki ilk etabı, ağırlıklı olarak 'Anadil' yazılarından oluşuyor; bir tür 'dosya' kapsamında. Ancak kitap, salt bu konuyla sınırlı değil; değişik yazılar da bulunuyor. Yazıların sıralanmasında şöyle bir yol izlendi: İlk olarak, DEMOS'un geçtiğimiz ay İstanbul'da bir otelin salonunda düzenlediği iki günlük sempozyumla ilgili bir yazı var. Bunu, sempozyum katılımcılarının genel eğilimi doğrultusunda cumhurbaşkanına sunulan bir dilekçe izliyor.

Ardından 'dosya' kapsamındaki yazılar ve değişik konulardaki yazılar.

Bu arada belirtelim: 'Sempozyum Öyküsü'ne ilaveten yayımladığımız dilekçenin imzacıları arasında aslında daha pek çok aydınımız bulunabilirdi; ancak, redaksiyonu sempozyum sonrasına bırakılan dilekçenin son halini yeniden katılımcılara iletmek ve onay almak süreci kısa bir zamana sıkışınca imza sayısı bu oranda kaldı; bir başka anlatımla belli bir onay süresi sonunda kesinleşen imzalarla dilekçeyi göndermek zorunluluğu gibi, teknik bir ihtiyaç ortaya çıktı.

Kitap dizimizin, yukarıda sözünü ettiğimiz sempozyum tebliğlerini içerecek olan, gelecek etabında buluşmak üzere sevgi ve saygıyla...

Institut kurde de Paris

Bir Sempozyum Öyküsü

ALİ DUMANLI

DEMOS kendini bir fikir platformu olarak tanımladığından beri, yaklaşık 5 yıldan bu yana, düşünce faaliyeti yürüttü. Düstur edindiği aydınlatma/aydınlanma, etkileme/etkilenme, görüş alışverişi ve diyalog kuralına sıkı sıkıya sarıldı. “Herkeseye yakın, herkesten uzak” prensibinden hareketle, hep iyi niyetli, kararlı, ciddi ve mesafeli davrandı.

DEMOS aydın onuruna, özgür bireyin kendi beyniyle düşünmesine önem verdi. Beyniyle düşünebilenin özgür insan olabileceğine, meselelere yaklaşımda ifade serbestisine ve gönül rahatlığına kavuşacağına inandı.

DEMOS katılımcıları biat mekanizmasına, emir komuta zincirine, altı doldurulmamış slo-

gancılığa, duygusal analizlere, hamaset edebiyatına, ezberciliğe ve medrese yöntemiyle hıfzetmeye olduğu kadar kışkırtıcılığa, yersiz heyecana/paniğe, gereksiz polemiklere, ağır ithamlara, demagojiye, küfürnameye, önyargıya ve peşin reddiyeciliğe de karşı çıktı.

DEMOS katılımcıları istediler ki, bir mesele gönül rahatlığı içinde tartışılsın; tartışanlar gürültüsüz patırtısız, kol kola, yan yana sokakta birlikte yürüyebilsinler. Aforoz mekanizması işlemeden, dileyen dilediği konuda ufuk turu yapabilsin, sesli düşünebilsin. Yeter ki dar maslahatçılık değil, halkın geniş çıkarları açısından şeffaflık ve samimiyet esas alınsın.

DEMOS katılımcıları, “Köylü uyanmıştır, aydına gerek yoktur” yahut “Aydınlar her şeydir, halk hiçbir şey” veyahut “Düşünmeye ne hacet! Nasıl olsa bir bilen, bizim yerimize düşünüyor” türünden söylemlere itibar etmedi, etmiyor. Bu düzlemde “Siz aydınlar iyisiniz, hoşsunuz ama kitleniz yok. Kitlesiz aydınlar hiçbir işe yaramazlar” türünden hem popülist ve hem de küçümseyici tavırları reddetti. Zira DEMOS, “Aydın kesiminin mutlaka bir kitlesi olmalı” şeklindeki bir düşünceyi benimsemiyor; fakat aynı zamanda “Aydınların, içinden çıktıkları toplumun vicdanı olduklarını ve halkla bağlarını asla koparmaları gerektiğini” vurguluyor.

DEMOS, ne halktan ne de hayattan kopuk bir entel grubu olma sevdasına kapılmadı. Kapısından giren herkesi doğal katılımcı saydı; görüş ve önerilerini ciddiye aldı. Gönül rahatlığı

içinde ve özgürce tartışma zemini yarattığından, içinden çıktığı halkın yaşamsal sorunlarının kritik noktalarını saptayabildi. Tehlike ve tehditleri sezerek, bunu ciddi analiz temelinde yazıya döktü ki, ilgili ilgisiz herkesin dikkatini çekebilir.

Hayat, DEMOS katılımcılarının hayat ve olgularla bire bir ilintili öngörülerini doğruladı.

DEMOS katılımcıları, bununla da yetinmedi; toplumsal kutuplaşmanın, etnik histerinin uç noktalara vardığı en hassas günlerde bile soğukkanlılığını korudu; herkesi itidal ve sağduyuya davet etti. Gelişmelerin tersine döndüğü, kırılma noktasının yaşandığı ve bir uçtan diğerine savrulmaların gözlemlendiği dönemlerde, "Öteki ne düşünüyor? Bize karşı olsa bile, eleştirileri ve değerlendirmelerinden ne gibi sonuçlar çıkarılabilir; olumsuz nasıl olumluya çevrilebilir?" noktasından hareketle, farklı kişileri konferanslarına davet etti.

Bu düzlemde çevresinde örülmek istenen kuşku duvarını, önüne çekilmeye çalışılan sis perdesini aralayan DEMOS, halkın kafasının pek karışık olduğu bir ortamda, fikir kervaniyla "düşüncenin ipeksi yolu"na koyuldu.

Kendini Dayatan Toplantı...

Kürt aydınlarıyla bir toplantı yapmak ve görüş alışverişinde bulunma fikri, aslında doğal olarak oluştu. Daha doğrusu 11 Eylül olaylarından sonra, bizzat hayat tarafından dayatıldı.

Rastlantı kabilinden birkaç küçük olay, fikrin gelişmesine katkıda bulundu.

Sözgelimi Dr. Kemal Parlak, bir işi nedeniyle Ankara'daydı. Orada karşılaştığı deneyimli bir Kürt aydını ile ayaküstü sohbet ederken, söz döndü dolaştı, Kürtlerin bugünlerde neler düşündüğüne geldi. Deneyimli zat, "Uzunca bir yazı yazdım. Umarım, birlikte çalıştığım arkadaşlar bunu dikkate alır ve parti siyaseti olarak benimser" demiş. Dr. Kemal, "Flu kâğıda döktüğün önerilerin ne kadar ilgi çeker, sen nereye kadar dile getirebilirsin, bilmiyorum. Ama bizim düzenleyeceğimiz herhangi bir toplantıda gönül rahatlığıyla anlatabilirsin ve ciddi ciddi tartışılır" cevabını vermiş.

İkinci örnek basın ve medyadan. 11 Eylül sonrası, sabah akşam onca "uzman", ekranlarda veya gazete sayfalarında "stratejik" görüş belirtti ABD, Taliban, Bin Ladin, Afganistan, Orta Asya, Kafkasya, İran, Ortadoğu, Irak Kürdistanı bölgesi, Irak, Saddam, Güneydoğu, PKK, İslamcı örgütler, terör vs üzerine. Bir Allah'ın kulu da çıkıp şunu akıl edemedi: "Sorunların öznesi konumunda olan bölge insanı, Kürt aydını, ne düşünüyor, ne ediyor? Bir varsayım olarak Kuzey Irak'a girilmesi ve Musul-Kerkük petrol hattının işgal edilmesi durumunda, bir savaş alanına dönüşecek veya en azından sıcak cephe gerisini oluşturacak bölgenin insanları bu olaya nasıl bakıyor; kâr ve zarar hanesinden neler görüyorlar?"

Üçüncü örnek, yine medyadan. Siyasi partiler, karar merkezleri, kurum ve kuruluşlar, bu arada çok sayıda gazeteci, köşe yazarı, siyasetçi

“Kürtçe dil eğitimi, Kürtçe yayın” meselesini Türkiye’nin “bir numaralı sıcak gündemi” olarak tartıştı. “Kürt dili şöyledir, böyledir; geridir, ileridir; dildir, lehçedir; bölücülüktür, demokrasinin gereğidir” şeklindeki tartışmalar, Bin Bir Gece Masalları gibi uzadı durdu. Hemen herkes kendi bildiğini okudu, yazdı. İşin tuhafı, tartışmayı yürütenlerin büyük çoğunluğu dil uzmanı olmadığı gibi, serbest bırakılmasını savunanlar bile Kürtçeyi yakından tanıyan kimseler değildi.

Bir iki istisna dışında, yine bir Allah’ın kulu çıkıp “Bu dili konuşan Kürtler ne diyor, neler düşünüyor? Türkiye’yi ve dünyayı nasıl algılıyorlar; bu çerçevede Kürt dilini nereye oturtuyorlar? diye sormadı.

Pasif dinleyici, uzaktan seyirci konumuna itilmiş bu ülkenin Kürt kökenli aydını veya insanı “sessiz değerlendirme” yaptı, kendi kendisiyle “sohbet” etti; “içinden tartıştı”; kızdı, köpürdü, destekledi veya itiraz etti. Sokakta veya herhangi bir münasebetle herhangi bir yerde karşılaştığı tanıdığıyla, özünü çok yakından ilgilendiren ama kendi dışında cereyan eden tartışmaların muhasebesini yaptı.

Hem bu yurdun evladı, vatandaşı, hem de konunun öznesini olacaksın fakat sürekli dışlanacaksın; fikrin hiç sorulmayacak!

Bilen bilir; geçmişini birlikte yaşadığın ve geleceğini paylaşmak istediğin bir toplumun aktif, özgür ve gönüllü bireyi olarak senin de umutların, rüyaların, pratik katkıların olabilir.

Bunlar bilişimle, iletişimle, etkileşimle ve ortaklaşa hayata geçirilebilir.

Bunu gören DEMOS katılımcıları, içlerini döküp gözlemlerini birleştirdince, şu noktada görüş birliği sağlandı: “Bu ülkenin insanıyız, yabancı değil vatandaşız; geçmişte beraberdik, gelecekte de birlikte olmalıyız; dolayısıyla katılımcılığı esas almalıyız. Bunun biricik yolu, bir araya gelerek sesli düşünmekten, ufuk turunda beyin fırtınası yaratmaktan, sorunları aramızda tartışıp netliğe kavuşturduktan sonra toplumla paylaşmaktan geçer. Pasif seyirci, sessiz dinleyici olmayalım. Etkin ve özgür vatandaş olalım. Aydınlanalım ve aydınlatalım; etkileyelim ve etkilenelim. Birbirimizi yakından tanıyanlar, sorunların içinden gelenler ve meselenin özünü kavrayanlar olarak, öncelikle aramızda dertleşelim, halleşelim, helalleşelim; ardından yakın çevremizden başlayarak dalga dalga uzaklara, toplumun en ilgisiz kesimlerine dahi sesimizi duyuralım. Yabancılaşma ve dışlanma böyle giderilir; birleşme ve bütünleşme buradan doğabilir.”

Pratik Adımlar...

Görüş birliğini pratik önerisiyle süsleyen Turan Hoca oldu: “Ortalık yine toz duman; kafalar karışık. Serinkanlı, birleştirici ve akılcı bir adıma ihtiyaç var. Öncelikle şimdiye kadar fikri sorulmamışları, yani Kürt aydınlarını toplayalım. Ne düşündüklerini anlayalım; bunları pasif izleyici/dinleyici konumundan çıkarıp, etkin bireylere

dönüştürelim. Yakın gelecekti ise, herhangi bir köken veya görüş ayrımı yapmadan, Türkiyeliyim diyen tüm aydınlarla ortak platformlarda görüş alışverişinde bulunalım. Bu ülkenin gerçek sahipleri olduğumuzu gösterelim. Sadece bölgemizi değil, Türkiye'nin her köşesini ilgilendiren sorunları masaya yatıralım. Buna ilişkin çerçeveler çizelim ki, bölgecilik yapmadığımızı, etnik sorunlarla kendimizi sınırlandırmadığımızı; bu tuzağa düşmeyeceğimizi; tersine, bu meseleyi de unutmadan dünya insanı olduğumuzu kanıtlayabilelim.”

Öyle mi, öyle!

O halde, kolları sıvayalım. Hemen genel çerçeve çizildi, toplantının adı bulundu: Kürt Aydınları Tartışıyor. Bu başlık önemliydi. Zira, geçmişten gelen nedenlerle Kürt kökenli aydınların birlikte çalışmaları nadiren gerçekleşmişti. Hemen her toplantıda ithamlar ve bölünmeler yaşanmıştı. Yahut, bu tür toplantılar “bir parti kurulması” veya “şu konuda bir bildiri, basın açıklaması yayınlanması” gibi siyasi amaçlarla düzenlenmişti.

Toplantının ana başlığı, daha kapsayıcı ve bütünleştiriciydi: “11 Eylül Sonrası Dünyamız, Ülkemiz, Bölgemiz.” Şimdiye kadar geleneksel anlayışlar kendisini dünyanın merkezine yerleştirirdi. Meselesini dünyanın bir numaralı sorunu sayar ve başka bir şeyle ilgilenmezdi.

Oysa geniş açılı olmak, dünya insanı olmanın önkoşuludur; bu da yürek ve fikir genişliği demektir. Dar kuyunun dibinden dünyaya bakıl-

maması demektir.

Kimlerin çağrılacağı konusunda bir öneri, diğerini izledi. Uzun mu uzun bir liste yapıldı. Çağrılıların siyasi düşüncelerine, hangi partide olduklarına ve ne iş yaptıklarına bakılmadı. Önemli olan şuydu: "Fikri olan beri gelsin, serbest kürsüde dillendirsin. Yeter ki seviyeyi korusun. Ve temsilci değil, birey olarak hanemizi şerefliyorsun!" Zira birey sıfatıyla hareket etmek, bizde çokça sözü edilen ama bir türlü uygulanmayan demokratikleşmenin önkoşuludur. Bilinçli bireyi olmayan toplum sürüdür; müridan topluluğudur. Böyle bir toplumun ilerleme, üretme ve yaratma şansı olamaz.

Çerçeve çizilip isimler belirlendi, işbölümü yapıp çağrı metni hazırlandı. Yüz yüze görüşmeler, telefon konuşmaları, faks göndermeleri vs derken listedeki sayının üzerinde bir rakama ulaşıldı. Kimi politikacılar, siyasi ortamdan çekinerek "başarı dilekleri" sunmakla yetindi; kimileri de önceden söz verdikleri halde, her ne hikmetse, aniden karar değiştirdiler. Ola ki, "değirmenlerine su taşımayalım" türünden bir zihniyetle hareket ettiler?.. Aslında özgür birey ve aydın olmanın ne kadar zahmetli bir süreç olduğunu tersinden kanıtladılar. İçinden çıktıkları halkı, bölgeyi ve ülkeyi değil, dar bir çevrenin çıkarlarını gözettiler. "Kitle bizimdir" demeyi her derdin dermanı sananlar, gerçekte milyonlarca insanla bile başarısızlığa mahkûm olunabileceğini; yer yer maceraya atılabileceğini bir türlü göremiyorlar.

Neyse, gelen de sağolsun, gelmeyen de!

DEMOS, maddi problemleri de katılımcıların sayesinde çözmeyi başardı. Tüm aksiliklere rağmen sempozyumu gerçekleştirdi. Çağrılılar, belki bir ilke daha tanık oldular: Konuşan, tartışan onca insan “bitiş”ten sonra alkışlandı. Eleştirilere karşı eleştiriler geldi ama ne kimse alındı, ne de kimse gücendi. Aynı masada oturuldu, gülümsemeler ve kadife tartışmalar eşliğinde soldan sağa, liberalinden radikaline kadar herkes gönül rahatlığıyla konuştu, tartıştı, sohbet etti.

Sıra Projelerde...

Sırf toplantı yapmış olmak için değildi bu sempozyum. Hayata yönelik pratik adımlara ilişkin bazı kararlar da alınmalıydı. Konuşmalar biter bitmez, çalışma komisyonları işbaşı yaptı. Sosyopolitik etkinlikler çerçevesinde bir dizi öneri kâğıda döküldü ve son halini alması için karar alındı. Toplantının asıl amacı olmamakla birlikte, gündemde yakıcılığını koruması bakımından, “Kürtçe eğitimin gereğinin yapılması ve bu yönde dilekçe veren öğrenciler hakkında YÖK tarafından alınan kararların geri alınması” mealinde bir mektup Cumhurbaşkanı'na gönderildi.

Arada alınan kararlardan biri de, güzel bir izlenim yaratan bu tür buluşmaların “Mevsim Toplantıları” adı altında, farklı yerlerde ve üç-dört ayda bir düzenlenmesi; bunun gelenek haline getirilmesine ilişkindi.

Sosyoekonomik etkinlikler, proje ağırlıklıydı.

Burada gerek bölge insanını gerek tüm Türkiye'yi yakından ilgilendiren hemen bütün projelerin ana ilkelerinin belirlenmesi, buna ilişkin çerçevenin çizilmesi ve önerilerin sunulması bakımından Kürt aydınları bir ilke daha imza atmak durumundaydılar. Ekonomik kriz, Avrupa Birliği, küreselleşme, GAP, su sorunu, köye dönüş, tersine göç, mayınların temizlenmesi, genel eğitim, Kürtçe eğitim ve anadil sorununa ilişkin konularda en kısa zamanda bir kitap/broşür yayımlama kararı alındı. Çeşitli uyarıları da içerecek bu tür bir kitapta aydınlar neler düşündüklerini dile getirecekler: Örneğin, devlet tarafından gerçekleştirilen projelerin eksik ve yanlışlarının neler olduğunu, bunların nasıl giderilebileceğini ve halkın katılımının nerede sağlanması gerektiğini açıklayacaklar.

DEMOS, kimseyle polemik yaratmadan, sadece ve sadece Türkiye'ye ve bölge insanına yarayacak her meseleyi dert edinerek, muhtemel çözüm yollarını tartışarak aydınlanma ve aydınlatma, etkileme ve etkilenme kuralını gözeterek yoluna devam etmeyi tasarlıyor.

Haydi hayırlısı!

Sempozyum sonrası
cumhurbaşkanına gönderilen
dilekçe

Sayın Ahmet Necdet Sezer
T. C. Cumhurbaşkanı
Ankara

Biz aşağıda imzaları bulunan ve DEMOS'un (Demokratik Uzlaşma ve Kürt Sorununda Çözüm Girişimi) çağrısı üzerine 16-17 Mart 2002 günlerinde İstanbul'da bir araya gelen aydınlar; 11 Eylül olaylarından sonra dünyamız, bölgemiz ve ülkemizdeki gelişmeleri tartıştık. Birçok olgu üzerinden sürdürdüğümüz ve ülkemizin düşünsel atmosferine katkı yaptığına inandığımız bu görüş alışverişi neticesinde sizlere, aciliyeti bakımından, aşağıdaki hususları arz etmeyi kararlaştırdık:

Ülkemiz, bir dizi meseleyle karşı karşıyadır. Ekonomiden demokratikleşmeye kadar birçok sorun tüm ülkenin önünde durmaktadır. Geçmişle kıyaslandığında iyimser olmayı gerektirecek gelişmeler yaşanmakla birlikte, özellikle demokratikleşme çerçevesinde önemli bir yer tuttuğuna inandığımız 'Kürt sorunu' ile bağlantılı çözüm bekleyen problemlerimiz olduğu görülmektedir; konunun özgürce tartışılması önündeki anayasal, yasal ya da fiili engeller, anadilin öğretilmesi ve kullanılması önündeki kısıtlamalar, olağanüstü hal rejiminin kimi yerlerde sürdürülmesi, göç etmek zorunda kalmış insanların durumu, idam cezasının kimi suçlarda varlığını devam ettirmesi yönündeki ısrarlar, bazı uluslararası sözleşmelere ilişkin çekincelerin sürdürülmesi... gibi.

Şüphesiz, bu sorunların bir çırpıda çözülmesi ya da çözüm konusunda 'mutlak bir doğru' bulunması beklentisi gerçekçi olmayabilir. Ancak katılım, hoşgörü ve diyalogun, bütün meselelere yaklaşımda temel düstur olmasını beklemek ve son günlerde yaşanan kimi gelişmelerin ise bu beklentiyi zedeler nitelikte olduğunu arz etmek durumundayız. Şöyle ki;

a) 'Anadilin seçmeli ders olarak öğretilmesi' talebiyle okul yönetimlerine ya da Milli Eğitim yetkililerine dilekçe veren birçok

genç hakkında idari soruşturma açılmış, bir kısmı okullarından atılmış ve diğer bir kısmı ise ceza kovuşturmasına maruz bırakılmıştır. Bu, kanaatimizce, anayasanın güvence altına aldığı dilekçe verme hakkını tartışılır duruma getirmekle kalmamakta; asıl olarak, ciddi bir gerilim noktası yaratarak, hem öğretim yaşamları tehlikeye giren gençler hem de yakınları nezdinde iyimserlikleri törpülemekte ve hiç gerekmediği halde, toplumun bir kesiminin taleplerinin kriminalize edilebileceği gibi, karamsar duygulara yol açmaktadır.

b) 1992 yılından bu yana 'İstanbul Kültür Enstitüsü' adıyla yayın, araştırma gibi faaliyetlerde bulunan kuruluş, geçtiğimiz günlerde mülki amirlik kararıyla kapatılmıştır. Bu da bir yandan 'Niçin şimdi?' sorusunu gündeme getirmekte, diğer yandan da yayın, araştırma gibi faaliyetlerin kriminal zeminde değerlendirilmesi gibi, demokrasi ile uyumlu görünmeyen yeni bir gerilimli tabloya işaret etmektedir.

Ülkemizin sorunlarını elbirliğiyle çözmeye çalışmak ve en azından var olan sorunlara yeni sorunlar eklememek adına, toplumsal ruh halini iyimserlikten uzaklaştırabilen bu konuları bilgilerinize sunmayı bir görev olarak algılıyor, anayasal yetkileriniz kapsamında bu konulara hassasiyet göstereceğinizi ümit ediyoruz.

Saygılarımızla arz ederiz.

İMZACILAR

Mustafa Aksakal	İbrahim Güçlü
Mahmut Alınak	İbrahim Gümüştekin
Abdullah Amaç	Ercan İlgin
Hanifi Amaç	İbrahim İnce
İsmail Aslan	Ali İncesu
İsmail Aydın	Hasip Kaplan
Nihat Bayrak	Hasan Kaya
Şefik Beyaz	Hüsnü Okçuoğlu
Hikmet Bozçalı	Ahmet Önal
Selahattin Bozkurt	Mustafa Özer
Niyazi Bulgan	Kemal Parlak
Faik Bulut	Turan Sarıtemur
Mahmut Can	Enver Sezgin
Mazlum Çimen	İbrahim Sinemillioğlu
Hasan Doğan	Mahmut Siyahhan
Recep Doğaner	Mükreme Tepe
Mehmet Ali Eren	Ali Tural
Kasım Ergun	Feridun Yazar
A. Melik Fırat	Ali Yılmaz
Ümit Fırat	Sedat Yurtdaş
Yasemin Göksu	

Anadilde Eğitim Meselesi (I)

FAIK BULUT

Kürtçe eğitim verilmeli mi, verilmemeli mi? Bu soruya verilen cevaplara bakarak, Türkiye kamuoyunda iki farklı kesimden söz edilebilir:

1) Sayıca azınlıkta kalmakla birlikte iktidar eksenli karar odakları, "Kürtçe yasağı söz konusu değil; vatandaş sokakta ve evde bu dili konuşuyor. Dolayısıyla, Kürtçe eğitim hakkı istemek mak-satlıdır. Kürtçe eğitim olamaz. Bu, bölücülüğe verilmiş bir taviz sayılır. Kürtçeyi eğitim dili olarak kabul etmek, Kürt devletine gidecek süreci başlatmakla eşanlamlıdır. Kürtçe eğitim hakkı verirsek; bu sefer Lazca, Çerkesçe vs sıraya girer ve işin sonu gelmez" diyorlar. 9. Cumhurbaşkanı Sülmeyman Demirel, bu kategorinin en tipik tem-

silcisidir. Demirel, Cumhurbaşkanlığı görevindeyken ziyaret ettiği Balkan ülkelerinden birinde, oradaki Türk azınlığa hitaben, “Diliniz ve kültürünüz sizin yegâne silahınızdır; varlığınızın biricik teminatıdır. Bunu bıraktığınızda, kaybolup gidersiniz. Dilinize iyi sarılın” demek suretiyle, nasıl bir çifte standart içinde olduğunu da kanıtlamıştır.⁽¹⁾

II) Çoğunluğu oluşturan sivil toplum kuruluşları ve aydınlar, “Kürtçeye serbestlik tanınsın ama Türkçe resmi dil olsun” genel söylemine sıcak bakmaktalar. Fakat bu noktadan sonra görüşler farklılaşmakta, dallanıp budaklanmaktadır.

Bu kesimdeki görüşleri kabaca sıralayalım:

a) “Türkçe hem resmi dil, hem de eğitimde temel dil olmalıdır. Bundan sonradır ki, Kürtçe eğitim-öğretim verilebilir. Mesele temel insan hakları çerçevesinde ele alınmalı; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına, devlet denetiminde kolektif veya bireysel bir hak olarak sunulmalıdır.”

b) “Devlet Kürtçe radyo, televizyon kanalları ve enstitüler açmalı; burada kendi politikasını Türkçe bilmeyen vatandaşa götürmeli. Böylece bölücülüğün önü alınmalıdır.”

c) “Kürtçe zaten gelişkin bir bilim dili değildir. Eğitim-öğretime yaramaz. Hem sonra İngilizce eğitimin dünya çapında yaygınlaştığı bir dönemde Kürtçeye ne lüzum var! Yine de, Kürtçeyi serbest bırakalım. Nasıl olsa, yasak kalktıktan sonra manevi bakımdan tatmin olan Kürtler bu dile rağ-

bet etmeyecekler. Olay kendiliğinden kapanıverecek.”

d) “Kürtçe ölmek üzere olan bir dildir; sözlü edebiyata dayanır. Gelişkin değildir; bu dil eğitim-öğretime yaramaz. Hadi, böyle bir hak tanıdık! Kendi içinde birlik olmayan Kürtçenin hangi lehçesinden (Kırmanci, Zazaki, Sorani, Bahdidani vs) eğitim verelim? Kırmanci lehçesini esas alırsak, bu sefer Zazaca konuşanlara haksızlık etmez miyiz?”

e) “Devlet Kürtçe eğitim hakkı versin ama bu hak bireysel olsun, özel okullar açılsın; isteyen para vermek suretiyle buraya devam edebilsin. Keza, radyo ve televizyon kanalları para mukabilinde Kürtçe yayın yapsın. Verilen miktara denk düşen süre kadar günün belli saatinde yayınlar devam etsin. Mesele yerel yönetimler, çokkültürlü kent anlayışı çerçevesinde kolayca çözüme kavuşturulabilir.”

Kürt kesimine gelince, buradaki görüşler daha derli topludur. Ayrıntılar dışlanırsa, ortak nokta şöyle özetlenebilir:

“Kürtçe yasağı kaldırılmalı. Geçmişteki yasakçı politikaların bu dil üzerinde yarattığı tahribatın telafisi için, devlet desteğinde yayın kuruluşları, okullar, enstitüler açılmalı. Türkçe resmi dil, Kürtçe ise ikinci veya seçmeli eğitim dili olmalı. Kürtçe eğitim günlük hayat ve üretimin gereksinimlerini karşılayacak biçimde yapılmalı; bir ders, bir filoloji konusu olarak ele alınmamalıdır. Esasen Amasya Protokolü ve Lozan Anlaşması’nda formüle edilen maddeler

uyarınca Kürtçe eğitim diye bir hak söz konusudur.”

2001'in Kasım ayında bu talepler daha yüksek sesle telaffuz edilmeye başlandı. 20 Kasım 2001 tarihinde İstanbul Üniversitesi mensubu 200 öğrenci, rektörlüğe başvurarak, “Kürtçenin seçmeli ders olmasını” istedi. Haklarında adli ve idari soruşturma açıldı. Mesele kapanmadı, giderek yaygınlaştı: Dilekçe sayısı kısa sürede 20 bine ulaştı. İstanbul, Ankara, İzmir, Edirne, Çanakkale, Adana, Afyon, Hatay, Malatya, Van, Kars, Diyarbakır, Batman ve daha birçok yerde, dilekçe verme eylemi kampanyaya dönüştü, ilk ve ortaöğretim kurumlarına da sıçradı. Bir kısım öğrenci velisi, bazı ilçelerdeki milli eğitim müdürlüklerine, “çocuğum anadilinde eğitim görmek istiyor” yolunda dilekçeler verdi.

Ocak 2002'de polis, jandarma ve adliye olaya karıştı; DGM'ler devreye girdi. Yoğun gözaltı, sorgulama ve tutuklamalar başladı. İddianameler hazırlandı; “PKK terör örgütüne yardım ve yataklık” ibaresi suçlamaların ortak noktasını oluşturdu.

İçişleri Bakanlığı, 17 Ocak 2002 tarihli genelgesinde, dilekçe sahiplerini, “PKK paralelinde hareket eden oluşumlar” diye niteleyerek, şu açıklamayı yaptı:

“Dilekçe verme bir haktır ama burada PKK stratejisi doğrultusunda Kürt kimliğini öne çıkarma, Kürtçe konuşma ve yazma, sınavlarda Kürtçe cevaplar verme, Kürtçe panel, konferans ve tiyatro oyunları sahneleme gibi eylemler planlanlan-

maktadır.”

Genelgede, olaya anında müdahale edilmesi buyuruldu. OHAL yönetimi, bir gün sonra, “bu eylemlerin PKK stratejisinin bir parçası olduğunu” duyurdu. Dilekçe sahipleri “Kürtçe seçmeli ders olsun” talebinde bulunurken, İçişleri Bakanlığı, “anadil eğitiminin istenildiğini ve böylece anayasanın 42. maddesinin ihlal edildiğini” ileri sürdü.

Dikkati çeken, gözaltına alınıp yargıya sevk edilenlerin “dilekçe vermekten” değil, “PKK örgütüyle irtibatlı olmak, bu örgüte yardım etmek”le suçlanmalarıydı.

CHP ile Saadet Partisi yetkilileri, anadili yasaklama mantığını eleştirdiler. Anayasa profesörlerinden Bakır Çağlar, “Dilekçe verenler, anayasal haklarını kullanmışlardır; dilekçelerin anayasaya aykırılığı PKK ile bağlantısına dayandırılıyor. Böyle bir bağlantı kurularak genelge yayınlanması hukuk ihlalidir” derken; Zafer Üskül, “Eğer dilekçelerde ‘Kürtçenin seçmeli ders olarak okutulmasını istiyorum’ ibaresi varsa, bunda sakınca görülmemeli” görüşünü savundu. Prof. Dr. Süheyl Donay, “Kürtçe eğitim anayasaya aykırı ancak ‘Kürtçe eğitim’ için dilekçe vermek değildir. Dolayısıyla, bakanlık genelgesi anayasaya aykırıdır” yolunda görüş belirtti. Prof. Dr. Ubeyd Korbey ise, “Türkçe dışında hiçbir dilde eğitim yapılamaz” hükmünü içeren anayasanın 42. maddesinin değiştirilmesini istedi.

Kürtçe eğitime karşı olan siyasi ve sivil çevrel-

er, 74. madde uyarınca dilekçe verenlerin anayasanın 14. ve 42. maddesini ihlal ettiklerini; zira, dilekçe hakkının 1. ve 3. maddelerle sınırlandırıldığını ifade ediyorlar.

Siyasi değinmeyi burada noktalayalım. Zira esas amacımız dil felsefesi, dil-düşünce ve eğitim düzleminde konuyu irdelemek ve objektif bir yaklaşım sergilemektir.

Düşünce ve Dil

“Hakkari`de Bir Mevsim” filminin yönetmeni Ferit Edgü, bölgede çekim yaparken Türkçeden başka bir dilde konuşan insanlarla karşılaşınca başlangıçta çok şaşırılmış; ardından bu insanları sürekli gözleyip ruh hallerini anlamaya çalışmış. Daha sonra Edgü, kaleme aldığı “O” isimli romanında anadillerini konuşamayan insanların iç dünyasındaki bunalımlara ayna tutmaya çalışmış. Hakkarili köylülerin duygu ve düşüncelerine sosyo-kültürel bakımdan tercüman oluvermiş.

Dil, düşünceden ayrılabilir mi? R.W. Langacker gibi uzmanlar, bunu “evet”lemekle birlikte adalet, erdem, insaf, özgürlük, demokrasi, merhamet gibi soyut kavramların dil olmaksızın nasıl düşünülebileceğine dair tatmin edici bir yanıt vermekte zorlanıyorlar. Dilbilimciler arasındaki genel eğilim, “dil olmadan, düşüncenin gerçekleşemeyeceği” yolundadır.⁽²⁾

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyümlü bir varlıktır.⁽³⁾

Düşünce ve dil incelemesi psikolojide, işlevlerarası bağıntıların açık biçimde kavranmasının özel bir önem taşıdığı alanlar arasındadır. Düşünce ve sözcük arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamadığımız sürece, eğitime hizmet edemez, bu alandaki özgül sorunları yanıtlayamaz ve birçok problemin doğmasına yol açabiliriz. Bilincin birliği ve psikolojik işlevlerin karşılıklı ilişkilerini altüst etmiş oluruz. Bir sözcük tek bir nesneyi değil, bir nesnelere grubu veya sınıfını ifade eder. Bu yüzden her sözcük zaten bir genellemedir. Genelleme, düşüncenin sözlü eylemidir; gerçekliği duyum ve algının yansıttığından tamamen farklı biçimde yansıtır. Dolayısıyla sözlü düşüncenin doğasında, düşünme ve konuşma eyleminin karşılıklı ilişkisi (yapısı, işleyişi ve gelişimi) yatar.⁽⁴⁾

Çocuklukta kavrayış ve iletişim işaretlere olduğu kadar, anlamaya yani genellemeye (nesneyi belirten sözcük-kavram) dayanır. Edward Sapir'in deyimiyle, deneyim dünyasının simgelerle ifade edilebilmesi için önce büyük ölçüde basitleştirilmesi ve genelleştirilmesi gerekir. İletişim, ancak bu yolla olanaklı hale gelir. Çünkü bireyin deneyimi, yalnızca kendi bilincinde bulunur ve başkasına iletilemez. Başkasına iletilebilmesi için, açıkça ifade edilmese de toplumun birim olarak benimsediği bir kategoriye dahil edilmesi gerekir.

İnsanlar arasında gerçek anlamda bir iletişim, sözcük anlamlarının gelişmesinde ileri bir aşamayı oluşturan genelleme tutumunu gerektirir.

İnsanlar arası iletişimin daha yüksek biçimleri, insan düşüncesi kavramlaştırılmış gerçekliği yansıttığı için mümkün olmaktadır. Belli sözcükleri bilseler bile, bazı düşüncelerin çocuklara iletilmesi olanaksızdır. Bunların tam anlamıyla anlaşılması için zorunlu olan, uygun biçimde genelleştirilmiş kavramın çocukta henüz oluşma ihtimali vardır.⁽⁵⁾

Bilimsel belirlemeyi anadili Kürtçe olan çocuğa uyarlayalım. Ortada bir yasak var. Kürtlerin buldukları ortamlarda bu dilde tatmin edici bir iletişim sağlanamıyor ve bazı sözcükler çeşitli nedenlerle (okul yokluğu, yasak, asimilasyon, siyasi baskı vs) doğal seyrini izleyip kavramlaşmıyor, nesnel kümesini tanımlayabilecek genellemeler yaratamıyor. Dolayısıyla özellikle Kürt çocuğunun düşünce yetisini, konuşma becerisini ve ifade özgürlüğünü kısıtlıyor; onu dil alanında kısırlığa, güdükleşmeye, geriliğe ve iletişimsizliğe mahkûm ediyor.

Psikoloji, Jean Piaget'e çok şey borçludur. Onun dil ve düşünce incelemesinde devrim yaptığını söylemek abartı olmaz. Çocukların fikirlerinin araştırılmasında geliştirdiği klinik yöntem, o zamandan beri geniş ölçüde kullanılmaktadır. Çocuk algı ve mantığını sistemli biçimde ilk araştıran odur. Piaget, yetişkinlerle karşılaştırıldığında, çocuğun akıl yürütmesinde görülen eksiklikleri alt alta sıralamak yerine, eksik olandan ziyade çocukta var olan şeyler üzerine yoğunlaşmıştır. Ona göre, çocukla yetişkinin düşünme tarzları arasında niceliksel

değil niteliksel fark vardır.⁽⁶⁾

Buradan hareketle ilk saptamayı yapabiliriz. Anasının koynunda büyüyip dilini öğrenen Kürt çocuğu, dili yasaklanmış topluluktaki yetişkinlerle iletişimde ömrünün ilk yaman çelişkisini yaşar. Onun Kürtçeyi (anadilini) öğrenme aşamasındaki düşünce tarzı, hem Kürtçe hem Türkçeyi bilip kavramsallaştıran ama olanaksızlıklar ve yasalar nedeniyle öncelikli olarak Türkçe konuşup iletişim kuran büyüklerinin çift kişilikli/çift kimlikli (kültürel ve dilsel açıdan) düşünme tarzıyla temelden çelişiyor. Sadece yaş etkeninden değil, müdahaleci sosyal faktörün (asimilasyon ve dayatılmış dil) tahakkümünden ötürü yaşanan bir zıtlıktır bu.

Piaget'ye göre, çocuk mantığının özgül niteliklerinin tümünü birleştiren bağ, çocuk düşüncesinin benmerkezciliğidir. 6-7 yaş grubu üstünde yapılan araştırmalar, bu yaşta toplumsallaşmış konuşmanın bile benmerkezciliğinden tamamen arınmamış olduğunu göstermiştir. Ayrıca çocuğun dile getirdiği düşüncelerinden başka bir sürü de dile getirmediği düşüncesi vardır. Piaget, bunlardan bazılarının dile getirilmemesini, çocuk benmerkezciliğine yani iletilemez olmalarına bağlıyor. Çocuğun bunları başkalarına aktarabilmesi için, onun bakış açısını benimseyebilmesi gerekirdi.⁽⁷⁾

İkinci saptamının yeri geldi. Doğası gereği benmerkezciliği olan çocuk, anadili Kürtçeyi öğreniyor ve kendi dünyasında yaşıyor. Toplumsallaşmış konuşmaya Kürtçe ile başlıyor;

öte yandan, anadilinde yeterli eğitim-öğretim aracı (televizyon ve radyolarda çocuklara yönelik eğitici programlar, çizgi filmler) olmadığından, bu kez, başka bir dilde (Türkçe) iletişim kurmaya çalışıyor; kendine sakladığı ve tümünü ifade etmediği benmerkezci düşüncesi allak bullak olabiliyor. Piaget'in deyimiyle, çocuk yeni bir düşünce tarzına uyum göstermeye gayret etmekte; bunu başkalarına aktarabilmek içinse, anadilini konuşmayan toplumun bakış açısını benimsemek zorunda kalmaktadır.¹⁸⁾ Önemli bir problem söz konusudur.

Çocuk benmerkezci dünyasını (düşünme ve konuşma) geliştirebilmek için birtakım faaliyetlere ihtiyaç duyar. Diyelim ki resim çizmeye hazırlanır, fakat kendisine gerekli olan renkte kalem bulamaz ya da kapısındaki hayvanı (Kürtçe adla çağrılıp kavramlaştırılan) resmetmek ister ama Türkçeye çevrilmiş çizgi filmdeki hayvanların biçim ve isimleri, anadilinde öğrenip algıladığından tümüyle farklıdır, kendisine yabancıdır. Bu durumla karşılaşan bir çocuk serbestçe etkinlik göstermekten alıkonulmakla kalmıyor, bir dizi sorunla yüz yüze geliyor.

Bunun Kürt kökenli çocuğun ruhu ve beyninde yarattığı tahribatın boyutu düşünülebilir mi? Dile yasak koyanlar, acaba bunun farkındalar mı? Böyle yetişen bir çocuğun (asimile olsa bile) ne birey olarak kendisine, ne de vatandaş sıfatıyla devlete yararı dokunabilir! Böylesi bir ikilem ve çelişki içinde yetişen çocuk büyüdüğünde kendi içinden konuşur, toplumsal uyarlanmadan uzak

kalır, kendisi için düşünür; yani benmerkezci konuşmanın çocukta gördüğü işlevle aynılaşır.

Lev S. Vygotsky diyor ki: "Çocuk ve yetişkinlerde konuşmanın birincil işlevi haberleşmedir, toplumsal iletişimdir. Bu yüzden çocuğun konuşması, daha başından beri özü bakımından toplumsaldır."⁹¹

O halde, üçüncü saptamamıza geçebiliriz:

Özü bakımından toplumsallaşmış değil, bizzat toplumsal olan konuşma aracı (diyelim ki Kürtçe), nasıl oluyor da bireysel bir hak veya lütuf olarak sunulmak isteniyor? Eğitimciler, öğretimin başlayabilmesi için çocuktaki gelişmenin belli evrelerinin tamamlanmış olması gereğine vurgu yaparlar. Peki, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da anadili Kürtçe olan çocukların, böyle bir süreçten geçtikleri söylenebilir mi? Tersine, henüz anadillerindeki evreleri tamamlamadan, bu kez yabancıları oldukları bir dile sıfırdan başlayıp geriye dönüş yapmaktalar. Acaba yetkililer okula gitmenin, eğitim-öğretimle eşanlama gelmediğini ne zaman ve nasıl idrak edecektir? Bu sadece vicdan ve insaf meselesi değil, bilimin de meselesidir.

Vygotsky yazıyor: "İki yaşındaki çocuğun sözcük dağarcığı küçük olduğu ve daha karmaşık tümce yapıları hakkında bilgisi bulunmadığı için, kullandığı sözcük sayısı az, sözdizimi ise basittir. Okul çocuğu ise, yazmak için gerekli olan sözcük dağarcığı ve dilbilgisi biçimlerine sahiptir; çünkü, bunlar sözlü konuşma için gerekli olanlarla aynıdır... Yazılı konuşma, işleyiş tarzı ve yapısı

bakımından sözlü konuşmadan farklıdır... Çocuk yazı yazmayı öğrenirken, kendini, konuşmanın duyumsal yönlerinden arındırıp, sözcüklerin yerine sözcük imgelerini koymak zorundadır. Çocuk için cebir aritmetikten ne kadar daha zorsa, yalnızca imgelenen ve ses imgesinin yazılı işaretlerle simgeleştirilmesini (yani ikinci dereceden bir simgeleştirmeyi) gerektiren bir konuşmanın da, çocuğa sözlü konuşmadan o kadar daha zor gelmesi doğaldır...⁽¹⁰⁾

Kıssadan hisse: Anadili Kürtçe olan çocuk, 6-7 yaşında okula gittiğinde yepyeni bir dil (Türkçe) ile karşılaşılıyor. Sokakta ve televizyon aracılığıyla bölük pörçük Türkçe öğrendiğini veya derdini anlatabilecek kadar bu dili bildiğini varsaysak bile, Türkçe yazmaya yetecek oranda sözcük dağarcığı ve dilbilgisi biçimine sahip olmaktan uzaktır. Anadili Türkçe olan bir okul çocuğunun yazıya geçmesi bile (simgeleştirme olayı) hayli zor iken, bu kez anadili Türkçe olmayan Kürt kökenli çocuk, bir yandan bu dilin gramerini ve dağarcığını ezberlemek, diğer yandan konuşma dilinden yazı diline geçmek gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Böyle bir çocuğun zihinsel gelişim hızı, ruhsal bakımdan öğrenmeye yatkınlığı pek tartışmalı bir konudur.

Dahası var; Vygotsky'e göre çocuk, okula gitmeden anadilindeki grameri ezbere bilir. İsim ve fiil çekimleri onun için sıradan bir iştir. Yine de çocuğun zihinsel gelişimi üzerinde son derece etkili olan dilbilgisi çalışması elzemdir.⁽¹¹⁾

Yine kıssadan hisse: Bilinçli ya da bilinçsiz

biçimde, doğal seyri ve toplumsal süreci içinde anadilinin gramerini öğrenen bir çocuk, anadili farklı olan bir çocuğa göre daha avantajlıdır. Demek ki, okula başlarken bile, “eğitimde fırsat eşitliği ve denklik ilkesi” ihlal edilmektedir. Zira, anadili Kürtçe olan çocuk kendi gramerine tümüyle yabancı bir dile sıfırdan başlamakla kalmıyor, aynı zamanda dilbilgisi alanında da yepyeni bir süreçten geçmiş oluyor. Zihinsel gelişimi de bununla orantılı biçimde engelleniyor, tekliliyor veya tümüyle devredışı kalıyor.

Özellikle çocukların belli alandaki alışkanlık ve becerileri okuldan önce kazandıkları göz önünde bulundurulursa, Kürt anne babadan doğan ve böyle bir ortamda büyüyen çocuğun, daha önce kazandığı bilgi ve becerilerin üzerine sünger çekmesi; Türkçe öğrenmek üzere gittiği okulda her şeye sil baştan başlaması pedagoji kuramına ne kadar uygundur?

Vygotsky, çocuğun gelişmesinde öykünme ve öğretimin önemli bir yer tuttuğuna işaret ediyor.⁽¹²⁾ İyi güzel de, çocuğun öykündüğü anne-baba ile toplum egemen toplumdaki farklıysa ve çocuğun öykündüğü annesinin dili ve kültürü Türk kökenli bir çocuğunkinden farklıysa, ne olacak bu işin sonu! Kürtçe dinlediği Memû Zin, Zaloğlu Rüstem, Demirci Kawa, Newroz türünden efsane, destan, menkıbe ve masal kahramanlarına öykünen çocuk, bu kez Ergenekon, Dişi Bozkurt Asena gibi masalları kendi dünyasına yabancı bulduğunda, okuldaki temel eğitim amacına ne kadar ulaşmış sayılabilir? Gelişmesi güdük kalan bir

çocuktan sağlıklı bir yurttaş, sağlıklı bir insan olması beklenebilir mi?

Sovyet şair F. Tjutchev'in dizeleri merhamımızı ne güzel anlatıyor:

Nasıl dile getirsin yürek kendini?

Nasıl anlasın bir başkası?

Ya da O. Mandelstein'in şiirindeki bir tümceye sığınalım:

"Söylemek istediğim sözcüğü unuttum ve düşüncem, biçiminden soyunmuş olarak gölgeler ülkesine geri dönüyor."

Dil Felsefesi ve Kürtçe

Marksizm ve Dil Felsefesi isimli eserin sahibi Rus dilbilimci V.N. Voloşinov şöyle yazıyor:

"İdealizme göre, bireysel bilinç her şeydir: Bulunduğu yer varlığın üzerinde bir yerdedir ve varoluşu belirler. Oysa gerçekte evrenin bu hâkimi, idealizmde, ideolojik yaratıcılığın en genel biçimleri ve kategorileri arasında soyut bir bağ oluşturan idealizm çerçevesinde, bir kavramın varsayılmamasından başka bir şey değildir.

Psikolojist pozitivizme göreyse, yukarıdakinin tersine, bilinç neredeyse bir hiçtir.

Gelgelelim, ideolojik olanın, bu insan-üstü ya da insan-altı, hayvansı kökler çerçevesinde açıklanabilmesi mümkün değildir.

Göstergeler, ancak bireylerarası alanda boy gösterebilir. Bu, sözcüğün dolaysız anlamıyla 'doğal' denilemeyecek bir alandır. Göstergeler, Homo sapiens türünün herhangi iki mensubu

arasında doğmaz. Bu iki bireyin toplumsal açıdan örgütlenmiş olması, bir toplumsal küme/birim oluşturmaları zorunludur. Göstergeler mecrası, ancak bu koşul yerine getirildiğinde, iki birey arasında biçime bürünür. Bireysel bilinç, hiçbir şeyi açıklayamaz; tam tersine, bizzat bireysel bilinç toplumsal, ideolojik mecranın sağladığı bakış açısından hareketle açıklanmaya muhtaçtır.

Toplumsal, ideolojik bir olgudur bireysel bilinç...

Bilincin olanaklı tek nesnel tanımı, sosyolojik bir tanımdır. Çocuksu mekanik maddeciliğin ve çağdaş nesnel psikolojinin (biyolojik, davranışçı ve tepkibilimsel-reflexological- çeşitlerinin) geçmişte ve bugün hâlâ yapmaya çalıştığı aksine, bilinç doğrudan doğadan üretilemez. İdealizm ve psikolojist pozitivizm uygulamalarının tersine, ideoloji bilinçten türetilmez. Bilinç, örgütlü bir grubun kendi toplumsal etkileşim sürecinde yarattığı göstergelerin oluşturduğu malzemede biçim ve varlık edinir. Bireysel bilinç, göstergelerden beslenir; gelişmesinin kaynağı göstergelerdir; göstergelerin mantığını ve yasalarını yansıtır. Bilincin mantığı, ideolojik iletişimin; bir toplumsal grubun göstergesel etkileşiminin mantığıdır. Bilinci göstergesel, ideolojik içeriğinden yoksun bıraktığımızda, geriye bilinç adına kesinlikle bir şey kalmayacaktır. Bilincin barınabileceği yer yalnızca imgedir, sözcüktür, anlamlı jesttir vb..."^(1.3)

Voloşinov'u izleyelim:

"Toplumsal iletişimin göstergesel niteliği ve

koşullandırıcı etken olarak oynadığı bu kesiksiz, kapsamlı rol, dilden başka hiçbir yerde bu kadar açık seçik ve eksiksiz ifade edilmez. En âlâsından ideolojik fenomendir sözcük.

Bir gösterge olma işlevi, sözcüğün bütün gerçekliğini tamamen kapsar. Bir sözcük bu işleve kayıtsız olan, bu işlevin doğurmadığı hiçbir şey içermez. Bir sözcük, toplumsal iletişimin en arı ve en duyarlı mecrasıdır...¹¹¹

Burada biraz durup, felsefeyi Kürtçeye uyarlayalım: Bilinç, bireyin dışında nesnel açıdan var olan bir şeydir. Bireyle değil, toplumla kaimdir. Bireysel bilinç, toplumsal bir olgunun sonucudur. İdeoloji de bireyin iradesine bağlı olmayan bir olgudur ve toplumsal niteliği ön plandadır. Bilincin barınabileceği yer imge, sözcük ve anlamlı jesttir. Toplumsal iletişimin göstergesel niteliği de dilden başka bir şeyle ifade edilemez.

Demek ki Kürtçe, “bazı art niyetlilerin ve dış mihrakların bu ülkeyi bölmek için dışarıdan soktukları bir hastalık, bir mikrop veya virüs” değildir. Savcı iddianamelerinde sıkça geçen “Kürtçe diye yapay bir dil” yolundaki klişeye asla uymamaktadır. Dil toplumsal bir olgudur, toplumsal bir kümenin etkileşim aracıdır ve toplumsal bilinçle dile getirilir. Eğer dil, Homo sapiens türünün iki mensubu arasında doğmuyorsa, demek ki Kürtçe, kökü tarihin derinliklerinde yatan toplumsal bir ihtiyacın ürünüdür. Yadsınamaz bir olgudur; iddia edildiği gibi, “aslen Türk olanların dağlarda kalmasıyla, karda

yürürken kart kurt, salatalık yerken hart hurt sesleri çıkarmasıyla” meydana gelemecek kadar komplekstir.

Kürtçeyi yasaklamak toplumsal bilinci, kolektif belleği imha etmekle eşdeğerdir. Tek bir sözcük için “toplumsal iletişimin en arı ve duyarlı mecrasıdır” tanımı yapılabiliriyorsa, bu durumda ‘Kürtçe serbest olsun ama bireysel bir hak olarak verilsin’ yolundaki söylem, bilime olduğu kadar hayatın gerçekliğine de aykırıdır.

Türk dilbilimci Prof. Dr. Doğan Aksan, dile önemli işlevler yüklüyor ve toplumsal yanını vurguluyor:

“Dil terimiyle, herhangi bir toplumun, ulusun bireyleri arasında anlaşma sağlayan dizge (Türkçe, Japonca vs) anlatılır... Toplum halinde yaşayan insan, dil denen kurumu ortaya koymuştur... İnsanın, dünyadaki yerini ve değerini belirleyen, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlayan (nesne) dildir... O, (bireyleri), bir topluluğu, topluma dönüştürür. Geçmişle gelecek arasındaki zincirin halkasıdır. Toplumsal kültürün, etnik topluluğun aynasıdır... Bütün sanatların hammaddesi ve ürünü de dildir...”⁽¹⁵⁾

Bu görüşlerden yola çıkarsak, Kürtçeyi yasaklamanın diğer adı, Kürt kökenli insanın dünyadaki konumunu ve değerini hiçe saymak, yaşamını sürdürebilecek en önemli güdüyü yok etmek kadar feci bir şeydir. Kürtçeyi serbest bırakmama ve bu dille eğitim hakkı tanımamanın anlamı, bu dili konuşan birey ve etnik kümenin aynasını kırmak, geçmişle geleceği arasındaki köprüyü

kundaklamaktır. Kırılmış aynanın, Türkiye toplumundaki sosyo-kültürel düzlemde yansımasının da olumlu olmayacağı açıktır.

“Dil, bir ulusun/topluluğun dış görünüşüdür; ulusun ruhu dili, dili de ruhudur” görüşünde birleşen W. von Humboldt, Antoine Meille ve C. Lévi-Strauss; “Dil, kültürün aynasıdır” ibaresiyle tanınan K. Vossler; “Dil, bir kurumdur” saptamasını yapabilen H. Glinz⁽¹⁶⁾ ve nihayet “Dil, etkinliktir; bireysel söz edimlerinde maddeleşen sürekli bir yaratım (energia) sürecidir. Dilin yaratıcılığı anlamlı bir yaratıcılıktır, sanata benzer”⁽¹⁷⁾ diyen dilbilimin usta öncüsü Humboldt’un (1767-1835) bakışını esas alırsak, Kürtçeyi yasaklamanın veya bireysel lütf olarak sunmanın, toplumsal yaratıcılığı nasıl körelttiği ve insan ruhunu nasıl kararttığı kolayca görülür.

Neden, nasıl sorularının cevabını Voloşinov’dan alalım:

“Kişi, anadilindeki sözcüğe tamamen farklı bir tarzda duyarlıdır; daha doğrusu, kişi anadilindeki sözcüğe normalde, dilbilim düşüncesinde ve eski çağlarda yaşayanların felsefi-dinsel düşüncesinde yaratılmış kategorilerle tıka basa dolu sözcüğe olduğu gibi duyarlı değildir. Anadilin sözcüğü, kişinin ‘eşi dostu’dur; bu sözcüğü günlük giysilerimizi ya da her gün yaşayıp soluduğumuz havayı hissettiğimiz gibi hissederiz.”⁽¹⁸⁾

Bu görüşlerden yola çıkarsak; Kürtçeyi yasaklamak veya eğitim hakkı vermemek, bu dilde konuşan insanları çırılçıplak soyup sokağa salmak veya toplumsal bir hücrede havasız bırakmak ve

insanı duyarsız hale getirmektedir.

“Dil, her zaman çok kabileli olan toplumsal-
lığın birikimidir” diyen Rus dilbilimci J. Marr’ın
görüşünü tamamlayan Moskovalı dilbilimci R.
Sor’a göre; “Dil bireysel bir faaliyet (energia)
değil, insanlığın kültürel/tarihsel bir mirası
(ergon)dır.”⁽¹⁹⁾

Zira, “Biz yaşantısı, hiçbir şekilde bulanık bir
sürü yaşantısı değildir; farklılaşmıştır. Üstelik,
ideolojik farklılaşma, bilincin gelişmesi, toplum-
sal yönelimin sağlamlığı ve güvenilirliğiyle doğru
orantılıdır. Bireyin kendisini yönelttiği kolektif ne
kadar güçlü, ne kadar örgütlü, ne kadar fark-
lılaşmış olursa, bireyin içsel dünyası da o kadar
canlı ve karmaşık olacaktır.”⁽²⁰⁾

Tekrar konumuza dönersek, Kürtçenin yasak-
lanması veya Kürt insanına sadece bireysel dil
hakkı verilmesi, her şeyden önce toplumsal
gelişim yasasına aykırıdır. Bağlı bulunduğu
kolektif zayıfla(tılı)rsa, bireyin iç dünyası ala-
bildiğine yoksullaşır. Böyle bir edim, Kürt köken-
li yurttaşı, toplumdan soyutlayıp cam fanüse kap-
atmakla eşanlamlıdır. Bireyin iç dünyasını yerle
yeksan etmektir.

Dilbilimci F. de Saussure, toplumun konuştuğu
şeye “dil” (langue/language), bireyin konuştuğu
şeye ise “söz” (parole) adını veriyor. Yani dilin
kişi/birey tarafından özel kullanılışı dil değil, söz
kategorisine girer. Humboldt’a göre, her nesnenin
(diyelim ki ekmek) farklı dillerdeki karşılığı olsa
bile, bunlar eşanlamlı değildirler. Çünkü her dilin
kendine özgü bir anlama ve düşünme yolu
vardır.⁽²¹⁾

Etnisite, Dil ve Kimlik Sorunu

Fransızca *ethnicité*, İngilizce *ethnicity* olarak geçen etniklik (etnik küme), dar anlamda aynı anadili paylaşan insan topluluğu anlamına gelir. Örneğin, Katalonya'da oturan Katalanlar, aynı isimle anılan dili koruyabildikleri ve konuşarak yaşattıkları için, İspanyol ulusu içinde Katalan etnik kümesini oluştururlar. Dar anlamdaki bu tanım, etniklik-dil özdeşliğine yol açabilir. Yani verili bir dili konuşan bir cemaat, diyelim ki dünyanın çeşitli yerlerinde oturan ve anadilleri Fransızca yahut İngilizce olanların hepsi, Fransız ya da İngiliz etnik grubunu mu oluşturur? Keza Zazaca konuşanlar, Kırmanci etnik-dil kümesine mi dahildirler? Yanıtlayana göre çeşitlilik arz eden bir sorudur bu.⁽²²⁾

Bir de kelimenin geniş anlamına bakalım. Etnik küme antropolojik köken, toprak kökeni (aynı coğrafyada yaşamak gibi), kullanılan dil, siyasal ve tarihsel ortak karakterler, din gibi öğelerin birleştirdiği; bir araya gelmeleri kendi başına bir sistem, kültürel bir yapı oluşturan, birbirine görünmez bağlarla bağlanan bir insan topluluğudur. Dil, etnik kimliğin öğelerindendir; bu öğelerden birinin kaybolması, etnik aidiyetin kaybı sonucunu vermez. Sözgelimi bir Bask artık anadilini konuşmuyorsa, etnik kimliği kaybolmuş sayılmaz. Türkiye'de bir Çerkes artık Çerkesçe konuşmasa da, kendisi ve ailesinin geniş anlamda Kafkasyalı olduğunu söyleyebilir. Kümeye içeriden bakışa 'emik', dışarıdan bakışa 'etik' bakış denilir.⁽²³⁾

Etnik grup, ulus/millet ile eşanlamlı değildir. Ulus, kendine ait bir devlet oluşturabilmiş bir halk ya da halkın bir parçasıdır. Antony Smith'e göre, ulusal kimlik ve milliyetçiliğin tarihi kökenleri vardır; bu kimlik, çoğu kez önceden mevcut bir etnik grup doğrultusunda oluşur. Burada siyasal ulus kavramına karşı, etnik ulus kavramı getiriliyor. Yani etnik ulusal kimlik, kolektif bir kimliktir ve tüm toplumun geçmişten devraldığı bir mirastır. Buraya katılmak iradi bir hareket değildir. Bir toplumun ulusal kimliğinde etnik karakter ağır basarsa, çokkültürlü toplumlarda farklılığın ve farklıların bir arada yaşamalarının sağlanmasında bazı güçlüklerle karşılaşılır. Toplumsal birliği tehlikeye düşüren sert uyumsuzluklar ortaya çıkabilir.⁽²⁴⁾

Ulusal kimlikte farklılıklar bulunması, demokratik çokkültürlülük siyasetinin uygulanmasını kolaylaştırır. Farklı kimliklerin tanınmasını, bunların istemlerine olumlu yaklaşılmasını sağlar. Etnik topluluklar arasında değişen derecelerde özerklikler oluşmasına olanak tanır. Sonuçta geniş açılı ve yelpazeli bir anayasal düzen kurulabilir.⁽²⁵⁾ Kuşkusuz, anlatılanların tersinin olması da mümkündür. Son 290 yıldaki canlı örneklerine Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkasya'da tanık olduk.

Kimlik, bir özneyi tanımlamak için gerekli öelerin tümüne ek olarak "aynılık"a dair içsel bir duygudur. Varolma iradesi etrafında oluşmuş birlik, bağlantı, aynılık, özerklik, özgünlük ve değerlerle ilgili duyguların toplamıdır kimlik.

Fransızca ve İngilizcedeki identité/identity sözcüğü, “aynılık, benzerlik, özdeşlik” anlamındadır.

Kimlikle ilgili gönderge (referans) kategorileri şöyle sıralanabilir:

a) Maddi ve fiziksel göndergeler: Sahip olunan şeyler (toprak, isim, para, ev, mal mülk, giysi vs). Olanaklar (ekonomik-mali güç, fiziki kudret, entelektüel kapasite). Fiziki düzenlemeler (iletişimin, oturuş yerlerinin idaresi). Fiziki görünüm (morfolojik çizgiler, grupların görünüş ve dağılımı, belirgin işaretler, semboller).

b) Tarihsel göndergeler: Kökenler (kuruluşla ilgili efsane, destan ve olaylar, akrabalıklar, ülkenin kurucuları, kahramanlar, doğum yeri vs). Etkileyici olaylar (gelişmenin önemli aşamaları, etkilenilen olaylar, eğitim, kültürel sarsıntılar, tarihsel modeller, kültür değişimleri). Tarihi izler (inançlar, alışkanlıklar, örf ve âdetler, kaynağını tarihte bulan yasa ya da değer ölçekleri).

c) Psikolojik-kültürel göndergeler: Kültürel sistemler (inançlar, din, ideolojiler, kültürel değerlerle ilgili düzenekler, değişik kültürel anlatım biçimleri, sanatlar vb). Anlayış biçimi (dünyaya bakış, anahtar davranışlar, gruplara ilişkin normlar, kolektif alışkanlıklar, toplumsal bellek vb). Tanımaya dair göstergeler (psikolojik çizgiler, manevi hayat, davranışlar, değerler sistemi).

d) Sosyo-psikolojik göndergeler: Sosyal referanslar (isim, statü, cinsiyet, meslek, erk, görevler, toplumsal rol, faaliyet, üyelikler). Toplumsal

değer nitelikleri (yetkiler, olumlu-olumsuz nitelikler, değişik değerlendirmeler). Beklentiler (kapasite, uyum, davranış biçimi, kolektif ütopya).⁽²⁶⁾

Tanımı yapıp ölçütleri belirledikten sonra, dileyen dilediği etnik kümeyi, veriler ışığında değerlendirebilir.

Eğitime İlişkin Tanımlar

Türkçedeki eğitim Fransızca ve İngilizce education, Almanca erziehung, İsveççe undervisning, Rusça vospitaniye, Arapça ta'alim veya derase, Kürtçe perwerdegari sözcükleriyle karşılanmaktadır.

Eğitim, genel tanımıyla insanlarda davranış değişikliğini hedefleyen kuramlar, etkinlikler ve bu alandaki tüm çalışmalar bütünüdür. Bilimsel düzlemde eğitim, yüksek okullarda kazanılan formasyona ek olarak öğrenci-öğretmen-okul üçgeninde oluşan faaliyetlerdir. Okul ve okuldışı eğitsel etkinliklerin tümünü içeren eğitim, bu yanı sıra, öğretim ve yetiştirme kavramlarıyla benzeşip çakışabilir.

Bir üstyapı kurumu olan eğitim bir yandan verili ekonomik ilişkiler üzerine biçimlenir, diğer yandan farklı toplumsal kuramların eğitimle ilintisine göre tanımlanır. Bu konuda Sovyet bilimcisi V. Turçenko, şöyle yazar:

“Eğitim, toplum üyelerinin sistemli yetiştirilmesi ve eğitilmesi amacına yönelik, saptanan kurallara göre bilgilerin, manevi değerlerin, becerilerin, davranış normlarının özümlemesini

hedefleyen; nihayet içeriği söz konusu toplumun sosyo-ekonomik ve politik düzeniyle, bu toplumun maddi ve teknik temeline göre belirlenen oldukça bağımsız bir sistem olarak tanımlanabilir.”⁽²⁷⁾

Prof. Fatma Varış, eğitim süreçlerini saptamaktadır:

“Eğitim dinamiktir, süreklidir, bilimsel araştırma ve bulgulardan kaynaklanır. Evrensel ve ulusal yönleri vardır; insana özgüdür. Deneylerle edinilir; amaca yöneliktir, olumluya dönüktür, bütünlüycidir; zaman yönünden sınırsızdır, mekân yönünden geniştir, her yerde oluşur; ulusal kalkınma ile doğrudan ilgilidir; kültürü oluşturur ve bir uyum sürecidir.”⁽²⁸⁾

Ferhat Oğuzkan tarafından amaç ve işlevleri tanımlanan eğitimdeki değişmez denklem üçlüdür:

“Öğreten-öğrenim-öğrenen. Buna göre, her kuşağa, geçmişin bilgi ve deneyleri düzenli biçimde kazandırılıp ilerletilir. Yeni kuşaklar, toplumsal yaşamdaki yerlerini almaya hazırlanır; gerekli bilgi, beceri ve anlayış elde edip kişiliklerini geliştirirler.”⁽²⁹⁾

Yaklaşık 300 yıl önce yaşamış büyük Kürt düşünürü Ehmedê Xanê (1650-1706), çocukların okuma yazmasını öngören ve bu arada öğretici nasihatlar içeren Nûbar isimli yapıtında eğitimin önemine dolaylı değinmede bulunur:

Ne ji bo sahip revecan (Büyükler için değil)

Belki ji bo buçukên kurmancan (Belki Kürt küçükleri için)

Weki ji quranê xilas bin (Kur'an'ı hatmettiklerinde)

Lazıme lı sewadê cavnas bin (Gerçeği görmeleri için)...

Anadilin Önemi

Fransızca langue maternelle, İngilizce mother language, Kürtçe Zımanê Dê olarak bilinen anadil kavramı, tanımı ve belirlenmesi bakımından tartışmalıdır. Biyolojik annenin anadil kavramıyla ilişkisi, birçok kültürde güçlü bir tezdır.⁽³⁰⁾

Prof. Aksan bu konuda şunları yazıyor:

“Anadili, başlangıçta anne ve yakın aile çevresinden, daha sonra ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir. Adından da görüleceği gibi, bu dilin anne ile ilgisi, küçümsenemeyecek niteliktedir. Normal durumda çocuk, herkesten önce, annesinin ses dizgesini, annenin konuştuğu dilin ya da lehçenin çeşitli ses özelliklerini kazanır.

Özellikle bizim toplumumuzda, yetişmekte olan insanın anneye veya yakınlarıyla ilişkisinin başka toplumlara oranla daha uzun sürmesi, yaşam koşullarının anne ve yakın aile çevresiyle bağlılığı, bu yakınlığı daha da artırmaktadır. Bununla birlikte kimi bilginler, anadili kavramında annenin temel alınmaması gerektiği düşüncesindedir. Ancak bu bilginlerin de anadili tanımlarında yakın çevreye önem verdikleri görülür ki, ananın bu çevrenin odak noktası olarak düşünülmesi çok doğaldır.”⁽³¹⁾

Anadil kavramını belirleyen etmenler şunlardır:

a) Çocuğun sütünü emdiği, yanında yetiştiği kişinin dili, çocuğun anadilidir. Süt emzirip büyüten, çocuğun biyolojik annesi olabilir veya olmayabilir.

b) İnsanın çok iyi konuştuğu dil.

c) İnsanın en çok kullandığı dil.

d) İnsanın ilk öğrendiği dil.

e) İnsanın, kendisini onunla özdeşleştirdiği dil. Yani bulunduğu toplumun değerlerinin bir anlatımı olan diliyle yapılan yakınlaşma.⁽³²⁾

Konunun asıl önemli yanı, anadilin dilbilim, dil yeteneği, toplumsal sorunlar, insan-ulus/etnik küme ilişkisi açısından taşıdığı önemdir. Şöyle özetlenebilir:⁽³⁴⁾

1) Belli bir ses dizgesi olarak anadil; belli seslerden, belli ses eğilimlerinden oluşan kendine has bir dizgedir. Sözelimi Arapça için "luğat-ül Dad" denilir. Zira, "dad" harfini en iyi telaffuz edenler Araplardır. İranlılarla Türkler, aslında ramadan, rıda, diya, hadrat, faid diye yazılıp okunması gereken bu sözcükleri ramazan, rıza, ziya, hazret, faiz olarak kendi dillerine uyarlamışlardır. Arapça üç ses olarak ayrışan zel, za ve peltek ze yahut kalın gırtlak sesi (h), geniz/damak sesi (Kh) ve yumuşak (h) Türkçe'ye sadece (z) ve (h) olarak geçmiştir.

Kürtçeye özgünlüğünü veren (p) ile (b), (ç) ile (c), (k) ile (q veya g), (t) ile (d) sesleri arasında yer alan daha yumuşak tonlu sesleri başka dillerde bulmak hemen hemen olanaksızdır. Fransızca ve

Almanca peltek okunan (r), Türkçede sertçe söylenir.

II) Anlatım yolu, evrene bakış biçimi olarak anadil; çevremize, bu konuşma aracıyla bakmamızı sağlar. Anadilimizin anlama ve anlatma yolundan giderek evreni adlandırıp kavramlaştırabiliriz. Böylece anadilimiz, bize ayrı bir evrene bakış, evreni anlatış biçimi verir.

III) Bir ulus veya etnik kümenin kültür aynası olarak anadil; bir toplumun yaşayış biçimi, gelenek ve görenekleri, tarih boyunca içinde bulunduğu kültür hareketlerini vermesi bakımından hayati önemdedir.

IV) Toplumu toplum yapan etken olarak anadil; üyesi olduğumuz toplumla ilişkilerimizi sağlar. Sadece anadilimizle bir toplumun parçası olabiliriz.

B. L. Whorf, Eskimo ve Kızılderililer arasında yaptığı incelemede, “çocukların anadillerini öğrenirken dünyayı, ancak belli açılardan görmeye başladıklarını” saptamıştır.⁽³⁵⁾

Dilbilimci Prof. Aksan, anadile ilişkin güzel bir tespitte bulunuyor: “Çocuğun konuşmaya başladığı sırada annesinden, aile çevresinden öğrendiği anadili, kuşaktan kuşağa aktarılan, ulusun (veya etnik kümenin -F. B.) kültürüyle sıkı sıkıya ilişkili bir bildirişme (iletişim) dizgesidir; bir toplumsal kurumdur...

Büyümekte olan çocuk, kendisini, hem ses nitelikleri değişik bir ses dizgesinin, hem de zihinde evreni belli bir biçime sokan bir düşünce sistemi olarak başka dillerden ayrılan bir anadilin

içinde bulur. Bu dilin seslerini duyarak, yineleyerek bu ses dizgesini zihnine yerleştirdiği gibi, başka ulusların (veya toplumların -F. B.) dillerinden ayrı bir anlama ve anlatıma sahip olan kendi dilinin evrene bakış biçimini, anlatım yolunu da benimser.”⁽³⁶⁾

Kıssadan hisse: Anadili yasaklanan Kürt insanının, büyük olsun küçük olsun, dünyası kararmıştır. Onun için bir evren algılaması ve ona bakış denen bir şey söz konusu değildir

Denilebilir ki, “Kürtçe yasak ama Türkçe yazıp konuşan Kürt kökenli yurttaş, zararını böyle telafi ediyor.” Aksan, bu iddiayı doğrulamıyor: “Küçüklüğümüzden başlayarak kazandığımız, kendi ulusumuza özgü dizge, başka dillerle karşılaştırdığımızda birtakım güçlükler doğurur; yabancı dili kendi dilimiz ölçüsünde öğrenmemizi güç, hatta olanaksız duruma getirir.

İnsan ister birden çok dilin konuşulduğu bir çevrede ya da ülkede büyüsün, ister ana-babası değişik uluslardan gelmiş olsun, bu dillerden biri anadilidir; insanı çepeçevre sarar ve bilinçaltına iner...”⁽³⁷⁾

Dil uzmanlarının ortak kanısı, “Her insanda, doğuştan bir anadil sevgisi olduğu” yolundadır.

Dahası var: Dil bilgini U. Weinreich’e göre, “İki dilin değişmeli olarak aynı kişi tarafından kullanılması sonucunda, dil karışması (sessel/dilbilgisel açıdan) doğar. Böylece pek çok dil gereci yitirilmiş olur; iki dilden birinde sapmalar meydana gelir.. Bir dilin özelliklerini, bir başka dili konuşur ya da yazarken kullanmaya yol açar.

Sözdiziminde yabancılaşma yaşanır..."⁽³⁸⁾

Sadede gelirsek, "vatan millet menfaati" bahanesiyle Kürtçeyi yasaklayan ve kanun zoruyla "anadil" olmaktan çıkararak zihniyet, aslında dil ve düşünce alanında "özürlü" vatandaşlar yığını yaratıp ülkeye büyük kötülük yapmış oluyor. Zira bilime aykırı olan her şey, halk çıkarına terstir dolayısıyla ilerletmez, geriletir; birleştirmez, böler.

Hakkari'li ünlü sanatçı Yılmaz Erdoğan'ın yaşam öyküsünü kaleme alan hemşehrisi Muhsin Kızılkaya, Erdoğan'ın Hakkari'de anadili Kürtçeyi, Ankara'da ise Türkçeyi kullandığını; annesiyle Kürtçe, babasıyla Türkçe konuştuğunu; Hakkari'deki Türkçesinin Kürtçeye çok yakın, oysa Ankara'dakinin aksansız bir Türkçe olduğunu; Hakkari'de aksansız Türkçenin yadırgandığını, buna karşılık Ankara'da bunun tersi bir durumun yaşandığını ve sanatçının Hakkari'ye giderken beynindeki Türkçe kasedi çıkardığını, buna karşılık Ankara'ya dönerken bu kez Kürtçe kasedi bir kenara koyduğunu belirterek, Yılmaz Erdoğan'ın şahsında Kürt insanının yaşamındaki o yaman çelişkiyi, ruhundaki çifte kişiliği ve beynindeki ikilemli fırtınayı pek güzel sergiliyor.

Bu örnekten yola çıkan Hasan Cemal, 20 Ocak 2002 tarihli Milliyet'teki köşesinde mealen şöyle yazıyor: "Bu insanların anadilleri Kürtçedir. Bu dilde radyo ve televizyon yayını yapılırsa Kürt milliyetçiliğinin doğabileceğini söyleyenler, acaba yasaklanması halinde aynı sonuca yol açmayacağını iddia edebilirler mi? Dünyanın

çeşitli ülkelerinde Kürt dili üzerine bilimsel araştırmalar yapılıyor, resmi enstitüler bu konu üzerinde çalışıyorlar. O halde, bu devekuşu politikası niye?”

Dil ve eğitim uzmanları, anadilde öğrenmenin yararlarını şöyle sıralar:

1) Bir insan yabancı dil yerine, kendi diliyle daha rahat düşünür.

2) Anadilini iyi bilen, ikinci bir yabancı dili daha kolay ve iyi öğrenir.

3) Çocuk eğitimin içeriğini, çok iyi bildiği anadiliyle daha kolay kavrar.

4) Anadilini bilen çocuk, kendisini güvenli hisseder; benliği üzerindeki tasarımları geliştirir, kişiliği zedelenmez.

5) Dil-kültür arasındaki güçlü bağ çerçevesinde, anadilini bilen çocuk, çevresi ve yakınlarıyla iyi ilişkiler geliştirir. Toplumsal bir varlık olarak, kişiliği daha güçlenir.

Böyle bir bilimsel düzlemden hareket eden Sovyet yönetimi, egemenliği altındaki onlarca etnik kümeye anadilde eğitim hakkı tanıdı. Yaklaşık 300 bin kişilik Kürt azınlığı çağdaş eğitim düzeyine taşımalarını bildi. Belki de aynı nedenle, 150 bin üyeli TÖB-DER, 4-11 Şubat 1978’de düzenlediği Demokratik Eğitim Kurultayı’nda, “Anadilde Eğitim Hakkı” konusunda karar aldı. Ne yazık ki bu karar, 12 Eylül 1980 darbesi sonrası sıkıyönetim mahkemelerinde dava konusu edildi.

ABD’de “Türk Einstein” olarak anılan Oktay Sinanoğlu, Türkiye’deki öğretim kurumlarında

moda haline gelen İngilizce eğitime karşı çıkarken, anadilde eğitimin çok daha başarılı olduğunu her defasında yinelemektedir.

Kürtleri "Orta Asya'dan gelen Türklerin bir kolu" olarak gören, bu düzlemde Kürtçe serbestisini "ülkenin bütünlüğüne yönelik bir faaliyet" biçiminde sunan dönemin Hacettepe Üniversitesi öğretim görevlisi Y. K. Kaya, "5-6 milyon vatandaşımızın Türkçeden başka bir dil konuştuğu Doğu Anadolu illerimizdeki sınıflarda başarısızlık oranı yüzde 80'e kadar yükselmektedir" demekle⁽³⁸⁾, olguyu tersinden doğruluyor.

Afrika Ruhbilimi Kurumu Genel Sekreteri, eğitimci H. Lailaba, "Sözelimi, bulunduğu topluluğun dilini kullanamayan bir okul, o topluluğun bir parçası haline gelemez" tespitini yapmakla⁽³⁹⁾, sadece bilimsel bir gerçeği ifade etmektedir.

Biz, Kars'ın Kağızman ilçesine bağlı Gümüştepe köyündeki bir öğretmenin başarızlığına yakından tanık olduk. 1970'te köye giden öğretmen, bir yıl boyunca ne yapıp ettiyse Kürt kökenli öğrencilerine tek kelime Türkçe öğretmedi. Hele hele yazı yazmaları imkânsızdı. Aynı yörenin evladı olan Türk öğretmen bu kez taktik değiştirdi; önce Kürtçe öğrendi, bununla öğretime başladı ve ikinci yılda Türkçe alfabeyi belletebildi.

Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim görevlisi Prof. Dr. Yusuf Eradam, fakültenin Yeniden Yapılanma

Kurulu'nda görevliyken, dekana sunduğu bir metinde, "Kürtçenin seçmeli dil olarak okutulmasını" istemiş; öneri kabul görmeyince, kuruldandan ayrılmıştı. Öğrencilerin başlattığı "Seçmeli Kürtçe ders" girişimi münasebetiyle gerçekleşen söyleşisinde Eradam, Kürtçe yasağı konusunu şöyle analiz etti:

"İktidar siyasi açıdan Kürtçenin eğitim dili olmasını tehlikeli buluyor, önüne geçmeye çalışıyor; bu bir. İkincisi, akademik toplantılarda bile, bu tür 'tu kaka' konulara girilmemesi gerektiğini savunan bazı bağınaz ve yobaz akademisyenler var. İnsanların evlerinde, sokaklarında kullanabildikleri dillerini kullanmaları zaten doğal bir haktır. Buna kimse karışamaz, ananızın sütü kadar helaldir. Bir insanın doğduğu yer başka olabilir ama kendini ait hissettiği kimliğinin önemli bir parçası olarak gördüğü dilini yasaklamak, kişiye uygulanabilecek en büyük şiddettir...

(Yasaklama ve engelleme -F. B.) korkudan, ülkenin temellerinin zayıf olduğunu zannetmelerinden kaynaklanıyor... Kürtçenin eğitim dili olmadığı iddia edilerek karşı çıkılıyor. (Halbuki) bir yapılsın, görelim. Yapılamayacaksa da yapılamayacaktır zaten. Eğer yapılamıyorsa, uygulanamıyorsa, kendiliğinden düşsün. 'Yapılamaz' deyip baştan reddetmek, bence çok mesnetsiz, dayanak noktası olmayan bir iktidar zorlaması...

Ölü diller, ana bilim dalı olarak kalmalı, yani o uzmanların öğrenmesi gereken bir dil. Ama öte yandan yaşayan diller var. Bunları öldürmemek

gerekiyor. Dünya Yazarlar Konferansı'nda geçen yüzyıl içinde yeryüzünde 2000 dilin yok olduğunu öğrendim. Bu nasıl mümkün olabilir?

Bizim öyle burun kıvırdığımız, 'Afrikalı zenciler' diye aşağıladığımız adam 8 dil konuşuyor. Anadili dışında, diyelim kaynanasıyla anlaşacak; kaynanasının mensup olduğu kabilenin konuştuğu dili öğreniyor; alışveriş yaptığı köy sakinleriyle konuşabilmek için onların dilini bilmek zorunda.

Bu ülkede yaşayan insanların dillerinin öncelikle öğretilmesi gerekiyor. Ben istemez miyim, Kürt bir öğrencimle oturup öğrenebildiğim kadarıyla Kürtçe konuşayım. Anadil engellenmesi, o insanın başka bir dil öğrenmesine ket vuracaktır. Türkiye, 'Büyük Adam Küçük Aşk' filmindeki yargıç gibi değişmek zorunda."⁽⁴⁰⁾

Eğitim Hakkı

Birleşmiş Milletler, UNESCO ve Avrupa Konseyi çerçevesinde kültürel hakların tespiti konusunda hazırlanan birçok karar ve sözleşme var. Örneğin, BM Kültür ve Kalkınma Dünya Komisyonu, Our Creative Diversity (Yaratıcı Farklılığımız) başlıklı bir raporunu 1995'te UNESCO'ya sundu. Buna göre kültürel haklar, insan hakkı olarak korunmalıdır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesi "öğrenim hakkı", 27. madde ise "kültürel yaşantıya katılma ve telif hakkı"na ilişkindir. Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Paketi'nde kültürel hak kavramının kabul edilmiş bir tanımı olmamakla beraber, bu çerçeveye alınabilecek

bazı haklar bulunmaktadır. Mesala 27. maddenin formülasyonu şöyledir: “Etnik, dinsel ya da dilsel azınlıkların bulunduğu ülkelerde, bu azınlıklara mensup kişilerin, gruplarına mensup şahıslarla birlikte, kültürlerini yaşamak, dinlerinin gereğini yapmak ve kendi dillerini kullanmak hakları yadsınamaz.”

“Ulusal ya da etnik, dinsel ve dilsel azınlıklara mensup kişilerin hakları”na dair BM örgütünün bildirgesi benzer cümlelerle yazıya dökülmüştür. Türkiye’nin taraf olmadığı UNESCO’nun “kültürel haklar konusundaki sözleşme, karar ve tavsiyeleri”nin 5/1-c maddesi, kendi azınlıklarına eğitim faaliyetini yürütme hakkını tanımanın önemine işaret ediyor.⁽⁴¹⁾

Kimlik hakkı konusu, Avrupa kültür bakanlarının 1990 Palermo toplantısında ele alındı. Varılan gevşek uzlaşma gereği, “herkesin bireysel ya da kümesel değerlerine, kültürel geleneklerine saygı duyulması” kabul edilmekle birlikte, bunun hukuki bir kavram olmadığı, böyle tanımlanamayacağı görüşü egemen olmuştur. Ad Hoc Komite, “isim hakkı, kişinin istediği dili kullanma, öğrenme, kültürel kurum tesis etme, kültürel etkinlik, kültürel topluluk üyesi olarak tanınma, kamu makamlarıyla ilişkide kendi dilini kullanma hakkı” önerip temennide bulunmuştur.⁽⁴²⁾

Türkiye’nin üye adayı olduğu Avrupa’daki Helsinki ve benzeri birçok sözleşme ile gündemdeki canlılığını koruyan Kopenhag Kriterleri de, ana hatlarıyla bu tür hakları ayrıntılandırıyor. Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel ve Bölgesel

Yönetimleri Daimi Konferansı'nın tanımına bakalım: "Bölgesel ya da azınlık dili, devletin belirli bir toprağında, nüfusun geri kalan bölümünden sayıca daha az olan bir grubu oluşturan ve o devletin uyuğu olanların geleneksel biçimde kullandıkları; devletin resmi dilinden farklı dildir." Konferansta bu dillerin korunması isteniyor.⁽⁴³⁾

Sırası gelmişken belirtelim; "azınlık" ve "azınlık dilleri/kültürleri" tanımı konusunda uluslararası düzeyde görüş birliği mevcut olmadığı gibi; "azınlık dili, yerel dil" hakkının kullanılması düzlemindeki bütün kararlar, devletlerarası hukuk niteliğinde değildir. Deyim yerindeyse bağlayıcılığı bulunmayan "temenni, tavsiye" (soft law) biçiminde kararlardır. İlgili devletin yorumuna, iç politikasına, demokratik anlayışına sıkı sıkıya bağlıdır.

Öte yandan, burada ince bir ayrıma dikkati çekelim: Anadil eğitimi ile anadilde eğitim ya da anadiliyle eğitim kavramları sıkça karıştırılabiliyor. Oysa bunlar farklıdır. İlki, bir biçim; ikincisi bir içerik sorunudur. Anadil eğitimi, ilgili dilin (Türkçe, Fransızca, Arapça, Kürtçe vs) bir ders olarak öğretilmesidir. Oysa anadilde eğitim, ders müfredatının, örneğin tarih, coğrafya, biyoloji, yurttaşlık bilgisinin yine söz konusu dille okutulmasını öngörür.

Politikacı-yazar Tarhan Erdem, 22 Ocak tarihli Radikal gazetesinde söz konusu ince ayrımı, "eğitim dili, dil eğitimi" şeklinde dile getiriyor ve ikinci şıkkı tercih ediyor. Meselenin iyice ince-

lendikten sonra, “azınlık” yerine “bireysel hak” kapsamında ele alınması gereğine değiniyor.

Dil ve Eğitim Hakkı Modelleri

350 halk grubu ve 660 dilin bulunduğu yaklaşık 200 milyonluk Endonezya’da, ülke nüfusunun sadece yüzde 10’nu temsil eden Bahasa Endonezya azınlık dilinin (Malay kökenli), resmi dil olarak kabul edilip milli bütünlüğü temsil etme görevini üstlenmesi gibi bir istisna sayılmazsa, uluslararası anlaşma uyarınca azınlık dilinde eğitim hakkı veren ve bu dili kullanma olanağı tanıyan birçok ülke mevcuttur.

Somutlarsak:

10 milyon kadar nüfusa sahip Avusturya, anayasa gereği resmi dil dışında Sloven, Hırvat, Çek, Macar ve Sorab dillerini azınlık dili saymakta; eşitlik ve kimseye ayrıcalık tanımama kuralınca anılan dillerde eğitim hakkı tanımaktadır. İtalya, hem bölgesel özerklik hem azınlık dillerini kabul etme babından, benzer bir hakkı hayata geçirmiştir. Türkiye, Lozan Anlaşması çerçevesinde, kendi ülkelerindeki Rum ve Ermeni cemaatlerine bu hakkı vermiş; Yunanistan da, Türk azınlığın varlığını ve dilini kabul etmiştir.

15 kadar dilin konuşulduğu İngiltere’de sadece Galler diline özgü bir yasa çıkarılmış, İskoçya ve İrlanda için özel bir yasal düzenleme yapılmamıştır. 40 bölge konseyinin bulunduğu Galler’de yalnız 8’i bu dili kullanıyor; yol ve kent adları, trafik levhaları bu dilde yazılabiliyor. İngilizce eğitim zorunlu ve önceliklidir, Galler

dilindeki eğitim veren ilk ve ortaöğretim kurumlarına öğrenci göndermek, velinin isteğine bağlıdır. İskoçya dili olan Gaelik, "korunan dil" statüsünde olup, yaklaşık 100 bin kişinin konuştuğu bu dilde eğitim veren 60 okulda 2000 kadar öğrenci okumaktadır. Köy ve kent isimleri de bu dilde yazılabiliyor. Katolik mezhebinden olan ve bağımsızlığını ilan eden İrlanda Cumhuriyeti, İngilizce ve İrlanda dilini aynı anda resmi dil kabul etmiştir. Kuzey İrlanda'da oturan 1.5 milyon İrlandalıdan 70-80 bin kadarı, kendi anadilini kullanıyor.⁽⁴⁴⁾

Tahminen 25 ayrı dilin konuşulduğu Fransa'da resmi dil Fransızcadır. Ülkedeki bazı dillere farklı bir statü tanınmıştır. Kimi yörelere de özerk bölge politikası uygulanmaktadır. Bazı medya organlarında Breton, Oksitan, Katalan, Bask, Korsika ve Alsace dilinde haftada birkaç saat yayın yapılabiliyor.

İspanya'da hem bölgelere özerklik tanınmış, hem de beş azınlık dilinde eğitim/öğretim verme olanağı sağlanmıştır.

Belçika, dil ayrımına göre toprak ayrımı yapmanın ve farklı dilleri konuşan toplumlara özerklik tanınmanın model ülkesidir. Fransızca, Flamanca (Felemenkçe) ve Almanca aynı anda resmi dillerdir. Eğitim, adalet, içişleri bakanlıklarında bu dillere uygun daireler oluşmuştur.

İsviçre'nin resmi dili Fransızca, Almanca ve İtalyanca olup, ayrıca Romanş dili de milli kabul edilir.⁽⁴⁵⁾

Ayrıca; gösterişe yönelik olsa bile Yeni

Zelanda'da yerli dili koruma yasası vardır. İsrail'deki Arap azınlığın dili, bütün kurum ve kuruluşlarda ikinci dil olarak benimsenmekte ve yayın organlarında bu dilde yayınlar yapılmaktadır. İsrail, Çerkesçenin gelişmesine de çalışmaktadır. Fakat tüm bu siyasetler, Arap ülkelerindeki azınlıkları ve Filistinlileri "böl yönet" politikası çerçevesinde hayata geçiriliyor. Finlandiya, bir yerleşim bölgesinde yüzde 8 oranında bir azınlık nüfusu bulunursa, ilki Fince diğeri söz konusu azınlığın dili olmak üzere iki resmi dile statü vermekte; oran yüzde 6'nın altına düştüğünde, bundan vazgeçmektedir. Kanada'da İngilizcenin yanı sıra özerk bölge Quebec'te Fransızca resmi dildir. Buradaki okullarda iki dil okutulmakta, trafik işaretleri, şehir ve yer adları, hatta araba plakaları bile Fransızca yazılabilmektedir.

115 dilin konuşulduğu Avusturalya'da, resmi dil İngilizceyi kullanmanın yararları üzerinde durulmakta; ama bu dili bilmeyen Aborjin (yerliler) Avusturalya vatandaşları, kuramsal da olsa, hükümetin sunduğu hizmetlerden anadillerinden yararlanma hakkına sahiptirler. Okula gitme zorunluluğunun kabulünden sonra, yerli çocukları, kimliklerini oluşturan dilleri öğrenme hakkına kavuştular. Korunması gereken dil sayısı, 50 olarak tahmin edilmektedir. Özetle, başka dillerin kullanımına karışmayan devlet, titizlikle uyguladığı bu politika sayesinde, önce entegrasyonu (bütünleşme) sonra Avusturalya İngilizcesi kültürüne asimilasyonu gerçekleştirmiştir.⁽⁴⁶⁾

Kürtlerde Eğitim Süreci

19. yüzyılda aşiret mekteplerinin iç örgütlenmesi düzleminde ve bazı dinsel kurumların (medreseler) çerçevesinde kısıtlı imkânlarla ve babadan kalma metodlarla yürütülen bazı çalışmalar sayılmazsa, Kürtlerin bağımsız, sürekli ve modern eğitim kurumlarından söz etmek imkânsızdır.

Ancak 19. yüzyılda Mikıtiç Tigranyan isimli Ermeni eğitimci, Kürtlerle Ermeniler arasında ilk eğitim çalışmasını yürüten kişi olarak kayda geçer. Kürt çocuklarına anadillerini öğretmek için Diyarbakır ve Bitlis'te iki okul açan Tigranyan, 1848'lerde bu okulların Kürtçe öğretmenliğini bizzat yapar. Diyarbakır ve Muş yöresinde faaliyetini sıklaştıran bu zat, 1850'de her iki ile gider. Ancak Osmanlı-Rus savaşları eğitimin yarıda kesilmesine neden olur. Aynı şahıs, 1860 yılında, Kürt ve Ermeni çocukları için "Kürt ve Ermeni Alfabeti" hazırlar

Bir yüzü Kürtçe, diğerinde Ermenice hazırlanan alfabeden altı yıl sonra başka bir kitap, Aydınlığın Işığı ismiyle yayımlanır. Tigranyan, bu eserine, Kürtçe-Ermenice bir sözlük ekler.⁽⁴⁷⁾

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında Kürtler arasında başlayan aydınlatma faaliyetleri İran, Irak ve Anadolu'nun merkezi şehirlerinde yoğunlaştı. Osmanlı'nın çöküşe gittiği İstanbul'da kurulan dernekler, eğitimin önemini idrak ettiler; Kürtçenin halk arasında yazılı dil olarak yaygınlaşması yolunda çaba sarf ettiler. Kürt Kültürünü Yayma Cemiyeti'nin İstanbul Çember-

litaş'ta açtığı okul, bu çalışmaların bir örneğidir. Bu ilkokul, İttihat ve Tarakki yönetimince kapatıldı. Latin harfleriyle yazılan ilk Kürt alfabesinin hazırlanması, 1932'de yayın hayatına başlayan ve 57 sayısı çıkan Hawar dergisi etrafında toplanan aydınların eğitim seferberliğinin temelini oluşturdu. Suriye ve Lübnan'da yoğunlaşan aydınlanma hareketinin öncülüğünü Celadet ve Kamuran Bedirxan kardeşler üstlendi. Elfabeya Mın (Benim Alfabem) 1938'de Şam'da, Langue Kurde (Kürt Dili) 1953'te Paris'te, Despêka Xwendini (Eğitime Giriş) 1971'de Paris'te yayın hayatına girdi.

Aynı dönemde Irak'ta, eksenini Kürtçenin oluşturduğu Yerel Dil Yasası çıktı. 1946'da İran'da kurulan Mehabat Kürt Halk Cumhuriyeti resmi eğitime başladı ve Manaf Kemal ilk milli eğitim bakanı oldu. 600 Kürt çocuğu, eğitilmek üzere Sovyetler Birliği'ne gönderildi. 1956'da Federal Almanya'nın Wiesbadan kentinde kuruluşu gerçekleşen Komela Xwendekarên Kurdistan Lı Ewrûpa (Avrupa Kürt Öğrenci Örgütü) uzun yıllar eğitim dalında başarılı çalışmalar yürüttü.

1960-70 yılları arasında Irak'taki Kürt bölgelerinde yoğun bir eğitim seferberliği sürdü. Gılala bölgesinde açılan iki ortaokul (Xwendegaha Navendi), bir lise (Xwendegaha Amadayi) ve birçok ilkokul (Xwendegaha Seretayi) bölgedeki halkın eğitim gereksinimini karşılamak üzere, savaşa rağmen sürekli açık tutuldu. 1960'ta Erbil kentinde toplanan İkinci Kürt Öğretmenler, Edebiyatçılar ve Bilim

Adamları Konferansı, eğitim çalışmalarını sürdürdü. 11 Mart 1970 Antlaşması imzalanınca hem bölgeye özerklik tanındı hem de Kürtçe eğitim üst düzeye taşındı. Bağdat Üniversitesi'nde Kürtçe bölümü açıldı ve Irak Akademisi'ne bağlanan Kürt Akademisi faaliyete geçti.⁽⁴⁸⁾

Biraz da Rusya'daki Kürtlerin eğitim sürecine değinelim: 100'den fazla dilin konuşulduğu Çarlık Rusyasında, Ekim Devrimi'ne kadar 40 dil yazılı değildi. 1926'daki nüfus sayımında 156 etnik/ulusal dil kaydedildi. Sovyet yönetimi, yazı dilinden yoksun halklara eğitim ve öğrenim olanakları bahşetti.⁽⁴⁹⁾

1920'de Aştarak (Ermenistan) kentinde açılan yetiştirme yurdunda, çok sayıda öksüz Kürt çocuğu eğitim olanağına kavuştu. Nura Polatbekov adlı bir Kürt kızı, burada aktif görev aldı. Şimdilerde profesör, öğretmen ve aydın olarak hayatını sürdüren yüzlerce insan, bu kuruma çok şey borçludur.

1921 yılında, Ermenistan sınırları içindeki Kürt çocukları için öğretmen yetiştiren, Kürtlerin eğitim sorunlarını tartışan kurslar açıldı. Eğitimcilerin çoğu Ermeni kökenliydi. Hakop Gazaryan, Kürtlere uygun bir alfabe hazırlamakla görevlendirildi. Şems ismiyle bilinen alfabe, aynı yıl basılıp dağıtıldı. Ermenistan Kürtlerinin eğitim sorunlarının çözümü için 1923'te bir araya gelen 50 kişinin başını yine Gazaryan çekti. Nurê Polatova adlı Kürt kadın öğretmen de burada önemli bir rol oynadı. 1930-31 yıllarında Kürt

köylerinde başlatılan seferberlik sayesinde 27 okul açıldı ve toplam 1951 öğrenci anadilinde eğitim gördü, yanı sıra Ermeniceyi öğrenmiş oldu. 1938 yılında Kürt dilinin statüsü belirginleşti; Ermanistan ve Gürcistan'daki okullarda, haftada birkaç saat ders olarak okutulmaya başlandı. Kürtlerin buldukları diğer Orta Asya cumhuriyetlerinde ise ders çizelgesi silikleşti.⁽⁵⁰⁾

1930'larda Kafkasötesi Kürt Pedagoji Enstitüsü kuruldu, yüzlerce öğretmen yetiştirildi. Sekiz yıllık Kürtçe eğitimin sonucunda mühendis, doktor, yazar, tarihçi, müzisyen, ressam ve diğer mesleklerden yüzlerce tanınmış insan hayata atıldı. 1953'te Stalin'in ölümünden sonra sürgündeki Kürtler, bazı Orta Asya cumhuriyetlerinde kültürel haklarına yeniden kavuştular.⁽⁵¹⁾

Azerbaycan ise, sınırları içindeki birkaç Kürt köyünde alabildiğine asimilasyon politikası izledi ve hemen hemen tümünü eritti. Buna karşılık Gürcistan'da sayısı sınırlı Kürt etnik kümesi, radyo yayını ve kültürel faaliyet alanında rahat hareket edebiliyor. Kısıtlı eğitim olanaklarından yararlanabiliyor.⁽⁵²⁾

Kürtlerin eğitim hakkı sürecinde İsveç modelinden söz etmek gerek. Ülkenin en yüksek tirajlı gazetesi Dagens Nyheter, 1984'te büyük puntolarla, "Batı Avrupa'nın İlk Kürt Çocuk Yuvası" başlıklı bir haber yayımladı. Haberin spotunda, "Çocuklar, kendi dillerine tekrar kavuşacaklar" ibaresi aldı. Buna göre ikisi İsveçli, üçü Kürt beş personel, yuvadaki 15 çocuğa Kürt ve İsveç dilinde eğitim vermeye; Kürtçe türkü, masal ve

şarkılar öğretmeye, oyunlar oynamaya başladılar.

Okul çağındaki çocuklar ise, "grundskolen" denilen temel eğitim kademesinde ve liselerde, anadil eğitiminden geçiyorlar. Bir yandan Kürt dilini öğreniyor ve Kürtçe eğitim görüyor; diğer yandan İsveç diline paralel olarak eğitsel faaliyetlerde bulunuyorlar.

Dil bakımından Kürtçede yetkinleşmemiş ve pedagojik formasyondan geçmemiş personelin durumunu gören İsveç hükümeti, ilk kez, Avrupa'da bir Kürt Yüksek Öğretmen Okulu açılmasına karar verdi. 1984'te kurulan okula, 10 Kürt öğretmen adayı kabul edildi. Hükümet ayrıca Ders Araçları Hazırlama Enstitüsü'nü, Kürt çocuklarının ders kitapları ve diğer araç-gereçlerini temin etmekle görevlendirdi. Konuya ilişkin hazırlanan 27 sayfalık rapor, tartışmaya sunuldu. Değişik yazar, araştırmacı ve öğretmenlerden oluşan bir komite kuruldu. Kürtçe-İsveççe 4000 kelime-lik bir sözlük hazırlandı. Dört Yıllık Kürt Projesi adı altında yürütülen çalışma, iki pedagoğun denetiminde ve Kürt ailelerle işbirliği halinde yürütüldü. Kürt çocuklarının ders dışı zamanlarını değerlendirmek amacıyla açılan Cumartesi Okulu (Lördagskolan) gibi etkinlikler, eğitime katkıda bulundular.⁽⁵³⁾

Sonuç bağlamında belirtilirse, biz, bu incelemede, meselenin teorik ve akademik yanına ağırlık verdik. Anadilde eğitim, bireysel değil kolektif dil eğitimi, üretime yönelik ve günlük hayatla bağdaşan, onu konuşan topluluğun ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde bir dil kul-

lanımı üzerinde durduk. Ne ki, akademik belirleme ile reel politik sınırlamalar arasında mutlaka karşıtlık, uzlaşmazlık ve çelişkiler olacaktır. Mesele, reel politika ile bilimsel tespitlerin nerede buluşabileceği meselesidir. Siyaseten konuşursak, sorun, mümkünat sanatına bağlıdır. Sözelimi doğasında kolektif bir yapı olan dil, bireysel hak olarak verilebilir ve böylece ortak kullanımının yolu açılır.

Dipnotlar

- 1)
- 2) Prof. Dr. Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim, c. I, Önsöz.
- 3) Age, s. 54.
- 4) Lev Semovich Vygotsky, Düşünce ve Dil, s. 17-21.
- 5) Age, s. 23.
- 6) Age, s. 27.
- 7) Age, s. 34-35.
- 8) Age.
- 9) Age, s. 39.
- 10) Age, s. 139-140.
- 11) Age, s. 142.
- 12) Age, s. 146.
- 13) V. N. Voloşnikov, Marksizm ve Dil Felsefesi, s. 51-53.
- 14) Age, s. 54.
- 15) Aksan, age, s. 13-16.
- 16) Aktaran Aksan, age, s. 64.
- 17) Aktaran Voloşnikov, age, s. 97.
- 18) Age, s. 131.
- 19) Age, s. 163.
- 20) Age, s. 150.
- 21) Aktaran Aksan, age, s. 67-71.
- 22) Pulat Acar, Kültürel Haklar, Dünyadaki Uygulamalar ve Ana Dilde Eğitim Konusunda Türkiye İçin bir Model Önerisi, s. 11.
- 23) P. A. Andrews, Türkiye'de Etnik Gruplar; Raimo

Vaeyrinnen, Towards a Theory of Ethnic Conflicts and their Resolution'dan aktaran Acar, age, s.12.

24) A. Smith, National Identity'den aktaran Acar, age.

25) Acar, age.

26) Age, s. 13-15.

27) V. Turçenko, Eğitimde Devrim'den aktaran Rohat, Kürdistan'da Eğitim Süreçleri, s. 9.

28) F. Varış, Eğitim Bilimine Giriş'ten aktaran Rohat, age, s. 11.

29) F. Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü'nden aktaran Rohat, age.

30) Rohat, age, s. 22.

31) Aksan, age, s. 81.

33) Rohat, age.

34) Aksan, age, s. 81-2. Sınıflandırma Aksan'a, örnek-lendirme bize aittir. (F. B.)

35) Aktaran Aksan, age, s. 71.

36) Aksan, age, s. 82.

37) Age.

38) Yahya Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz'den aktaran Rohat, age, s. 26.

39) Hamidou Lailaba, Eğitim Açığı (UNESCO yayını)'ndan aktaran Rohat, age, s. 25.

40) Yedinci Gündem, 5-11 Ocak 2002.

41) Acar, age, s. 18-33.

42) Age, 34-40.

43) Age, s. 41-2.

44) Age, s. 70-3.

45) Age, s. 72-102.

46) Age, s. 13-113.

47) Karlanê Çaçan, Pizmamtiya Cımata Ermeniya û Kurdan'dan aktaran Rohat, age, s. 19.

48) Rohat, age, s. 47-9.

49) Age; Herman Taels, Eski Sovyetler Birliği'nde Kürtler (1927-94), s. 54-7.

50) Prof. Heciyê Cindi, Biranın Derheqa Etimxana Me Da (Yetiştirme Yurdumuza Dair Anılar)'dan aktaran Rohat, age, s. 55-8; Taels, age, s. 74.

51) Rohat, age; Taels, age, s. 80-90.

52) Taels, age; Rohat, age.

53) Rohat, age, s. 64-7.

Sayılarla Dil

* Bugün dünyada en az 7000 dil konuşulmakta.

* 10 dil (İngilizce, Çince, Hindu/Urduca, İspanyolca, Arapça, Portekizce, Rusça, Bengali, Japonca ve Almanca), dünyadaki dillerin yalnızca yüzde 0.1'ini ya da 0.15'ini oluşturmalarına rağmen, dünya nüfusunun yaklaşık yarısını kapsamakta ve dilbilimcilerce bu dillere "Büyük katil diller" adı verilmekte.

* Dünya dillerinin yarıdan fazlası 10 bin ya da daha az sayıda konuşmacının oluşturduğu topluluklar tarafından kullanılmakta. Bunlara, "Küçük ve tehdit altındaki diller" denilmekte.

* 2100 yılında var olabilecek (güvence altındaki) dillerin sayısı yalnızca 600 civarında.

* Dünya dillerinin yüzde 20 ila yüzde 50'si, artık çocuklar tarafından öğrenilememektedir; bunlar, "tehdit altında" olmaktan bile çıkmış, "ölü diller" sayılmaktadır.

* Oysa bilim insanları, ısrarla, "dilsel ve kültürel çeşitliliğin, gezegenimizin varolması için, bio çeşitlilik kadar gerekli" olduğunu belirtmektedir...

Anadilde Eğitim: Hukuksal Bir Bakış

M A H M U T V E F A

Son dönemlerde ülkenin gündemini oluşturan temel sorunlardan biri, birçok ilde başlayan ve gittikçe genişleme eğilimi gösteren “anadilde eğitim” talebi ve bununla bağlantılı olarak gündeme gelen tartışmalardır.

Son dönemde geliştirilen önemli bir olay olan anadilde eğitim istemi, başta YÖK ve MGK olmak üzere birçok merkezi kurumda büyük tartışmalara yol açtı. Merkezi hükümeti temsil eden bu kurumlar, “Anadilde eğitim istemi-sorunu” yine klasik bastırma yöntemleri ile ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Ancak burada iki hand-

ikap söz konusu: Birincisi Avrupa Birliği'ne giriş süreci ve Türkiye'nin verdiği ulusal programdaki taahhütler, ikincisi ise olayın son derece demokratik, insani ve masum oluşu.

Bu yaklaşım temelinde, eğitim-öğretim ve polis kurumları olaya oldukça sert bir yaklaşım geliştirdiler. İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Van, Hatay vb yerlerde binlerce öğrenci polis merkezlerinde sorgulanırken YÖK, yayınladığı genelge ile üniversitelerin dilekçe veren öğrencilerin disiplin soruşturmalarına sevk edilmesini sağladı. Bu, klasik bir bastırma ve sindirme olayından başka bir şey değildir.

Ancak, bu süreçte "anadilde eğitim sorunu-istemi" konusu değişik yönlerden; siyasal, kültürel ve hatta polisiye yönleri ile tartışılırken olayın hukuksal boyutlarının tartışılmaması, ortaya konulmaması temel bazı eksiklikleri ve sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Unutulmamalıdır ki hukuk yeni yüzyılda, önceki dönemlerin aksine öteki alanlardan etkilenen değil, bu alanları etkileyen ve hatta değiştirebilen bir boyut kazanmıştır. Bu durum özellikle uluslararası hukuk açısından daha da belirleyicidir.

Anadilde eğitim olgusu hukuksal boyutları ile tartışılırken, olayın ulusal ve uluslararası boyutuna bakmakta yarar var.

Anadilde Eğitimin Uluslararası Hukuksal Boyutları

Anadilde eğitim, temel insan hakları metinlerinde düzenlenmiştir. Bu belgeler BM

Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi -KİSHUS- (md. 27), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 Nolu Protokol (md. 2), Ulusal Azınlıkların ve Anadillerinin Korunmasına Dair Sözleşme, Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme... Öte yandan, Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (UNESCO) ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Sözleşmede düzenlenen konular da anadilde eğitim olgusu ile ilgilidir.

1. Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi

Kısaca KİSHUS olarak adlandırılan bu sözleşmenin 27. maddesi şöyledir: "Etnik ve dinsel azınlıklarla dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde bu azınlıklardan olan kişilerin, grupların dahi öteki üyelerle birlikte topluluk olarak kendi kültürlerinden yararlanmak, ... ya da kendi dillerini kullanmak hakları yadsınamaz."

KİSHUS'un bu maddesi, özellikle dilsel azınlıkların dillerini yaşamın her alanında kullanmalarını, kültürlerini geliştirmelerini ve eğitim görme haklarını garanti altına almaktadır.

2. Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme (ULAZ)

Bu sözleşmenin 9, 10/1, 10/2, 11 ve 12. maddeleri azınlık dillerinin günlük kullanımı dahil, yer ve kişi adlarının bu dilden olmasını vs düzenlerken; aynı sözleşmenin 13 ve 14. maddeleri,

tamamen anadilde eğitim hususunu düzenlemektedir. Adı geçen sözleşmenin 13. maddesi şöyledir:

“Madde-13. 1) Taraflar eğitim düzenleri çerçevesinde, ulusal azınlığa mensup kişilerin kendi özel eğitim ve öğretim kurumlarını kurma ve yönetme hakkına sahip olduğunu tanırlar.

2) Bu hakkın kullanımı taraflara herhangi bir mali yükümlülük getirmez.”

Bu maddeye göre azınlıklar, anadillerinde özel eğitim ve öğretim kurumları kurabilirler. Ancak, sözleşmeye taraf devletler herhangi bir mali yükümlülük altına girmezler.

Sözleşmenin 14. maddesi ise anadili öğrenme ve bu dilde eğitim olgusunu düzenlemektedir. Madde metni şöyledir:

“Madde-14. 1) Taraflar, ulusal azınlığa mensup her kişinin kendi azınlık dilini öğrenme hakkına sahip olduğunu tanırlar.

2) Ulusal azınlıklara mensup kişilerin geleneksel olarak ya da önemli sayıda yaşadıkları bölgelerde, yeterli talep varsa, taraflar, mümkün olduğu ölçüde ve kendi eğitim düzenleri çerçevesinde, bu azınlıklara mensup kişilerin azınlık dilinin öğretilmesi ya da bu dilde eğitim görmeleri için yeterli fırsatlara sahip olmasını sağlamaya gayret ederler.

3) Bu maddenin 2. paragrafı, resmi dilin öğrenilmesi ya da bu dilde eğitim yapılması saklı tutularak uygulanır.”

Bu sözleşme, anadil ile ilgili önemli hükümler getirmekte ve birçok sorunu şiddet dışında çözme

anlamında önemli bir işlev görmektedir.

Avrupa Konseyi'nin Belçika, Finlandiya, İsveç vb birçok ülkesi, bu sözleşme çerçevesinde yaptıkları düzenlemelerle, anadil ile ilgili temel sorunlarından birçoğunu demokratik temelde çözmüşlerdir.

Ulusal Program ve Avrupa Birliği sürecinde, Türkiye'nin ev ödevlerinden biri de bu sözleşmedir. Ancak ülkede halen güçlü bir reaksiyon mevcuttur. Bu sözleşmenin onaylanması, Türkiye'de birçok temel sorunu çözecektir. Kamuoyunun bu konuda talepte bulunması gerekir.

3. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Bu sözleşmenin 30. maddesi şöyledir:

“Madde-30. Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.”

Sözleşmenin bu maddesi, ülkedeki resmi dilden farklı dil konuşan çocukların kendi dillerini kullanma haklarını düzenlemektedir.

4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AİHM'de Konunun Yargılanması

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan bu sözleşme, ana metin ve 11 protokolden oluşmak-

tadır. Bu sözleşme, yukarıda belirtilen uluslararası belgelerden farklı olarak, düzenlenen hak ve özgürlüklerin ihlali halinde, bir yargılama mekanizması getirmektedir. Üstelik benzer bir konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) somut olarak incelediği ve bazı sonuçlara vardığı "Eğitim Dili Davası/Belçika" vakası, ülkemizdeki tartışmalara da ışık tutacak niteliktedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 1. Nolu Protokol'ün 2. maddesi şöyledir:

"Madde-2. Eğitim Hakkı. Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim ile ilgili üzerine aldığı görevleri yerine getirirken, anne ve babaların çocuklarına, kendi dini ve felsefi inançlarına uygun olan bir eğitim ve öğretimin verilmesini isteme haklarına saygı gösterir."

Bu madde genel olarak sözleşmeyi imzalayan üye ülkelerin, vatandaşlarına eğitim olanakları sağlamasını öngörmektedir. Bu maddeyi sadece "anadilde eğitim" imkânı temelinde yorumlamak doğru değildir ve sınırlı bir yaklaşımdır. Bu maddeyi daha çok, eğitim olanaklarının sağlanması ve anadilin öğretilmesi temelinde yorumlamak gerekir.

Sözleşmenin bu maddesini, 8. maddedeki "aile yaşamı" ve 14. maddedeki "ayrımcılık yasağı" ile birlikte değerlendirmek daha uygun olur.

AİHM, sözleşmenin bu maddesini 8 ve 14. maddelerle bağlantılı olarak 23 Temmuz 1968 tarihli "Belçika Eğitim Dili" davasında yorumlamış ve bazı temel kriterler koymuştur.

Davanın Özeti

Belçika vatandaşı olan başvuru anne-babalar, hem kendileri adlarına hem de sayıları 800'ü bulan çocukları adına komisyona başvurmuşlardır. Fransızca konuşan kişiler olduklarını belirten ve kendilerini daha çok Fransız olarak ifade eden başvuru, çocuklarının Fransızca eğitim görmelerini istemektedirler. Altı başvuru ailenin beşi, kanunen Flemenkçe konuşulan bölge olarak kabul edilen bölgede yaşamaktadır. Bu beldelerin hepsinde nüfusun bir kısmı, bazen büyük bir kısmı Fransızca konuşmaktadır.

Başvuruların benzer noktaları şöyle özetlenebilir: a) Belçika devleti başvuru yaşadıkları beldelerde Fransızca eğitim veren okullar açmamakta, özel statülü bölgelerde açsa bile bu eğitim yetersiz kalmaktadır. b) Bu beldelerde, eğitim dil mevzuatına uygun düşmeyen kurumlara devlet tarafından maddi destek verilmemektedir. c) Bu tür kurumlardan alınan diplomalara denklik verilmemektedir. d) Başvuruların çocuklarının, bazı bölgelerde Fransız sınıflara alınmalarına izin verilmemektedir. e) Aileler çocuklarını, kendi inançlarına aykırı gördükleri yerel okullara yazdırmaya veya çocuklarını, çocuğun anadiline göre eğitim alabileceği Brüksel büyükşehir bölgesine ya da Fransızca konuşulan bölgelere göndermeye zorlanmaktadır. Böylesi bir eğitim göçü ciddi riskler ve zorluklar taşımaktadır.

Belçika Anayasası'na göre "Belçika'da konuşma dili tercihe bağlıdır. Kamu makamlarının

muameleleri ile yargısal konularda kullanılacak dil, yasayla düzenlenir.”

Belçika eğitim dili mevzuatı, tek dilli olarak gösterilen bölgelerdeki eğitim dilinin o bölge dili olmasını; çift dilli olarak gösterilen bölgelerdeki eğitim dilinin çocuğun anadiline göre belirlenmesini; özel statülü altı bölgedeki eğitim dilinin, aile reisinin bu bölgede oturması şartıyla ilköğretimde seçmeli olmasını öngörmektedir.

Başvurucu aileler eğitim ile ilgili Belçika dil mevzuatının, birinci protokolün 2. maddesindeki eğitim hakkına ve sözleşmenin 8. maddesindeki özel ve aile yaşamına saygı hakkına, ayrıca 14. maddedeki ayrımcılık yasağına aykırı olduğunu iddia etmişlerdir.

Belçika hükümetinin görüşüne göre, mahkemenin önüne gelen sorunlar sözleşme ve 1. protokole girmemekte ve fakat Belçika hukuk düzeninin münhasır alanına girmektedir. Hükümete göre dil ve eğitim konuları ile ilgili mevzuat, büyük ölçüde devletin siyasal ve sosyal yapısının bütünleyici parçasıdır; bu mevzuat açıkça münhasır ulusal alan kapsamında yer alır. Hakları beyan eden belge olan sözleşme, hükümet makamlarının organizasyonu ile ilgili değildir; sözleşmenin onaylanması sırasında Belçika danıştay ve parlamentosu konuyu bu şekilde anlamışlardır. Bu nedenle mahkemenin bu konuda yargı yetkisini kullanamayacağına dair içkin bir sınırlama vardır. Bu sınırlama, sözleşmede açık bir hüküm yer almasını veya 64. madde bakımından bir çekince konulmasını gerek-

tirmeyecek kadar aşikârdır.

Belçika hükümetinin ileri sürdüğü münhasır ulusal alan kavramı, yetkisizlik konusunda yaptığı itirazın bir başka yönüdür ve esasa ilişkindir. Mahkeme bu itiraza katılmamıştır. Çünkü; normal olarak sözleşmeci tarafların iç hukuk düzenine giren konuları düzenleyen sözleşme ve protokol, devletlerin egemenlik alanlarında bulunan kişilerle ilişkilerinde, bu devletler tarafından uyulması gereken bazı standartları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Mahkeme, münhasır ulusal alan kavramına dayanan itirazı reddetmiştir.

Mahkeme bu dava ile ilgili kararını verirken, bazı kriterleri esas almıştır. Bu kriterler şöyle özetlenebilir:

* Birinci protokolün 2. maddesinin birinci cümlesi, "Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz" şeklindedir. Bu maddenin negatif ifade tarzı, sözleşmeci devletlerin, devletin harcaması ve desteği ile, belirli bir türde veya belirli bir düzeyde eğitim vermesinin istenebileceği bir eğitim hakkını tanımadıklarını ifade etmektedir. Bir hak var olduğunda, sözleşmenin 1. maddesine göre sözleşmeci devletlerin egemenlik alanı içinde bulunan herkes için bu hak güvence altına alınır.

* Sözleşmede eğitimin örgütlenme tarzı ve desteklenmesinde kullanılacak araçlarla ilgili özel bir hüküm yoktur. Ayrıca 2. maddenin birinci cümlesinde eğitim hakkının sağlanabilmesi için eğitimin yürütüleceği dil ile ilgili bir hüküm de yoktur. Ancak bu cümle, ulusal bir dilde veya

ulusal dillerde eğitim hakkı vermemiş olsa, eğitim hakkının bir anlamı kalmayacaktır.

* Eğitim hakkının etkili olabilmesi için, eğitimden yararlanan kişinin her ülkede yürürlükte bulunan kurallara göre tamamladığı eğitimin resmen tanınması gerekir.

* Eğitim hakkı, toplumun kaynakları ve bireyin ihtiyaçları açısından, devletin zamana ve yere göre değişebilecek düzenlemeler yapmasını gerektirmektedir. Bu düzenlemeler eğitim hakkının özünü zedelememeli ve sözleşmedeki diğer haklarla çelişmemelidir.

* Birinci protokolün 2. maddesinin ikinci cümlesi, “anne-babaların dinsel ve felsefi kanaatlerine uygun eğitim isteme hakları”nı düzenler. Bu hüküm, devletlerin eğitim ve öğretim alanında anne-babaların dil tercihlerine değil, sadece dinsel ve felsefi inançlarına saygı gösterme yükümlülüğünü göstermektedir. 2. maddenin 2. cümlesinin amacı, anne-babaların çocuklarına o ülkenin dilinden başka bir dilde eğitim verilmesi haklarına devlet tarafından saygı gösterilmesini sağlamak değildir. Uzmanlar komitesi, bu sorunun etnik azınlıklar sorunuyla ilgili olduğuna ve bu sözleşmenin alanının dışında kaldığına inanmışlardır.

* Sözleşmeciler devletin egemenlik alanında bulunan kimseler, 1. protokolün, 2. maddesine dayanarak, kamu makamlarının belirli bir türde eğitim sistemi kurmasını isteyemezler; ancak böyle bir eğitim sistemi kuran bir devlet, bu kurumlara girişi şarta bağlarken 14. madde

anlamında ayrımcılık niteliğinde bir tasarrufta bulunamaz.

Ele alınan hakkın niteliğine bakılmaksızın, aslında 14. madde, hak ve özgürlükleri düzenleyen her bir maddenin bütünleyici bir parçasını oluşturur. Sözleşmenin 14. maddesi hak ve özgürlüklerin kullanılmasında her türlü farklı muameleyi yasaklayıcı bir biçimde yorumlanamaz. Belirli bir farklılaşma hiçbir objektif ve makul sebebe dayanmıyorsa, eşit muamele prensibinin ihlal edildiği kabul edilir. Makul bir sebebin var olmadığı; a) Ele alınan tasarrufun nedeni ile sonucu arasında ilişki, b) Kullanılan araçlar ile gerçekleştirilmek istenen hedef arasındaki orantılılık, c) Söz konusu toplumun yaşamını belirginleştiren hukuki ve fiili unsurlara bakılarak değerlendirilir.

* Sözleşmeciler devletler egemenlik alanlarında bulunan kişilerin eğitim haklarını, örneğin dil sebebine dayanarak bir ayrımcılık yapmadan, güvence altına alırlar. Bu maddelerin birlikte okunmasından çıkan doğal anlam budur.

Başvurucular, Belçika'daki eğitim mevzuatının çocuklarının anadillerinde tam bir eğitim görmelerine olanak vermediği; ailelerin de dilsel tercihlerini göz ardı ettiği gerekçesiyle sözleşmenin özel ve aile yaşamına saygı hakkı ile ayrımcılık yasağını düzenleyen 8 ve 14. maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Belçika hükümeti ve komisyona göre ise bu mevzuat sözleşme ve protokole aykırılık oluşturmamaktadır.

* Mahkemeye göre, 1932 ve 1963 tarihli Belçika yasaları, tek dilli sayılan bölgelerde genel dil koşullarına aykırı devlet okulları kurulmasını veya devlet tarafından desteklenmesini önlemektedir. Bu olayda sorun, Belçika'da zorunlu olan ilköğretimde, Felemenkçe tek dilli bölgede devletin Fransızca eğitim veren okul kurmaması ve kurulan özel okullara mali destek vermemesidir. Bu mevzuat, 1. protokolün 2. maddesine aykırı değildir. Çünkü bu madde belirli bir dilde eğitim veren okulların kurulması ve desteklenmesi hakkını vermemektedir. Protokolün 2. maddesinin birinci cümlesi dil şartı getirmemektedir. Söz konusu mevzuat, sözleşmenin 8. maddesine de aykırı değildir. Gerçi, bu yasaların sonunda Felemenkçe tek dilli bölgede Fransızca eğitim veren özel okulların çoğu kapanmıştır. Şimdi bu bölgede anadili Fransızca olan çocukların aileleri onları Fransızca eğitim veren özel okullara göndermek için yeterli mali kaynağa sahip değilse, çocuklar sadece Felemenkçe eğitim alabilirler. Bu durumun, yeterli mali imkânı olmayan anne-babaların aile yaşamı üzerinde belirli bir etki yaptığı açıktır. Ancak, bu sonuçlar acı da olsa sözleşmenin 8. maddesini ihlal etmemektedir. Bu mevzuat, sözleşmenin 14. maddesini de ihlal etmemektedir. Çünkü 14. madde, esasen farklı maddi koşulların objektif değerlendirmesine dayanan ve toplumun menfaatlerinin korunması ile sözleşmedeki hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi arasındaki denge üzerine kurulmuş bir farklı muameleyi yasaklamamaktadır. Felemenk

tek dilli bölgede sadece Fransızca eğitim veren okulların kurulmasını ve eğitimin sürdürülmesini önleme eğiliminde olan bu mevzuat, keyfi sayılmaz. Çünkü bölgeyi oluşturan objektif bir unsura ve kamu yararına dayanmaktadır.

* Ayrıca bu mevzuat, sadece resmi eğitim veren veya resmen desteklenen eğitim ile ilgili olduğundan ve bu bölgede Fransızca eğitim veren bağımsız ve özel okulların kurulmasını hiçbir biçimde engellemediğinden, kişinin haklarını ihlal etmemektedir.

* Başvurucuların çocukları, özel statülü bölgelerde bulunan ana ve hazırlık sınıflı okullara gidebildiğinden protokolün 2. maddesindeki eğitim hakkına aykırı değildir. Bu tedbir, sözleşmenin 8. maddesindeki özel ve aile yaşamına bir müdahale oluşturmamaktadır. Bir çocuğun kendi anadili olmayan bir ulusal dilde ağırlıklı olarak çalışmasını gerekli görmek, "şahsiyetsizleştirme" olarak nitelenemez.

Mahkeme sonuç olarak; yediye karşı sekiz oyla, Fransızca eğitim veren okullara çocukların sadece anne-babalarının ikametgâhı dolayısıyla gitmelerini engellediği ölçüde, 2 Ağustos 1963 tarihli yasanın 7. maddesinin üçüncü fıkrasının, sözleşmenin 14. maddesi ile birlikte ele alınan 1 nolu protokolün 2. maddesine aykırı olduğuna karar vermiştir.

Mahkemenin bu kararı karşısında Türkiye'deki durum irdelendiğinde, eğitim mevzuatının anadilde eğitim-öğretimi ya da anadilin öğretilmesini yasaklayan tüm hükümlerinin

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı olduğu açıktır. Söz konusu davada, özellikle özel okullar kurulması ve bunların vereceği diplomalara denklik tanınmamasının sözleşmenin açık ihlalini oluşturacağı da açıkça ortaya konmuştur.

Anadilde Eğitim ile İlgili İç Hukuksal Mevzuat

Türkiye’de anadilde eğitim sorunu ve istemi konusunda hukuksal mevzuat nedir? Yasalarda ve diğer hukuksal belgelerde durum nedir? Bu soruların yanıtlanması son derece önemlidir.

İç mevzuat incelenirken Türkiye’nin temel kuruluş belgesi olan Lozan Anlaşması’na bakmakta yarar vardır. Lozan Anlaşması’nın 38 ve 39. maddeleri incelendiğinde, bu sözleşmenin, sözleşmede tanımlanan gayrimüslim azınlıklar dışındaki vatandaşların dil ve eğitim sorunlarını çözdüğü açıkça anlaşılmaktadır. Ancak bu hükümler sonraki süreçte yok sayılarak, uygulanmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası incelendiğinde, 42. maddede bazı yasaklamaların düzenlendiği görülmektedir. Anayasanın 42. maddesinin son fıkrası şöyledir: “Türkçe’den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez... Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.” Bu hüküm ilk bakışta kesin bir yasaklama getirmiş gibi görünmesine rağmen, özellikle ülkede İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca

eđitim veren okulların varlıđı dūřunūldūđunde, bu hūkmūn kesin yasaklamalar getirmediđi gōrūlmektedir. Őzellikle Lozan Anlařması'nın 38 ve 39. maddeleri incelendiđinde, olayın hukuksal boyutları daha iyi ortaya çıkmaktadır. Lozan Anlařması milletlerarası bir anlařma olduđundan, bu anlařma hūkūmleri geçerlidir ve dolayısıyla anadilde eđitim ve Őđretim yapılmasına iliřkin anayasal bir engel bulunmamaktadır. Anayasada bu madde dıřında kısıtlama getiren bir hūkūm de yoktur.

Tūrkiye'de anayasanın bu hūkmū dıřında eđitim ve Őđretim ile ilgili temel mevzuat, 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu'nda, 1739 sayılı Milli Eđitim Temel Kanunu'nda ve 4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yūksək Őđretim Kanunu'nda dūzenlenmiřtir.

Bu mevzuat incelendiđinde, anadilde eđitimi yasaklayan veya engelleyen hiçbir hūkmūn olmadıđı açıkça gōrūlmektedir. 1739 sayılı Milli Eđitim Temel Kanunu ile madde 10'da "... Tūrk dilinin geliřtirilmesine çalıřılır", madde 20 ile "... Çocukların Tūrke'yi dođru ve gūzel konuřmaları sađlanacaktır" hūkūmleri getirilmiřtir. 2547 sayılı YŐK Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrası "Yūksək Őđretim kurumlarında ... Tūrk dili zorunlu derslerdendir" hūkmūnū getirmektedir. Dolayısıyla bu yasaların hiçbirinde anadilde eđitimi ya da anadilin Őđretilmesini yasaklayan bir hūkūm yoktur.

Tūrkiye yasal mevzuatında, basın-yayın, konuřma, yazma vb alanlarda, derneklerde, partil-

erde anadilde konuşma ve ilgili diğer birçok mevzuatta yasaklamalar söz konusu iken, eğitim ile ilgili yasaklamalar bulunmamaktadır. Bu gerçekten ilginç bir durum ortaya çıkarmaktadır. Zannedirim, kanun koyucu ve hükümetler, vatandaşlarının anadilde eğitim isteyebilecek kadar cesur olamayacaklarını düşündüklerinden bu konuda düzenleme ya da yasaklama getirmemişlerdir. Bu durumu kanun koyucunun istemeden de olsa demokrasiye katkısı olarak değerlendirmek gerekir.

Güncel Durum ve Resmi Makamların Tutumu

Yukarıdaki açıklamalar ışığında bakıldığında; son günlerde özellikle üniversite öğrencilerinin okul yetkililerine verdikleri binlerce dilekçe üzerine yaşanan olaylar gerçekten de vahimdir. Öğrencilerin dilekçelerini sunmalarından sonra, hemen hemen tüm üniversitelerde öğrenciler hakkında disiplin soruşturmaları açıldı ve polis ile jandarmanın yoğun gözaltıları görüldü. Bu öğrenciler hakkında birçok Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde TCK'nın 168. ve 169. maddesine muhalefetten soruşturma ve davalar açıldı.

Her şeyden önce öğrenciler, anayasanın 74. maddesine göre dilekçe haklarını kullanmışlardır. İdari makamlar, bu dilekçelerde talep edilen istemleri kabul veya reddedebilirler. Ancak vatandaşların-öğrencilerin verdikleri dilekçeler nedeni ile takibata uğramaları, disiplin soruşturmalarına

alınmaları ve hatta eğitim haklarının ortadan kaldırılacağı tehditleri ne yasal ne de anayasal hiçbir gerekçe ile açıklanamaz. Bu durum, tamamen bu kurumların hukuki değil ama siyasi saiklerle hareket ettiklerini gösterir.

Yargıdaki durumda gerçekten vahimdir. Gerçi şu ana kadar mahkemelerce bu konuda verilen bir karar yoktur. Ancak, birçok öğrenci sadece dilekçe verdikleri için, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde yasadışı örgüt üyesi olmak veya bu örgütlere yardım yataklık yapmak suçlaması ile tutuklanmış ve haklarında dava açılmıştır. Bunu hukuk ile bağdaştırmak gerçekten güçtür. Her şeyden önce ceza hukukunun temel prensibi olan "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" maddesi karşısında, yapılan bu soruşturmaların hukuki değil, tamamen hukuk zorlanması ve hatta siyasi olarak yorumlanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki tüm ceza mevzuatı taransa bile "anadilde eğitim isteme"nin suç olmadığı, bu hususun hiçbir maddede düzenlenmediği, böyle bir suçun olmadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Buna rağmen savcılıkların olayı örgütsel bir çerçeveye çekmeleri hukuken kabul edilebilir bir durum değildir. Bu aynı zamanda Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere de açıkça aykırıdır.

Sonuç

Yukarıdaki anlatımlar ışığında,

a) Türkiye'de anadilde eğitim hakkı önünde anayasanın 42. maddesindeki kısıtlama dışında

bir yasaklamanın olmadığı, bunun ise Lozan Anlaşması'ndaki hükümler ile birlikte değerlendirildiğinde hükümsüz olacağı,

b) Anadilde eğitim hakkının ya da anadilin öğrenilmesi hakkının bir bütün olarak engellenmesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8 ve 14. maddeleri ile sözleşmeye ek 1 nolu protokolün 2. maddelerinin ihlalini oluşturacağı,

c) Anadilin öğrenilmesi-eğitimi hususundaki engellemelerin konu ile ilgili uluslararası sözleşmelere açıkça aykırı olduğu,

d) Öğrenciler hakkında başlatılan soruşturmaların anayasanın 74. maddesine aykırı olduğu, hukukun temel prensiplerinin çiğnendiği,

e) Üniversite öğrencileri ve diğer vatandaşların verdikleri dilekçeler nedeni ile eğitim haklarından mahrum edilmeleri ve takibata uğramalarının başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere hukuka aykırı olduğu, bu kişiler hakkında disiplin veya cezai sonuçların ortaya çıkması halinde, Türkiye'nin başta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi olmak üzere uluslararası hukuk kurumları karşısında zor duruma düşeceği ve tazminat ödemek zorunda kalacağı unutulmamalıdır.

Kürtlerin Varlığı Üzerine Akıldışı Tartışmalar

İBRAHİM GÜÇLÜ

Son aylarda, üniversite öğrencilerinin, “Seçmeli Kürtçe Ders Eğitimi” talebi ve Avrupa Birliği (AB)’nin Kopenhag Kriterlerine Türkiye’nin uyması çerçevesinde Kürt dili ve Kürtçe eğitim-öğretim sorununda gündeme gelen tartışmalar, Kürt siyasetçilerini ve aydınlarını somuta davet etme, yapılacakları gösterme anlamında bir ayraç görevini yerine getirmektedir. Her Kürt siyasetçisi ya da aydınının, kendi ulusal aidiyetinin somut sorunlarıyla ilgili yeniden düşünme sürecine girdiğini düşünüyorum.

Gençler Yine Öncü Rolde...

Üniversite gençleri son aylarda, "seçmeli Kürtçe ders eğitimi" talebi için, dilekçe ile dekanlık ve rektörlüklere başvurular. İlk günlerde bu gelişme karşısında politika ve tutum belirleyemeyen üniversite ve devlet kurumları, bir dönem sonra hiddetle harekete geçtiler, üniversite gençlerinin üzerine vahşice saldırdılar.

Üniversitelerde ilk planda idari soruşturmalar başlatıldı. Bu idari soruşturmaların nedeni dilekçe veren Kürt öğrencilerini ve onları destekleyen demokrat Türk öğrencilerini sindirmekti. Denebilir ki bir ölçüde de başarılı oldular. Dilekçe veren gençlerin önemli bir bölümü imzalarıyla birlikte taleplerini geri çektiler. Üniversite yönetimi tarafından, imzalarını ve taleplerini gerçi çekmeyen öğrenciler hakkında, suç duyurusu yapıldı. Suç duyurularıyla birlikte emniyet güçleri (jandarmalar, polisler) harekete geçti. Böylece üniversite bilim ve bilgi üreten bir kurum olmadığını, bir emniyet kurumu olduğunu, iyi ve demokrat bir aile reisi olmadığını ortaya koydu.

Poliste gençler, büyük bir manevi baskı altına alındılar. Gözlem ve tespitler, polis soruşturmalarında da o gençlerin iç dünyalarının karartıldığını, kin ve nefret tohumlarının ekildiğini gösteriyor. Polisler dört günlük gözaltından sonra gençleri savcılara teslim ettiler. Savcılar, bu gençlerin büyük bir kesiminin tutuklanması talebiyle, DGM'ye gönderdi. DGM'ler de, polis ve savcının sunduğu deliller ve görüşler çerçevesinde seçim yaparak, bazı öğrencileri

PKK ile ilişkili olmak gerekçesiyle tutukladılar.

Sorun, gözaltı ve tutuklama, bu işlemleri yapan kurumların sorunu olmakla kalmadı. Devlet, özellikle tüm Türkiye adına söz ve karar sahibi olan Milli Güvenlik Kurulu harekete geçti. Gençlerin, "seçmeli Kürtçe ders eğitimi" talebini, ulusal egemenliği sarsıcı, bölücü ve yıkıcı bir "isyan" eylemi olarak değerlendirdi. Hükümete tedbirler alması için direktif yağdırdı. Hükümet de ilgili tüm kurumlara talimatnameler yağdırdı. Ordu durumdan vazife çıkararak, hazır hale geldi.

Gençlerin talebinin, Kürt topluluğunun hak ve özgürlüklerinin hukuklaştırılmasının doğal bir sonucu olması da, devleti ve sahiplerini dünya karşısında ve özellikle de AB karşısında zor duruma sokacağı için, sarılacak bir halka, hem de zayıf bir halka gerekirdi. Bu halka da gençlerin bu talebinin PKK tarafından, "PKK'nin siyasallaştırılması" plan ve projesi çerçevesinde organize edildiğinin ileri sürülmesi oldu. Bu gerekçe ile toplumu terörize etme, halkı olumsuz bir tarzda taraf yapma rahat oldu. Ama bu talep PKK yan-daşı olan kimselerin de talebi olsa bu, gerçeğin bir kısmını, gerçeğin bir yönünü anlatıyor. Asıl büyük ve gözden kaçırılmayacak gerçek, Kürtlerin bireysel, grupsal hak ve özgürlük taleplerinin çok dar bir alanda, gençlikçe formüle edilmesinden öteye bir olgu değildir.

Durum, devleti tehdit eden büyük bir isyan haline geldikten sonra, devletin eklentileri durumunda bulunan siyasi partiler ve basın da karşı harekete geçti. Toplumun ihtiyaçlarına cevap

verme, Kürt toplumunun taleplerini göre ve dünyanın gidişatına uygun davranma yerine, devlet güvenlik kurumları halinde hareket ettiler. Bu konuda, muhalif yayının ve bazı gazete köşe yazarlarını bu tutumun dışında tutmak, hatta olumlu davranışlarından dolayı minnettarlığımızı ifade etmemiz de bir görevdir.

Bu sorunla ilgili Kürt aydınlarının, siyasetçilerinin ve kurumlarının tutumlarının üzerinde durmamak olanaklı değil. Hatta yukarıdaki paragrafta tavırlarını ifade ettiğim devlet ve eklentisi kurumların, kişilerin tutumunu bile anlamakta zorluk çektiğim ortada iken, Kürtlerin tutumlarını anlamakta iki kat zorluk çektiğimi de belirtmek istiyorum.

Kürt aydınları, siyasetçileri ve kurumları, üniversite gençlerine yapılan zulüm karşısında sessiz kaldılar ya da çok cılız ses çıkardılar. Bu yetmiyormuş gibi, Kürtçe eğitim ve öğretim konusunda ileri atılmamak, tutum takınmamakla da sınıfta kaldılar. Umut ediyorum ki, Kürt aydınları ve siyasetçileri önümüzdeki günlerde bir sorgulama içine girerek yapacaklarını/yapabileceklerini somut hale getirirler.

“Kürtçe eğitim için dilekçe veren kişi sayısı: 11,837. Gözaltına alınanlar: 1359. Tutuklananlar: 143. Okuldan uzaklaştırılanlar: 46. Hakkında soruşturma açılan öğretmen ve okul yetkilileri: 13. Açığa alınan öğretmen okul müdürü: 14.” (Evrensel gazetesi, 18 Şubat 2002, sayfa 11).

Bu tablo, bütün baskılara, hukuki tehditlere, gözaltılara, tutuklamalara, gençlerin geleceği olan

okuldan uzaklaştırmalara rağmen gençlerin taleplerinde ısrar ettiklerini gösteriyor. Bu durum, büyük bir olumluluğu göstermektedir. Bu nedenle, devlet ve eklentisi kurumların, kişilerin önümüzdeki dönemde, gençler dışındaki toplum kesimlerinin Kürtçe eğitim ve öğretim konusundaki kitlesel davranışları karşısında, büyük şaşkınlık içine gireceklerini şimdiden görüyor gibiyim.

Üniversite gençlerinin, 21. yüzyılın başlarında da, 1970'lerde Kürt sorununda oynadığı öncü rolü bir başka açıdan oynamış olması da minnet ve şükran duymamız gereken bir tutumdur. Ama, üniversite gençlerimizin, siyasetçilerimiz ve aydınlarımız, hatta tüm Kürt toplumu için öncü rol oynayarak, kendi güçlerini aşan iş yaptıkları da ortada.

Devletin Tavrı Kime Hizmet Ediyor?

On binlerce öğrenci ve bazı velilerin Kürtçe eğitimle ilgili bazı eğitim ve devlet kurumlarına verdiği dilekçelere karşı devletin gösterdiği refleks, alabildiğine ilkel, antidemokratik olduğu kadar ciddi bir aczi de ifade etmektedir. Bu refleksle, 12 Eylül rejiminin "Aydınlar dilekçesi"ne karşı gösterdiği refleks, dilekçe alanında yarattığı suç yaklaşımı arasında bir paralellik söz konusudur.

Kürt sorunu, Türkiye'nin ve bölgenin eski, tarihi bir sorunudur. Kürt sorununun çözümündeki çabaların da tarihi eskidir. Bu çabalar, açık ve demokratik platformda devam ederken, devletin

uygulamaları sonucu Kürtler kendilerini haklı olarak, demokratik olmayan yerel hukuk dışında, ama toplumsal ve uluslararası demokratik meşruiyet sınırları içinde örgütsel, siyasal, fikir olarak ifade etmek zorunda kalmışlardır. Kürtler, her zaman demokratik ve hukuk içindeki hak taleplerinde ısrarlı olmuşlardır. Ama ne yazık ki, ne zamanki devlet hukuk içi hak talebi yollarını zorla, şiddetle kapatmıştır, o zaman Kürtler de silahlı ayaklanmalara başvurmuşlardır.

Kürtlerin hak taleplerinin ve bu taleplerin hukuklaştırılmasının demokratik yollarının devlet tarafından kapatılmasından sonra Şeyh Sait, Dersim ve Ağrı ayaklanmaları gündeme gelmiştir. Yakın tarihimizdeki PKK ile devlet arasındaki silahlı çatışma da, devletin sürdürdüğü yanlışın, Kürtlerin hak ve özgürlüklerini tanımamadaki ısrarının bir sonucu olduğu ortada.

Kürtlerin bireysel ve grupsal hak ve özgürlükler demetinin bir bölümünü oluşturan, "Kürtlerin varlığını kabul etme, Kürt dili ile eğitim ve öğretim hakkını hukuksallaştırma" talebinin, devlet tarafından, PKK'nin siyasallaşması olarak değerlendirilmesi, silahlı çatışmanın tohumlarını ekmenin ötesinde, tohumu sulayarak yeşertme vebali anlamına gelmektedir. En önemlisi de, devletin bu tutumunu ve MGK'nın Kürtçe eğitim ve öğretim konusundaki açıklamalarını, Kürt sorununun evrensel demokratik hukuk ölçüleri içinde çözümlenmesinin önüne set çekmek anlamına geldiğini, devletin Kürt sorununu silaha tahvil ettiğinin ifadesi olduğunu görmek gerekir.

Kürtler de vatandaşlıklar. Vatandaşlık görevlerini yerine getiriyorlar, askerlik yapıyorlar ve vergi ödüyorlar. Ödenen vergilerle Türklere, Türk diline, kültürüne, müziğine ve diğer alanlarına hizmet için kurumlar oluşturuluyorsa, vergi ödeyen Kürtlerin de bundan yararlanmaları haklarıdır. Eğer Kürtler radyo, televizyon, eğitim-öğretim ve diğer alanlardan yararlanamayacaklarsa, vergi ödemelerini onlardan istemek de yerinde ve doğru değildir.

Bu bağlamda, devletin bu tehlikeli, komplocu mantıktan kurtulması; Kürt gerçeğini görerek çözümler üretmesi, çözümün tarafı olan Kürtlerle açık ve demokratik diyalog içine girmesi gerekir. Türkiye'nin AB üyeliği süreci, Kürt sorununu çözmek için büyük fırsat yaratmış durumdadır. Bu fırsatın iyi değerlendirilmesi, devletin kendisini demokratikleştirmesinin de şartlarını olgunlaştıracaktır.

Dünya Değişiyor, Türkiye Değişmemekte Israr Ediyor...

21. yüzyılın ikinci yılındayız. 21. yüzyıla büyük ümitlerle girildi. 21. yüzyılın farklı bir yüzyıl olacağı konusunda herkes, uluslararası kurumlar, devletler, uluslar, halklar, dinler, aydınlar genel anlamda bir ortak paydaya sahiptir.

Bu oluşan paydaya göre, 21. yüzyıla bilgi toplumunun parametreleri hükmedecek ve bilgi toplumlarının parametreleriyle mevcut sorunların çözümü daha kolay olacak. Otoriter, totaliter,

teokratik, faşist, insan tabiatına aykırı, insan hak ve özgürlüklerine saygı duymayan düzenlerin çözülme süreci hızlı olacak. Uluslar, halklar, dinler, kültürler, dinler arasında eşitsizlik açısı daralacak. Savaşlar ve çatışmalar eski hızını kaybedecek. Demokratik uzlaşma ve müzakere kültürü kurumlaşacak, yapısal kültür haline gelecek ve sorunların çözümü diyalog ve barışla sağlanacak. Çoğulcu, katılımcı, adaletçi ve hukuka dayalı, sorunları çözen ve yönetme performansını gösteren demokrasi yaygınlığına ve derinliğine bir hayat tarzı olmak için hızlı bir evrimleşme sürecine girecek. Dünyevi ve manevi tüm öğretiler, felsefeler, ideolojiler değişecek: Ya yeniden yorumlanacaklar ya da yeni sentezlerle yeni tezahürler ve yapılanmalarla hayat bulacaklar. Birçok kavram eskiyecek, bu nedenle evrensel kültürün sınırlarının dışına atılacak. Eski kavramların bir kısmı yeni bir içerikle tanıma ve yoruma kavuşacak. Yeni kavramlar evrensel kültüre aktarılırken, yerel kültürle evrensel kültür arasındaki mesafe ve açığı daralacak. En önemlisi de, gerçekleri görme ve ifade etme konusundaki özürlülük son bulacak. Her devlet, toplum, din, mezhep, sosyal sınıf, kültür, dil, felsefe, siyasi sistem kendisini yeniden tanımlayıp, yapılandıracak.

Ne yazık ki Türkiye, 21. yüzyılın bu temel parametrelerinin ve gelişim süreçlerinin dışında bir gerçekle karşı karşıya. Hem de en sıradan olayla ilgili ucubeli bir durum ve abesle işgalci bir yapı söz konusu. Kürtlerle ilgili pervasız bir durum var. Kürt gerçeğinde, bilim ve vicdan ölçü-

lerinin ötesinde, tüm dünyevi ve manevi öğretilerin temel insani prensiplerini ayaklar altına alan bir yaklaşım, son 80 yılın ciddi özürlülüğüdür. Son günlerde Kürt dili ve Kürtçe eğitim-öğretim üzerine sergilenen tavırların, Kürt dili hakkında ileri sürülen görüşlerin kılıfa sığdırılacak hali kalmamıştır.

Kürtlerin Varlığı Üzerine Ucube, Gerçek ve Bilim Dışı Görüşler...

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve tasfiyesinden önce Kürtler, ulusal bir topluluk olarak imparatorluğun Mezopotamya'da yaşayan en eski halkıydı. Sayısal olarak da, imparatorluk bünyesinde yaşayan etnik, halk ve ulusal toplulukların en büyüklerinden biriydi. Kürtler resmi olarak tanınıyordu. Aksini düşünmek, akıldışıydı.

Kürtler sınırlı da olsa özerklik haklarına sahipti. Kendileri için bir idari yapıya sahiptiler ve kendi kendilerini yönetme durumundaydılar. Kürt dili serbestti. Kürt dilinde eğitim ve öğretim medreselerde yapılmaktaydı. Medreseler, resmi ideolojinin yansıttığı ve tanıttığı gibi, sadece dünyevi olmayan eğitimin yapıldığı kurumlar değildi. Medreselerde dünyevi, objektif, gök bilimleri alanlarında da eğitim yapılırdı. Bu nedenle, o dönem incelendiği zaman, Kürt dilinde, kültüründe, edebiyatında, şiirinde büyük gelişmelerin olduğu, kıymetli eserlerin ortaya çıktığı görülür.

Türkiye Cumhuriyeti devleti Osmanlı mirasını

devir aldığı zaman bu gerçeği biliyordu. M. Kemal de bu gerçeği görerek örgütlenmiş, siyaset üretmiş ve pratik ilişkilere girmiştir. Cumhuriyetin kuruluşu için hazırlık niteliğinde olan çalışmalarda Erzurum ve Sivas'ta kongrelerin yapılması, bu kongrelere Kürt büyüklerinin katılması bunun en somut örneklerini oluşturmaktadır. Gerçekten de, bu yakın ilişkinin yarattığı ortak mücadele kaderinin sonucu olarak, M. Kemal'in kazandığı mücadelenin başta Kürtler ve Türkler olmak üzere tüm etnik grupların ortak eseri olduğu, ortak bir tarihi tespittir.

Cumhuriyetin ilanı ve TBMM'nin açılışından sonra, Atatürk'ün Kürtlerin yaşadığı bölgelerden özerk bölge olarak bahsetmesi ve Meclis'teki konuşmalarında Kürtlerle ilgili yaptığı açıklamalar hafızalardan silinse bile, tarihsel belgelerde yaşamaya devam ediyorlar.

Her nedense, anlaşılmaz bir biçimde, yeni devletin kuruluşundan kısa bir süre sonra Kürtlerin Türk olduğu ileri sürülmeye başlandı. "Güneş Dil Teorisi", "Türk Tarih Tezi" gibi ırkçı, gerçeklerle bağdaşmayan teoriler üretilmeye başlandı. Kürtlerin Türkleştirilmesi senaryosunun hayata geçirilmesi için her türlü mekanizma işletildi, devlet bu anlayışa göre yapılandırıldı, Kürtler üzerindeki baskılar yoğunlaştırıldı.

TC'nin bu anlayış ve uygulaması sonucu Kürtler içinde yeni bir serüven baş gösterdi. Bu serüven en genel ifadesiyle hak ve özgürlükleri elde etme serüvenidir. Bu serüven acılar, gözyaşları, katliamlar, ayaklanmalar, hapislerle

devam ediyor.

12 Mart tutuklamaları aşamasına kadar, "Kürt milleti, halkı ve dili yoktur" denildi. Buna göre yargılanmalar, iddianameler düzenlendi. O dönemin tutuklu Kürtlerinin bir kesimi. Kürtlerin varlık koşulları ve en önemli varlık koşullarından biri olan dili, edebiyatı, tarihi, kültürü, yaşadığı coğrafya konusunda mahkemelere veriler sundular. O dönemin savunmalarında, bu alanlara ilişkin ciddi, yoğun ve önemli ilk bilgilere rastlanır. Türkiye'de Kürtlerin varlığını işaret etmek için Türkiye'de yaşamayan Kürtlerden; İran Kürdistanı'ndan, Irak'taki özerk Kürdistan'dan ve o bölgelerdeki radyolar, televizyonlar, edebiyat, tarih ve dil alanındaki çalışmalardan örnekler gösterildi. Ama ne yazık ki, TC devleti eski geleneksel, insani ve demokratik olmayan anlayışında ısrar etti.

Aradan on yıllar geçtikten sonra, devletin başı Özal, Kürtlerin varlığını kabul etti. Eşkiya denilen Güney Kürdistan liderleri ve örgütleriyle ilişki kuruldu. S. Demirel ve yardımcısı E. İnönü, Diyarbakır'da Kürt realitesini kabul ettiklerini ilan ettiler.

Ama ne yazık ki, "bizim oğlan döner döner aynı binayı yapar" misali, TC devleti de 21. yüzyılın başlarında, üstelik AB'ye üye olmak isterken, yeniden eski politikalarına tehlikeli dönüş yapmış durumda. Buna göre bu davranış, MGK'nın ifadeleriyle tanımlanırsa tehlikeli, yıkıcı ve bölücüdür.

Kürt Dili Üzerine Saçma Düşünceler ve Doğrular

Türkiye’de Kürt gerçeği hep reddedildi. Görünen o ki şimdi de, Kürt gerçeğini reddetmenin abes olduğu düşünülerek, Kürt dili üzerine saçma, gerçeklerle ilişkili olmayan bilim dışı düşünceler üretiliyor. Kürt dilinin bütünlüklü ve bir bilim dili olmadığı söyleniyor.

Üstelik bu düşünceyi ileri sürenler, dil konusunda uzman olmayanlar. Bu konuda ahkâm kesenler, Kürtlerin varlığına zerre kadar tahammül göstermeyen/gösteremeyen azılı ırkçılar. Kürt dili lehçelerini Kürtlerin dil özgürlüğü, Kürtçe eğitim ve öğretim hakkının hukuklaştırılması ve Türkiye’nin bütünlüğü önünde engel görüyorlar.

Bu nedenle Kürt dilinin yapısı, birlik ve bütünlüğü üzerine bazı görüşlerimi aktarmak istiyorum. Bu görüşlerimi aktarırken, bir uzman olmadığım bilinmelidir. Düşünce ve tespitlerim, Kürtçe okuma yazmayı öğrenmek için uzun zaman çaba gösteren biri olarak, dilleri bir ölçüde incelemek zorunda kalan birinin düşünceleri olarak ele alınmalı. Bulduğumuz aşamada, Avrupa ve ABD’de binlerce Kürt aydını Kürtçe okuyup yazıyor: Kürtçe dili, bilim dili olarak kullanılıyor. Yabancı klasik edebi eserler, felsefe ve objektif bilim disiplinleri Kürtçeye tercüme ediliyor.

Eski Sovyetler Birliği bünyesindeki 7 cumhuriyette ve Moskova’da, İran Kürdistanı’nda, Lübnan’da, Suriye’de ve özellik-

le Irak'ta Federe Kürt Devleti'nde Kürt dilinin yapısı ve gösterdiği güç incelemeye tabi tutulduğunda, Türkiye'de Kürt dili üzerine ileri sürülen düşüncelerin ne kadar afaki düşünceler, ırkçı, şoven ve gerçeklere gözlerini kapatanların düşünceleri olduğu hemen görülecektir. Ermenistan'da Erivan, İran'da Kermanşah, Irak'ta merkezi otoritenin denetimindeki radyo ve televizyonlar, İran Kürdistanı'ndaki Kürt siyasi partilerinin radyoları, Irak Kürt Federe Devleti'nde faaliyet yürüten onlarca TV, radyo, gazete ve dergi, Türkler açısından özellikle de MEDYA TV incelendiği zaman, Türkiye'de Kürt dili konusunda ileri sürülen düşüncelerin ne kadar akıldışı, art niyetli ve kasıtlı olduğu görülür.

Bütün bunlardan daha somut olan durum: Irak'ta Kürt Federe Devleti oluşumu sürecine kadar, 1932 yılından bu yana, Kürt dili, Kürtçe eğitim ve öğretim alanında geçilen aşamalar, yaşanan süreçler ve özgün gelişmeler incelendiği zaman, Türkiye'de Kürt dili konusunda ileri sürülen düşüncelerin bir cahillik alameti olduğu açığa çıkar.

Kürtçe lehçelerle ilgili sürülen görüşlerin de ne kadar afaki ve bilim dışı olduğu, Irak'ta Federe Kürt Devleti'ndeki, eğitim ve öğretim süreci, görsel ve yazılı basın, edebiyat, felsefe ve bilimsel eser dünyası incelendiği zaman rahatlıkla görülür. Irak'ta Federe Kürt Devleti'nde görsel ve yazılı basında, edebiyat, sanat, bilim, eğitim-öğretim dünyasındaki lehçeler, büyük bir harmoni oluşturacak şekilde kullanılmaktadır. Irak Kürt

Federe Devleti'nde Kürt dilinin Sorani ve Kurmanci gibi büyük lehçeleri ve Feyli alt lehçesi kullanılmakta. Bu durum, Kürt halkı ve kültürü için büyük bir zenginlik oluşturmaktadır.

Dünya dillerinin üç ana bölüm oluşturduğu ve bu ana bölümlerin de kendi içlerinde iç bölünmeler taşıdığı kabul gören bir durumdur. Dillerin üç ana bölümünü sıralarsak bunlar, 1. Ari dil grubu yani Hindu Avrupai dil grubu, 2. Sami dil grubu, 3. Ural Altay dil grubudur. Ari dil grubu yani Hindu Avrupai dil grubu da iki iç bölümlenmeye sahiptir: a) Asyai Ariler, b) Avrupai Ariler.

Kürtçe, İngilizce, Fransızca, İsveççe, Almanca, Farsça, Tacikçe, Peştuca, Hinduca, Belucice ve Asya'daki diğer komşu diller Ari dil grubuna dahildir. Kürtçe aynı zamanda, Asyai Ari dil grubunda yer alır. Arapça, İbranice Sami dil grubundandır. Türkçe, Ural Altay dil grubundandır.

Kürtçe dilinin zenginliği ve güçlü yapısı, hem ürünleri incelendiğinde ve hem de ait olduğu dil grubu göz önüne alındığında, rahatlıkla görülecektir. Kürtçe lehçelerin hem özgür bir biçimde kullanılmasının oluşturduğu harmoni, hem her lehçenin birbirini tamamlar karakteri ve hem de lehçelerin kavramları, kelimeleri, cümleleri, deyişleri birbirine rahatlıkla aktarma kabiliyet ve becerisini göstermesi Kürt dilinin zenginlik unsurlarını oluşturmaktadır.

Kürt dilinin yapısı, cümle kuruluşu, fiil çekimleri, özne yapısı (iki özneye sahip olması), kelime üretiminin özgünlüğü, her fiilin çekim zamanları-

na göre farklı öznelerin ikame edilmesi de, Türkiye'deki cahilleri şaşırtacak kadar, Kürt dilinin olumlu ve bilimsel anlamda görece karmaşık, derin, uyumlu, harmonili bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Kürtçenin dört ana lehçesi ve bu ana lehçelerin iç bölünmeleri söz konusu. Bu lehçeler 1. Kurmanci, 2. Sorani, 3. Dımili (Zazaki), 4. Gorani-Lorani'dir. Alt bölünmeler olarak, Feyli ve Şeyhbızınki'den bahsedilebilir.

Türkiye'deki Kürtler Dımili ve Kurmanci lehçesi ile konuşur/yazarlar. Sayısal ağırlık, Kurmanciden yanadır. Haymana yöresinde Kürtler, Şeyhbızınkice konuşur ve genel içinde sayısal olarak çok küçük bir kesimi oluştururlar. İran Kürdistanı'nda Kürtler Sorani, Kurmanci, Gorani lehçesi ile konuşur/yazarlar. Sorani ve Kurmanci lehçesi yakın bir ağırlık taşır. Suriye Kürdistanı'nda Kürtler tümüyle Kurmanci lehçesi konuşur/yazarlar. Lübnan'da Kürtler Kurmanci lehçesi konuşur/yazarlar. Ermenistan ve diğer Asya cumhuriyetlerinde Kürtler tümüyle Kurmanci lehçesini konuşur/yazarlar. Irak'ta Federe Kürt Devleti'nde Kürtler Kurmanci. ve Sorani lehçesini konuşur/yazar; kapsamlı eğitim lehçeleri olarak kullanırlar. Federe Kürt Devleti'nde küçük bir kesim Kürt ise Feylice konuşur.

Tüm Kürtler açısından sayısal olarak lehçe sıralaması yapılırsa şu görülür: 1. Kurmanci, 2. Sorani, 3. Dımili, 4. Gorani-Lorani.

Türkiye'de cahil okumuşların ileri sürdüğü

gibi, demek ki ortada karmaşık bir durum yok. ABD ve Avrupa ülkelerinde her Kürt kendi lehçesinde konuşuyor, yazıyor: Diğer lehçeyi konuşan/yazan Kürt de anlıyor.

Eğer coğrafî ve toplumsal bölünmüşlükten ve Kürtçenin kapsamlı, özgürce genel bir eğitim-öğretim dili olmamasından dolayı ortaya çıkan zorluklardan, farklılıklardan bahis edeceksek, bu doğrudur. Aynı sorun hem Osmanlı İmparatorluğu'nda ve hem de TC bünyesinde Türkçe dili için de söz konusuydu. Günümüzde bile, 80 yıllık planlı ve kurumsal çalışmaya rağmen Türk dili konusundaki zorluklardan bahsediyorsak; Kürt dilinin içinde bulunduğu tarihi zorluklar gereği ortada olan zorlukları anlamamak gibi bir ahmaklık gösterilemez.

Ayrıca katılımcı, çoğulcu, ademi merkeziyetçi federal ya da otonom demokratik toplumlarda her lehçeden eğitim-öğretim bile bir zenginlik ve gereklilik olarak kabul ediliyor. Oysa Türkiye'de ana dillerden, Kürt diliyle eğitim ve öğretimden bile korkulmaktadır.

Çok Etnikli ve Uluslu Toplumlarda Anadilde Özgür Eğitim-Öğretim Toplumu Böler mi?

Bu soruyu cevaplamak için, dünyadaki toplumsal deney ve projelere kabaca bakmaya ihtiyaç vardır diye düşünüyorum. Dünyaya kabaca bakıldığı zaman, birçok ülkede farklı etnik ve ulusal özelliklere ve kültürlere sahip topluluk-

ların, kendi dillerinden eğitim görebildikleri rahatlıkla tespit edilir. Buna rağmen o ülkeler bölünmüyor. Şimdi bu ülkelere sırasıyla bakalım.

Belçika

Belçika toplumu, Fransızca konuşan Valonlar, Flamanca konuşan Flamanlar olmak üzere iki büyük topluluğa dayanıyor. Bunun yanında, az sayıda Alman da Belçika'da bulunmaktadır ve Almanca konuşmaktadır. Aynı zamanda Flamanca, Valonca ve Almancayla eğitim-öğretim yapılmakta, kamusal alanda bu diller eşitçe kullanılmaktadır.

İsviçre

İsviçre, 23 kantondan oluşan bir devlettir. Adı, Helvet Konfederasyonu'dur. İsviçre'de Almanca, Fransızca ve İtalyanca resmi dillerdir. Ayrıca Romence de ulusal bir dil olarak kabul edilmektedir. İsviçre'de vatandaşlar arasında diller açısından tam bir eşitlik vardır.

İspanya

İspanya, 1980 yılına kadar Franko diktatörlüğünün yönetimindeydi. Tüm halk kesimleri ve halk toplulukları hak ve özgürlüklerden yoksundular. Tek resmi dil İspanyolcaydı. 1980 sonrasında anayasa değişikliğiyle birlikte demokratik bir devrim ve dönüşüm yaşadı. İspanya yeni bir idari yapılanmaya kavuştu: Eyalet ve özerk bölgeler, etnik ve ulusal bileşime göre yapılandı. Katalon,

Bask ve Galler dillerinde eğitim ve öğretim yapılmaya başlandı; bu diller kendi bölgelerinin resmi dilleri haline geldi.

Eski Sovyetler Birliği

Sovyetler Birliği hem idari ve hem de ulusal, halk ve etnik topluluklar açısından oldukça karmaşık, büyük zenginliğe sahip olan devletlerin başında geliyordu. Sovyetler Birliği'nde 15 cumhuriyet, onlarca özerk ve muhtar bölge bulunuyordu. Bu, 15 ulus ve yüzlerce ulus grubunun varlığı anlamına geliyordu. Bu nedenle, S. Birliği'nde yüzlerce dil eğitim dili olarak, 15 dil de resmi cumhuriyet ve S. Birliği resmi dilleri olarak kullanılıyordu. Bu aynı zamanda, her cumhuriyette (bir anlamda federe devlet) birkaç dilden eğitim yapıldığı, kamusal alanda bu dillerin kullanıldığı anlamına geliyordu. S. Birliği'nde her cumhuriyeti bir tarafa bırakın, özerk ve muhtar bölgelerin organları bile eğitim ve öğretim programlarını özgürce, kendi dillerinden yapabiliyorlardı.

S. Birliği'nin dağılmasından sonra oluşan bağımsız devletler bünyesinde de bu gerçekler devam ediyor.

İsrail

Bölgede Türkiye'nin yakın müttefiki olan İsrail'deki diller ve ayrı dillerden eğitim ve öğretim de öğretici bir deney niteliğindedir. İsrail nüfusunun büyük kesimi (% 82) Yahudi ve geri

kalanı Arap'tır. İsrail'de resmi diller İbranice ve Arapçadır. Resmi eğitim ve öğretim iki dilden yapılmaktadır. Parlamentoda iki dilden konuşulmaktadır. Araplar, ikinci resmi dil olarak İbraniceyi öğrenmek durumundadırlar.

Kanada

Kanada'nın ana ve resmi dilleri İngilizce ve Fransızcadır. Bu diller her alanda; eğitim ve öğretim alanında, kamusal alanda, resmi kurumlarda ve parlamentoda eşit imtiyazlara sahiptir.

Norveç ve İsveç

İsveç'de hem İsveççe ve hem de Samice, Norveçte de Norveççe ve Samice eğitim yapılmaktadır. İsveç ve Norveç'te Samiler küçük bir topluluk oluşturdukları ve geri kesimleri temsil ettiklerinden, Sami dilinde eğitim konusunda özel bir teşvik söz konusudur. Bu devletlerde, yerli halkların dillerinde eğitimin yanında, tüm yabancı işçi, mülteci halk topluluklarının (sayısal yapılarına bakılmadan) anadilde eğitimi gerçekleştirilmektedir.

Fransa

Türkiye'nin kuruluşundan beri fazlasıyla model aldığı sistem, Fransız sistemidir. Bu bağlamda o sisteme ilişkin gerçekler daha düşündürücü olabilir. Fransa Anayasası'nda cumhuriyetin resmi dili Fransızca olarak belirtilmiştir. Ama Fransa'da 25'ten daha fazla dil

konusulmaktadır. 1975 yılında kabul edilen bir yasaya göre, "Tüm eğitim sürecinde yerel dil ve kültürler hakkında eğitim verilir/verilebilir" hükmü yasa haline gelmiş ve kabul görmüştür. Yarı özerkliğe sahip olan ve Fransız merkezi yönetimine bağlı olan Korsika'da halk, hem Korsikaca ve hem de Fransızca dilini kullanmaktadır. Okullarda resmi dil Fransızca olmasına rağmen, haftanın önemli bir zamanında Korsika dilinden eğitim yapılmaktadır.

Neler Bir Devleti Böler?

Neler Yapılırsa Devletler Bölünmez?

Toplumların tarihi geçmişine ve günümüzdeki gelişim deneylerine baktığımız zaman, otoriterizmin, totaliterizmin, teokratizmin ve faşizmin bölücü olduğu görülmekte. Demokratik olmayan, insanların ve toplulukların bireysel ve grupsal hak ve özgürlüklerini kurumlaştırmayan ve hukuklaştırmayan sistemlerin bölünme ile karşı karşıya oldukları görülmektedir.

Demokratik olmayan devletlerin bölünmesinin nedenleri, sadece farklı etnik ve ulusal topluluklar da değildir. Ulusal olarak homojen olan devletler de bölünebilirler, bölünmüşlerdir.

Ulusal homojenliğe sahip olmasına rağmen, demokratik olmamasından dolayı bölünen ülkeleri örnek verirsek: Hitler faşizmi sonrası Almanya, Vietnam (Kuzey ve Güney Vietnam), Kore (Kuzey Kore-Güney Kore).

Farklı etnik, ulusal toplulukların yaşadığı ve

demokratik olmamalarından dolayı bölünen devletlere, imparatorluklara ve ülkelere örnek çok: Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sovyetler Birliği, Yugoslavya bunların belli başlılarıdır.

Çok etnikli ve ulusal toplulukların yaşayıp da bölünme riski taşıyan demokratik olmayan devletlere örnek olarak İran ve Irak verilebilir. Irak'ta hukuki olmazsa da tüli bir bölünmeden bahsedilebilir.

Türkiye de demokratik olmaması; bireysel, grupsal hak ve özgürlükler konusunda geri, ketum ve anlayışsız olması nedeniyle bölünme kuşağında bulunmakta. Bundan dolayıdır ki, devlet ve toplumda büyük bir bölünme paranoyası söz konusu. Bu paranoyanın bir yansıması olarak hak ve özgürlükler konusunda çilginca, şaşkınca yanlışlar yapılmakta, Kürtlerle ilgili olaylarda bir gözü dönmüşlük söz konusu olmakta. Son aylarda üniversite gençlerinin "seçmeli Kürtçe ders eğitimi" konusundaki dilekçe haklarına karşı saldırganlık, yapılan antidemokratik uygulamalar bunun en somut göstergelerinden biridir. Ayrıca, Kürt sorununu çözme gücünde olmayan, Kürtlerin hak ve özgürlüklerinin bir açılımından başka bir şey olmayan/olmayacak Kopenhag Siyasi Kriterlerinin uygulanmasının bir gereği olan Kürtçe eğitim, radyo ve TV konusundaki histerik görüş ve davranışlar da bu gözü dönmüşlüğü ortaya koymakta.

Demokratik olan, bireysel ve grupsal hakları ve özgürlükleri hukuklaştırarak etnik ve ulusal

toplulukların sorunlarını çözen devletler, bütünlüklerini perçinlemişlerdir. Yukarıdaki, çok dilliliği hukuklaştıran, eğitim-öğretim dili olarak benimseyen ülke-devlet örneklemeleri de bunun göstergesidir.

Çare?..

Çare ülkelerin, devletlerin çoğulcu, katılımcı, ademi merkezîyetçi federal ya da otonom demokrasiyi bir hayat tarzı olarak benimsemesi, sistem olarak yapılandırmasıdır. Bireysel ve grupsal hakları uluslararası demokratik sözleşmelere ve hukuka göre kurumlaştırmasıdır. Kendisi, kendi ulusu için layık gördüğünü ötekiler, diğer etnik ne ulusal topluluklar için de layık görmek; genellik, eşitlik, adalet prensiplerini hayata geçirmektir.

Kürtlere Fransa Modeli mi?

HASIP KAPLAN

Türkiye, AB aday üyelik sürecinde Kopenhag Kriterleri doğrultusundaki çalışmalarını hızlandırdı. Bir taraftan Dışişleri Bakanlığı'nın öncülük ettiği, Adalet ve İçişleri Bakanlığı bürokrat ve uzmanlarının katıldığı çalışmalar, Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu (İHKÜK) Sekreteryası'nın raporları ile gün ışığına çıkarken, MGK ile olan çelişkiler ve tartışmalar da açığa çıkmaya başladı.

İHKÜK'ün 21 sayfalık "Kopenhag Siyasi Kriterleri ışığında Türkiye'nin alması gereken önlemler" konulu çalışma ve rapor taslağı, insan hakları ve azınlık haklarını özellikle kapsayıcı anayasal vatandaşlık ilkesi temelinde, dil, eğitim,

ifade özgürlüğü, basın-yayın televizyon gibi konularda somutlaştırdıkça, karşı görüşler ve ayrılıklar da ortaya çıkmaya başladı. MGK'nın direnç gösterdiği bazı noktalar basına da yansdı. Ancak ordunun AB üyelik sürecine sıcak bakması nedeniyle bu tür pürüzlerin aşılabileceği inancı Dışişleri çevrelerinde hâkim görünüyor.

Dışişleri Bakanlığı'nın kapsayıcı anayasal vatandaşlık tezinde, bir ulus-devletteki bireylerin farklılık oluşturan etnik, dinsel ve kültürel özelliklerin kapsanması, yasaklanmaması, bu doğrultuda düşünce, anlatım ve örgütlenme özgürlüğünün anayasal güvenceye bağlanması istemi Lozan Anlaşması'nın 39'uncu maddesine dayandırılmaktadır. İHKÜK'ün 11 Mayıs 2000 tarihinde kabul ettiği taslak raporda, Avrupa Birliği Komisyonu'nun 1998-1999 yılları inceleme raporları esas alınarak, siyasi kriterler doğrultusunda "azınlıkların korunması" başlığı altında ileri sürülen ölçüde kendi anayasamızda kapsayıcı anayasal vatandaşlık ilkesinin benimsenmesi ile uyum sağlanabileceği öngörülüyordu. Demokrasi ve eşit vatandaşlık anlayışı çerçevesinde, bireysel haklar temelinde karşılanabilecek hususların Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda belirlenen temel kuruluş ilkeleri ve kamu düzeninin korunmasına dair hükümler saklı olmak üzere, bütün önyargılar aşılarak hoşgörüyeye dayalı bir yaklaşımla ayrıca değerlendirilebileceği düşünülmüştür. MGK dil yasağı, televizyon ve eğitim önerilerine karşı çıkınca, bütün bunlar rapordan çıkarıldı. (Radikal

gazetesinden Adnan Keskin'in kapsayıcı haberi ile kamuoyu bu konularda bilgilenebildi.)

Dışişleri Bakanlığı'nın Kürt sorununun çözümünde önerdiği modelin Fransa modeli olduğu bu raporlarla ortaya çıktı. Çünkü Fransa'da da üniter devlet modeli esas alınıyor. Resmi dil Fransızcadır. Fransa'da yaşayan Alsaslar, Brötanlar, Basklılar ve Korsikalılar anayasal vatandaşlık temelinde haklarını kullanabilmektedirler.

Ancak: Fransa Anayasa Konseyi "Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı" ile ilgili 15 Haziran 1999 tarihli kararında: "...herhangi bir gruba, köken, kültür, dil ya da din aidiyeti olan bir topluluk olması nedeniyle kolektif haklar tanınmasının Fransa Anayasası'nın temel ilkelerine aykırı olduğuna karar verdi."

İstanbul Barosu'nun 24-25 Haziran 2001 tarihli "Kopenhag Kriterleri Sempozyumu"nda, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Naz Çavuşoğlu'nun bu konudaki değerlendirmeleri ilgi çekiciydi. Konseyin, bölgesel ya da azınlık dillerinin konuşulduğu bölgelerde bu dilleri kullanan "gruplara" özel haklar tanınmasını cumhuriyetin bölünmezliği, köken, ırk ve din ayrımı gözetilmeksizin bütün vatandaşlarının kanun önünde eşitliği ve anayasal değer tanıdığı Fransız halkının tekliği ilkelerine aykırı buldu derken, bu kararlar Şart'ın bazı hükümlerinin cumhuriyetin dilinin Fransızca olduğunu belirten anayasanın 2. maddesine aykırı olduğuna karar vermiş olduğunu da belirtiyordu. Avrupa Şartı,

taraf devletlerin, bölgesel ya da azınlık dillerinin özel yaşamın yanı sıra kamusal yaşamda da sözlü ve yazılı kullanımını kolaylaştırmasını ve/veya cesaretlendirmesini öngörüyor. Konseye göre ise bu hükümler, Fransızca dışında bir dilin yalnızca “özel yaşam” alanında değil “kamusal yaşam” alanında da (yargı önünde, idari makamlarla ilişkilerde ve kamu hizmetlerinde) kullanılmasını bir hak olarak tanımları nedeniyle anayasanın 2. maddesine aykırı.

Bununla birlikte, anayasanın 2. maddesinin 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 11. maddesinde yer alan ifade hürriyeti hakkı ile birlikte okunması gerektiğini söyleyen Anayasa Konseyi, Fransa'nın Şart'ı imzalarken eğitim, medya (yazılı basın, radyo ve televizyon) ve kültürel faaliyet alanında uygulamayı taahhüt ettiği diğer hükümleri anayasaya aykırı bulmadı. Konseye göre, bu hükümlerin çoğu zaten Fransa'da bölgesel dillerin kullanılmasına ilişkin var olan uygulamaların ötesinde değil. Çünkü Fransa'da yaşayan bu gruplar kendi dillerinde eğitim yapabilmekte, televizyon/radyo, basın-yayın ve eğitim gibi her tür haklarını zaten kullanabilmektedirler.

Dışişlerimizin temel gerekçelerine bakarsak, aynı tanımlara rastlarız. Lozan Anlaşması'nın 39'uncu maddesindeki haklara bakarsak herkes dilediği dilde yayın dahil anlatım hakkı sağlanacaktır; 40 madde uyarınca da Müslüman olmayan azınlıklara tanınmış olan kendi dilinde eğitim hakkı herkesi kapsayıcı şekilde genişletile-

cektir.

Dışişleri Bakanlığı'nın yaklaşımına, son iki inceleme raporuna, TÜSİAD raporu ve benzeri çalışmalara bakarsak, son derece teknik, kabul edilebilir ve MGK'yı da ikna edebilir görüşler olarak ortaya çıktığını anlayabiliriz. Ancak MGK, AB aday üyelik sürecindeki ev ödevini son dakikaya yetiştirme ve sınıf geçebilecek şekilde düzenleme niyetini ortaya koymuş bulunmaktadır. Geciktirme politikası bir bakıma yürürlüktedir.

Ancak, Doç. Dr. Naz Çavuşoğlu'nun belirttiği gibi, Türkiye bugün henüz "bölgesel dillerin" özel yaşam alanıyla sınırlı olarak, eğitim radyo/tv yayıncılığında kullanılmasını ifade hürriyeti hakkı ile bağlantılı olarak kabuleden Fransa'dan da uzak bir noktadadır; bu durumda, tam üyelik sürecinde Türkiye-AB ilişkilerinin sorunsuz gelişeceğini söylemek zor görünüyor.

Bunları anlamak için Avrupa Komisyonu'nun ağustos ayında hazırlayacağı 3. İnceleme Raporu'nu bekleyip görmek gerekiyor. Anlaşılan, self-determinasyon hakkı, birey hakları, kolektif haklar, coğrafi ya da kültürel özerklik, azınlık haklarının kamusal alanda kullanılması, grup/kolektif haklar ile anayasal vatandaşlık hakları ve bunların Türkiye gerçeğine somutlanması, devlet güvencesine bağlanması gibi konular daha uzun yıllar tartışılacaktır.

Kürt sorunu ve çözüm yolları, AB üyelik sürecine endeksli olmadan tartışılan Türkiye'nin en önemli sorunu iken, Kopenhag Kriterleri ile dış dinamik sürecinin de hızlandığı bir yola gir-

ilmiş bulunmaktadır.

TÜSİAD'ın son raporunda "Türkiye'de Kürt kültürel kimliğinin kendini ifade edebilmesine yönelik resmi bir görüş bulunmamaktadır" belirlenmesi yapılırken, "...Türkiye'nin katılım ortaklığında yer alması beklenen konular Kopenhag Kıstasları ve Avrupa Topluluğu (AT) mevzuatı açısından ele alınmakta, siyasi kıstaslar bölümünde Kürt kültürel kimliğinin toplum hayatında özgür bir biçimde kendini ifade edebilme imkânı bulabilmesi olarak tanımlanmıştır" denilmektedir.

Şüphesiz seçim sisteminin yüzde 10 barajı altına düşürülerek kabul edilebilir oran olan yüzde 5'e düşürülmesi, OHAL'in ve onu düşünce ve örgütlenme özgürlüğü açısından tüm ülkeye teşmil edilen kısıtlamaların kaldırılması gibi birçok önemli konu da siyasi kriterlerin içindedir.

DEMOS 1998 tarihli bildirgesinde, AB aday üyelik süreci öncesi şu görüşlere yer veriyordu: "...Çağdaş, demokratik, uygar, güçlü ve kalkınmış bir Türkiye için, 21. yüzyıla ayak basan aydınlık Türkiye için Kürt sorununun ciddi bir biçimde ele alınıp incelenmesi, eninde sonunda kilit konumdaki Türkiyeli politikacılara kalacaktır. Etnik çatışmayı sadece yatıştırmak yerine çözmek gerekir. Türkiye'nin insan hakları, demokratikleşme ve hukuk problemi aynı zamanda bir güvenlik problemidir. Güvenliği tehdit eden etnik farklılıklar ve milliyetçilik, dinsel baskı, azınlık hakları, ideolojik farklılıklar çok iyi değerlendirilmek zorundadır. Bu değerlendirmeler bizi

sorunun kaynağına götürecektir. Çok dilli, çok topluluklu, çok kültürlü bir Türkiye, toplumda geniş bir çatı işlevini görebilir.”

Bugün tartışılan Kopenhag Kriterleri olmadan da, AB üyelik süreci olmasaydı da Türkiye yine Kürt sorununu demokratikleşme, insan hakları, hukuk bağlamında ele almak ve çözmek zorundaydı. Bu nedenle adaylık rüyaları görürken ona giden uzun yolda bu can alıcı sorunu bekletmemek, bir an önce makul ve kabul edilebilir çözüme ulaşmak, Türkiye’de kendi içinde çözme imkânı bulunmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşuna, Lozan’a gider ve ruhunu iyi kavrarsak; kuruluş felsefesinin gerekleri yerine getirilirse, Kopenhag Siyasi Kriterlerinin birçok karşılığının önceden var olduğunu görürüz. Kürt yurttaşlarımızın kendilerini “azınlık” olarak görmedikleri; cumhuriyetin asli kurucusu olarak özgür ve eşit yurttaş olma doyumuna erişmek ve birlikte yaşama arzusunun güçlü rüzgârında ülkenin birliği ve bütünlüğü içinde Türkiye’yi 21. yüzyıla taşıma iradesinin her geçen gün güçlendiği gerçeğini göz ardı etmemek gerekir.

Çağdaş uluslararası belgelerin bir kısmı, bir devletin dil, din, kültür ya da etnik öge açısından farklılaşan gruplara tanıyacağı hakları topluluk düzeyinde tanımıştır. Diğer bazı belgelerde ise topluluk düzeyinde hak tanımının ülkenin bütünlüğüne zarar vereceği kaygısıyla haklar, azınlığa mensup bireylere tanınmıştır. Bu ikinci yaklaşım, yani sosyolojik azınlığa asgari düzeyde bazı hak-

ların tanınması, demokratik bir ülke için kabul edilebilir en düşük standarttır.

İstanbul Barosu'nun toplantısının açılış konuşmasında Avrupa Komisyonu temsilcisi Büyükelçi Karen Fogg, "...Azınlık haklarından çok, 'korunması'ndan yola çıkılmaktadır" derken, AB içinde "İngiltere'de İskoçlar, Belçika'da Valonlar kendilerini azınlık olarak görmüyor" şeklinde konuşmuş ve "Türkiye de bunu kendi içinde tartışabilmelidir. Kendi içinde tartışabilirse, kesinlikle çözüm bulabilir" vurgusunu yapmıştır.

Toplantıya katılan Avrupa Konseyi Parlamenterler Assamblesi Türkiye Delegasyonu Başkanı DSP Milletvekili Uluç Gürkan, "...Türkiye'nin Kürtlere ve başka gruplara 'hukuki bir statü' vermesi mümkün değil. Böyle bir talep de yok; kolektif haklardan çok bireysel haklar statüsünde yaklaşıyor... Etnik mesele olarak en çok Kürt meselesi önümüze getiriliyor. Dini cemaatlarda parti kapatma önümüze geliyor... 26 Haziran günü Strasbourg'ta Türkiye Denetim Raporu görüşülecek, bu metin bize PKK silahı bırakmıştır muhatap alın diyordu, Sürgün Parlamentosu'yla, Kuzey Irak Kürtleri ile diyalog kurun deniliyor... İtiraz ettik. II. taslak gerekiyor... Kürtçe eğitim-yayın sorunu var... Baraj sistemi nedeniyle Kürtlerin temsili deniliyor. Türkiye'yi kendi içine kapanmaya yönelik eğilimlere dikkat edilmesi gerekir... Türkiye bütün aday üyelik şartlarını yerine getirirse de 4. kriter sürekli bir engel midir, demekten kendimi alamıyorum..." dedi.

Aslında Karen Fogg'un konuşmasında da

değindiği 4. kriter, “AB’nin yeni üyeleri dahil etme kapasitesi” olarak biliniyor.

Toplantıya katılan Avrupalı hukukçular AB’nin ortak değerlerinden söz ederek AİHM’in Türkiye ile ilgili kararlarına dikkat çekip parti kapatma, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü konularında temel farklılıklar olduğunu, AB’ye girilmek isteniyorsa kurallara uyulmasının kaçınılmaz olduğunu belirttiler. Fransız hukukçu Prof. Dr. Alain Bockel Türkiye-Avrupa arasındaki görüş ayrılıklarının ciddi olduğunu belirterek, “Güneydoğu olayları duruldu, biz de Cezayir olaylarını yaşadık. Hukuk kültürünün oluşması gerekiyor. AB’de Türkiye’nin istenmediğine inanmıyorum” dedi.

Toplantının en ilginç konuşmasını yapan Prof. Dr. Mümtaz Soysal en önemli azınlığın birey olduğunu ileri sürerek, “Grup hakları bireye ne getiriyor, ona bakmak gerekir. Bir araya gelen yurttaşların isteklerini yapma hakları vardır. Bireysel hakların kolektif kullanımı olmalı, devlet de bunu güvenceye almalıdır” şeklinde konuştu.

Lozan’da ifadesini bulan ‘gayrimüslim ekaliyetlere azınlık hakları’ bağlamıyla ne yazık ki sanki sadece Ermeni, Rum, Yahudi şeklindeki üç gruba haklar tanınmış, Süryaniler bunun dışındaymış izlenimi yıllardır sürdürüldü. Halbuki Lozan iyi bilirse, böylesi bir ayrımın bulunmadığı çok açık olarak görülecektir. Nitekim Başbakanlık takviminde bu konuda azınlık haklarına vurgu yapılması ve iyileştirilmelere gidilmesi olumlu bir adımdır. Prof. Baskın Oran,

Lozan'la getirilen hakların Süryanilere, Nasturilere, Keldanilere tanınmadığını ifade ederken, aslında bu noktaya değiniyordu.

AB aday üyelik sürecinde olduğumuz bu günlerde nice tarihsel kültür zenginliğimizin farkında dahi olmadığımız anlaşılıyor. Örneğin Hz. İsa Peygamber'in konuştuğu dilin Aramice olduğu, Süryanilerin konuştuğu dilin kökenin de Aramice olduğu dikkate alınacak olursa; bir üniversitemizde Hz. İsa'nın konuştuğu Süryanice bölüm oluşturmak ve yaşatmak, dinler ve diller arası bir hoşgörü ve kültür diyalogu yaratmaz mı? Hıristiyanlığın ilk kiliselerinin kurulduğu Antakya, Urfa, Mardin ve Şırnak bir kültür ve tarih zenginliği ile turizmin ve kültürün merkezi durumuna gelemez mi?

Zeugma'yı sular altına verdik. Yarın Hasankeyf'i vereceğiz. Yiten, kaybolan değerlerimiz artık ne yazık ki kültür varlıklarımız değil. Son otuz yılda Avrupa'ya verdiğimiz göçün ardından farklılıklarımızın yitirilişi, kaboluşu var. Oysa farklılıklar bir demokratik devlette birliğin harcı değil midir? Prof. Dr. Aslan Gündüz bir toplantıda, “..Azınlık haklarının en iyi şekilde realize edilebilmesi için, bunların insan haklarının bir parçası olarak mütalaa edilip anlaşılması gerekir. Milleti oluturan unsurların müşterekler üzerinde anlaşmış olması, birlikte yaşam kararlılığının olması gerekir. Demokrasi kültürünün, müsamaha, sorumluluk duygusunun olması gerekir. Demokrasi, insan hakları halk düzeyinde ve devlet düzeyinde bir olgunlaşmayı, toleransı ve sorumluluğu gerektirir” demektedir.

İHKÜK Sekreteryası eşgüdümünde hazırlanan

raporda, "Kopenhag Siyasi Kriterleri ışığında Türkiye'nin alması gereken önlemler" demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları takvimi şeklinde bir dizi öneri ve yasalaşma tarihi ortaya koyarken, anayasada ve yasalarda yapılması gereken bazı önemli değişikliklere 31 sayfalık raporda yer verilirken, Kürtlere çözüm önerisi olan Fransa modeli önceki taslakta yer almasına rağmen çıkarılmış bulunmaktadır. Bunun dışında önemli bazı mevzuat değişikliklerine değinilmektedir. Örneğin idam cezasının kaldırılması, adil yargılanma, siyasi partiler yasası, adil seçim hakkı, DGM'lerin kaldırılması, savunma hakkının güçlendirilmesi, kararnameler, Terörle Mücadele Kanunu, Polis Vazife ve Selahiyet kanunu, TCK, CMUK, basın suçları, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, çalışma yaşamı, eğitim, cezaevleri, infaz rejimi, Siyasi Ahlak Yasası, Aile Mahkemeleri, Memurin Muhakemat Kanunu, AİHM kararlarının uygulanması, işkencenin önlenmesi, OHAL mevzuatı, idari önlemler, kolektif özgürlükler kapsamında özellikle dernek kurma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, ve sendikal özgürlüklere ilişkin ilgili mevzuatta demokratik toplumlarda olması gereken düzenlemelerin gerçekleşmesi 2000, 2001 ve 2002 yıllarının programı içine alınmış bulunmaktadır.

Kanımca bu takvimin içinde yer alan, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, Avrupa Birliği'nin bu alanı düzenleyen Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi/Yönergesi ile uyum sağlaması için yapılan değişikliklerin 1 Ekim 2000'de Avrupa'da yürürlüğe girecek olması bakımından Meclis'te öncelikle ele alınması; bütün AB ülkeleri ve aday

lkeler tarafından onaylanmış olan BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin imzalanıp onaylanması; BM Irk Ayrımcılığının nlenmesi Sözleşmesi'nin onaylanmasının takvim içinde yer alması önemli bir adım olmakla birlikte "Avrupa ereve Sözleşmesi"nin imzalanarak tamamlanması gerekmektedir.

Azınlık haklarının, kültürel-siyasal haklar olarak artık ulusların i işi olmadığı ve "uluslararası ilgi alanı" içine giren konular olduğu genel kabul görmektedir. Azınlık haklarının temelde kimlik ve hak arayışı sorunu, demokrasi ve insan hakları sorunu, hukuksal anlamda hak arayışı, eşit ve güvenceli yurttaş olma isteği olduğu tartışılmıyor. Bir devletin ve ulusun aynı dinden (Kürtler), ayrı dillerden (Rum, Ermeni, Yahudi) ancak ayrı etkin kökenden olan ve kimliğini, kendi kökenini özgürce ortaya koyup ifade edebilen, bunun gereklerini yerine getirebilen zgr ve eşit yurttaşları olma istemi ve arayışı, 21. yüzyıl insan haklarının temeli olacaktır. Bu nedenle diyoruz ki: "...Hiç kimseden kökenini, kimliğini inkr ve reddetmesi istenemez, beklenebilir... Kimsenin kimliği ve kökeni ret ve inkr edilerek, kimliği dışlanarak bir ülkenin yurttaşlığından doyum sağlanması, kendini zgr ve eşit bir birey olarak hissetmesi sağlanamaz, beklenebilir, gerçekleşemez..."

Hakların yaşıma geçirilmesi ciddi, özgün, uzman ve bilimsel alışıma gerektirir. Siyasi partiler ve NGO'lar kamuoyunu bilinçlendirme ve yönlendirmede tarihi bir sorumluluk ile karşı karşıyadırlar.

Her Dil Bir Halktır

ALİ İNCE SU

Kürt siyasi cephesinde her dönem sorunlar yavaş yavaş işlenmekte, giderek tartışma cephesi genişlemektedir. Bugünlerde en çok tartışılan ise anadilde radyo-tv yayını ve on bin civarında üniversite öğrencisinin anadilini öğrenmek için verdikleri dilekçelerdir. Tartışma, tartışmaya katılanların siyasal görüşlerine göre şekil ve yön almakta ve bu nedenle de bilimsel çerçeveden gittikçe uzaklaşmaktadır.

Tartışmalarda, siyasal nedenlere ye paranoyaya dayalı çevrelerin argümanlarının egemenliğini görmek mümkün. “Ulusal birlik” adına dile getirilen söz konusu görüşler, tarih boyunca bilimsellikten uzak ve “benim doğrum mutlak doğrudur” şeklinde formüle edilmiştir. Oysa orta-

da, çözüm bekleyen sorunun ta kendisi hep durmaktadır.

Toplumsal ve siyasi mücadele gereği, inkâr ve çözümsüzlük ortaya çıktığında doğal olarak bu politikalara karşı toplumsal tepkiler de kendini gösterecektir. Tepkilerin esas kaynağı, tarihten bugüne kadar her şeyi Türklük adına yürüten politiklardır. Nedenler ne olursa olsun, ırkçı hegemonyaya ve aldatmalarına tepki gösterilmedikçe bu egemenliğin tabularını kırmak büyük bir sorun olacaktır. Bu dünyada var olacaksak, tüm varoluşlar farklılık ve benzerlikleriyle kendilerini ayrı tanımlamayı doğal olarak isteyebilirler. Bu tanımlama olmasaydı, başka topluluklardan bahsetmek gereksiz olurdu.

Sözü edilen soruna dilbilim ve tarih perspektifi dışında yaklaşım, tarihsel gerçekleri reddedenler ve politik kaygılarla hareket edenler, o çok korktukları parçalanmanın asıl sorumlusu durumuna düşebilirler.

Sorunları, ortak noktalardan hareketle metodolojik temele oturtabiliriz. Var olan nedir?

İnsanlar arası sosyal, kültürel, dil ve hukuk ilişkiler vardır. Bu ilişkilerde kendini ifade etme, söz sahibi olma çağımızın bir ürünü olarak karşımıza çıkıyor. Ulusal bağımsızlık hareketlerinin boyutlanması, Rusya, Yugoslavya vs örneklerde görüldüğü gibi etnik aidiyet duygusunun ve ulusal düşüncenin önem kazanması, beraberinde özgürlük ve aydınlanma fikirlerinin önem kazandığı bir dönemi gündeme getirmiştir. Bunun karşıtı olarak da siyasal anlamda kendini

merkeze koyma, herkesi kendisi gibi görme, ayrımcılık, eşitsizlik, dışlama, asimilasyon, tek tip bir devlet gibi karşıt yaklaşımlar söz konusu.

Uygar toplumlarda akıl, önemli bir yer tutar. Aklın ve demokrasinin egemen olduğu devletlerde etnik sorunlarla ilgili olarak çözüm yoluna girilmiştir. Etnik gruplar arasında demokratik eşitlik temel alınıyorsa, birleşme doğru temeller üzerinde ve hak eşitliğine özen gösterilerek yürüyorsa toplumsal huzurun egemen olduğu bir düzene kavuşuluyor. Yalnızca bu şekilde huzur içinde ve birlikte bir yaşam biçimi şekillenir. Bunu beceremeyen toplumlar, her zaman problemlili toplumlardır. Bu toplumlar kendi vatandaşıyla barışık yaşamayı başaramayan, devamlı korku ve gerginliğin egemen olduğu, toplumsal gerginlikten medet uman, çeteciliği özendiren ve çığrından çıkmış toplumlar durumundadır ve buradan hayır beklemek imkânsızdır.

Demokratik ülkelerde her etnik grup kendi anadilini okullarda öğreniyor. Ülkedeki milliyetçi kesimlerin duygusal yaklaşımları temel alınmıyor. Anadil eğitimi demokratik hak olarak kabul edilmiştir. Her uygar toplum buna uymak zorundadır. Bu hakkı kimse kimseden zorla alamaz. Uygar toplumlarda kültürel ifade biçimleri olan yayın, kitap, tv, radyo, dernekler... serbestçe var olurlar.

Etnik gruplar arasında aşırı düşmanlıklar oluşturulmadan, kutuplara bölmeden, aşırı milliyetçilik ve ırkçılık körüklenmeden tüm etnik gruplar haklarına sahip olmalıdır. Bu insani haklara önce-

likli olarak siyasi partiler sahip çıkmalıdır. Ancak bu yetmez; sivil toplum örgütleri, akademisyenler, yazarlar, sıradan halk... herkes sahip çıkmalıdır. Herkes kendisini anadiliyle ifade edebilmelidir. Tek dil, tek devlet, tek bayrak saplantısından kurtulmalıyız. Bu saplantıdan kurtulan ülkeler bölünmediler. Özgürlükleri tanıyarak yapılarını korudular. Karşılıklı saygı temellerinde birlikte bir yaşam: Bu tutum kimseye zarar vermemiştir. Örneğin bugün İsveç'te yüz otuz dilde eğitim yapılıyor.

Her halk gibi Kürtlerin de kendi geleceklerini ve yaşam biçimlerini belirleme hakkı vardır. BM antlaşması başta olmak üzere uluslararası sözleşmelerde azınlık, etnik azınlık ve halk kavramları tarif edilmiş ve BM üyesi ülkeler bu tarifleri kabul ederek sözleşmelere imza atmışlardır. Buna göre;

Azınlık: Sayı olarak çoğunlukta olmayan ve içinde bulunduğu devlette egemen olmayan, nüfusun çoğunluğundan farklı dinsel konumlarıyla, aralarında bir dayanışma duygusu bulunan ve gizli ya da açık sürdürdükleri varlıklarını güvenceye almak için hukuken çoğunlukla aynı haklara sahip olmayı amaçlayan grup.

Etnik Azınlık: Bir devletin sınırları içerisinde kendini bir ulus olarak görmeyen, kendini yönetmek için herhangi bir otonomi veya bağımsızlık talebi bulunmayan ve daha çok kültürel hakları elde etmeyi isteyen azınlık.

C- Halk: Aynı bir dil, kültür ya da din temelinde ortak bir tarih duygusuna sahip olan, toplumsal kimliğini sürdürmeye bağlılık koşuluyla

la tanımlanmış bir toprakla bütünleşme iradesi gösteren topluluk.

Son tanımın Kürtler için de geçerli olmadığını kim söyleyebilir? Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bu hakları istemek ve bu temelde yaşamak onların da hakkı değil midir?

Bölünme-parçalanma paranoyasıyla her demokratik hakka şiddetle ve tehditle karşı çıkılması anlaşılır bir tutum değildir. Ama aynı mantık, Kıbrıs söz konusu olduğunda federasyon veya bağımsızlıkta ısrarlı ve ancak bunların huzur getireceğini söylüyor!

Branting, soruna ilişkin görüşlerini “Kralların birliği yerine halkların birliği” şeklinde formüle ediyor. Ki, asıl önemli olan da budur.

Ankara, uzlaşmaz “savaşın galibi” naralarıyla Kürt sorunu diye bir sorununun olmadığını ortaya koydu ve bu inkâra karşı da ne yazık ki Kürt siyaseti hedeflerini net olarak ortaya koyamıyor, hatta büyük gerilemeler yaşanıyor.

16 Ocak 2002 tarihli Hürriyet gazetesinde bir haber yer aldı; aynı haber bir gün sonra Radikal gazetesinde, İsmet Berkan'ın köşesinde “Bir pazarlık mı var?” başlığıyla yayımlandı. Doğan Haber Ajansı'nın Diyarbakır'dan gönderdiği söylenen habere göre “Devletin güvenlik birimleri 12 maddelik anlamlı bir muhtıra verdi... Muhtıra güvenlik birimlerinin hazırladığı bir raporda yer aldı.” Bu muhtırada şunlar varmış:

“Kürdistan sözcüğü hiçbir şekilde kullanılmamalı... ‘Kürtler, Kürt oldukları için Kürtçe eğitim almalıdır’ mantığı, ‘Kürtler mahkemelerde Kürtçe konuşabilmeli, her öğrenim çağında Kürt tarihi ve

Kürt coğrafyası okunmalı, Kürt işadamları birliği ve Kürt barosu kurabilmeli zihniyetini de beraberinde getirir. Bu durum bölünme durumu ortaya çıkarabilecek ve bu bölünme topluma yansıtacaktır. Bu amaçları taşıyan zihniyetlerden vazgeçilmelidir.”

Her şart altında çok ilginç günlerin başlamakta olduğu anlaşılıyor. Bunun ardından, “Diyarbakır’da yeni doğan yirmi çocuğa Kürtçe isim veren 7 aileden mahkeme zoruyla isim değişikliği talep ediyor” haberi geldi. İçişleri bakanının bir genelgesi üzerine Dicle jandarma komutanlığı 1985-2001 yılları nüfus arşivini araştırarak, yaşları 1 ile 15 arasında değişen 23 Kürt çocuğun Beriwan, Serhat, Rojda, Baran gibi isimlerini sakıncalı bulmuş. İsimlerin değiştirilmesi için açılan dava gerekçesi ise, bu isimlerin PKK’nin kendi mensuplarına verdiği kod isimler olmasıymış. 4 Mart 2002 tarihli Radikal gazetesinde (ve diğer bazı gazetelerde) yer alan habere göre gerekçe, “bu isimlerin milli kültürümüze, örf ve âdetlerimize uygun düşmemesi, Türk kamuoyunu inciten isimler olması” imiş. (Tabii bu durumda çocukların ve ailelerinin incitilmesi önemli olmuyor.) Aynı akşam Kanal 7 tv kanalında Fenerbahçe futbol takımının Serhat isimli golcüsüne bundan böyle Mahmut denilerek tezahürat yapılacağı duyuruldu.

Dahası var: İlkokul çocuklarının katıldıkları bir resim yarışmasında yer alan resimlerle ilgili olarak hem çocuklar hem de öğretmenler hakkında soruşturma açılmadı mı?.. Pek yakında

Diyarbakır'daki kuşlar için de bir genelge hazırlayabilirler; keklik, karga, kanarya, serçe gibi ses çıkaran tüm kuşların ayrı sesler çıkarmalarının Türk kamuoyunu incittiği gerekçesiyle... Bu zihniyetin, yasal yollardan anadilde okuma-yazma istemek gibi insani bir hareketi demokratik hak olarak görmesi mümkün mü?

Gerek geçmişten devralınan inkârcı mirası ve gerekse de tepeden inmeci, zora dayalı yönetim geleneğini -çok yakında çıkarılacak yeni pişmanlık yasasının da sahibi olan- bugünkü politikacılar yürütüyor. Bu politikacılar, pişmanlık yasalarıyla, inkâr ve yok sayma politikalarıyla başarılı olacaklarını sanıyorlar. Oysa bu tutum toplumsal barışı ve birliği zedeleyen bir tutumdur. Ve bu tutum, Kürtleri çok derinden etkilemektedir.

Tarihteki haksızlıkları göz ardı ederek, Kürtlerin iradesini hiçe sayarak bu uygulamaları meşrulaştırmak, özellikle de hiçbir Kürt'ün görevi olmamalıdır.

Her onurlu insanın layık olduğu bir yaşam biçimi istemini terörle eşanlamlı göstererek bir halkı toptan inkâr ediyor ve onu potansiyel suçlu görüyorlar, ardından sanki bir paye veriyorlarmış gibi "Kürtçe bir dil değil ama, konuşsunlar" diyerek o halkın gururuyla oynuyorlar. Bu kadar açık ve net politikalar karşısında temel olarak istenenin ve Kürtlerin başlıca taleplerinin salt kültürel haklarla sınırlı olduğunu, bunun da Türkiye'nin demokratikleşmesiyle sağlanacağını söylemek ve umut bağlamak, aslında Kürt sorununu inkâr etmektir. Türkiye'nin demokratikleşmesi, AB üyesi olması, sadece özgür tartışma

ortamı yaratabilir. (Örneğin İngiltere’de IRA, İspanya’da ETA tartışmanın ötesine gidemediler.)

Bu insafsız politikalar yılların tecrübesiyle devam ettirilmek isteniyor. Her aydının, akli başında her insanın görmesi gereken ve geliştirilmek istenen politikalar ortada: Birincisi, bir daha gündeme gelmemeleri ve toparlanamamaları için partilerin, sivil inisiyatiflerin belini karmak; ikincisi siyasal itirafçılık, yani Kürt sorununu Kürtlerin ağzından kültürel haklar düzeyine indirgemek ve böylece de ideolojik ve kültürel kaynakları yok etmek; üçüncüsü devletin karşısında hak talebinde bulunma eğilimini yok etmek; dördüncüsü, Kürtleri egemen ideolojinin ret ve inkâr siyasetinin yedeği haline getirmek ve örgütlülüğü bitirmek ya da bu politikaları savunan bir yapılanmayı yaratmak.

Branting, 1927’de kaleme aldığı ‘Yazılar ve Konuşmalar’ adlı eserinde şu belirlemeyi yapıyor: “Biz sosyalistler şunu iyi biliyoruz ki, bir gün gelecek tüm uluslar birbirleriyle kaynaşacaktır. O zamanda halkları uluslara bölmenin bir anlamı kalmayacak. Fakat bizler daha o düzeye gelmedik. Bizler hâlâ tüm halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip olmalarını ve onların bağımsız yaşamalarını savunmakla sorumluyuz. Böylesi bir talep eğer bizim İsveç kralının çıkarlarına ters düşse bile, bu yine yapılmalıdır.”

Burada bahsedilen, sorunların çözümünü daha karmaşık ve içinden çıkılmaz hale getirmek değil, çözüm için en uygun zemini yaratmaktır. Unutmayalım ki hak edileni almaktan vazgeçilemez ve en kutsal hak verilen değil, kazanılan haktır.

Yirmi Birinci Yüzyıl

SEDAT YURTDAS

Tarihin en kanlı yüzyılı olan yirminci yüzyıl geride kalırken, kanımca dünya bugüne oranla çok daha umutlu ve iyimserdi. İnsanlığın daha iyi beklentiler için her zamankinden daha çok nedeni vardı.

Ne de olsa üçüncü milenyum yepyeniye sunuyordu; henüz üzerinde bir tek leke dahi bulunmayan bir zaman dilimini... Ayrıca insanlığın yaşadığı yerel, bölgesel ve dünya ölçeğindeki sıcak ve soğuk savaşlardan yeterince ders çıkardığı da varsayıyordu.

Bütün bunlar dünyanın daha adil, daha demokratik, daha yaşanabilir olacağına ilişkin umutları güçlendiren önemli etkenlerdi.

Ancak 11 Eylül saldırısıyla birlikte, küresel

barışa ve huzura yönelik beklentiler çöken ikiz kulelerin tozu dumanı arasında, adeta havaya karıştı. Böylece, hem yeni binyılın geride kalan uzun zaman diliminden keskin bir şekilde ayrılmasının, hem de geride bırakılan binyıllara aitmiş gibi görünen şiddetin, kanlı çatışmaların, umutsuzlukların, uçurumların, çözülmez çelişkilerin aşılmasının -hiç olmazsa şimdilik- olanaksızlığı, bir kez daha ortaya çıktı.

Böylece geçmiş, içinde taşıdığı besleyip büyüttüğü bütün olumsuzluklarıyla, tıpkı Samuel P. Huntington'un "Medeniyetlerin çatışması mı?" başlıklı makalesinde yer verdiği uğursuz kehanetleri gerçekleştirircesine, kendini en acımasız örneğiyle günümüze taşıdı.

Bu noktada 11 Eylül saldırısı ve sonrasında altı çizilecek başlıca hususlara işaret edelim.

* Öncelikle saldırı açık net bir şekilde kınanmayı hak eden bir saldırıdır.

* Saldırının ABD'nin geçmişte uyguladığı "Yeşil Kuşak Projesi"ne ek olarak Afganistan'daki Sovyet güçlerine karşı kurdurttuğu, eğittiği, silah verdiği ve büyüterek sonuca ulaştırdığı çevrelerce gerçekleştirildiğinden durum, "Frankeştayn" veya "bumerang" teorisine oldukça uygunluk arz etmektedir.

* Kimilerinin yaptığı üzere 11 Eylül saldırısının arkasında doğrudan ABD veya Almanya, İtalya, Japonya gibi devletlerden birini aramak şeklindeki komplo teorilerine itibar etmek yersiz. Ancak, gerek eylemin bizzat failleri ve/veya kontrol merkezleri üzerinde, başta CIA

olmak üzere pek çok istihbarat örgütünün şu veya bu şekil ve oranda etkili olabildikleri ihtimalini tümünden yadsımamak gerekir.

* Eylemin radikal İslam adına ABD emperyalizmini, baş düşmanı can evinden vurmak amacıyla gerçekleştirilmiş olduğunu göz önüne alarak, eyleme hiç olmazsa dolaylı olarak katkısı bulunanlar arasında siyahların, işsiz-evsiz beyazların, gerek İslam gerekse Konfüçyusen 3. Dünya ülkelerinin, antiglobalistlerin, yüzyılın özellikle ikinci yarısından sonra ABD'nin kimi doğrudan kimi dolaylı müdahale ettiği ülke ve halkların bugüne dek açıkça ifade edilmemiş tepkilerini sayabiliriz.

Bazı ülkelerde açık ya da gizli bir sevincin yaşanması böylece açıklığa kavuşur.

* Bütün bunların yanında saldırı sonrasında yaşanan gelişmeler, ABD'nin 11 Eylül olayını bizzat gerçekleştirmiş gibi kendi yararına kullanabildiğini ortaya koymaktadır:

✓ Uzun süreden beri durgunluk yaşayan ekonomisini ve özellikle de silah sanayiini canlandırmasına daha şimdiden yaradığı,

✓ ABD'nin evrensel hakimiyetine hizmet edecek olan "Yıldız Savaşları" projesinin ülke içinde her zamankinden daha çok taraftar bulduğu ve her zamankinden çok daha büyük savunma bütçesi yapıldığı,

✓ Yine Afganistan'a yerleşmek yoluyla Asya üzerinde doğrudan güç ve denetim sahibi olmayı hedeflediği,

✓ Irak, İran, Kore ve Sudan gibi devletler

üzerinde yürüteceğini ilan ettiği silahlı operasyonlar için dünya devletlerini ikna etmek ve böylece, dünya petrolüyle birlikte yoksul ülkelerin başkaldırı enerjisinin akış denetimini ele geçirmesine yarayacağı,

✓ Böylece yürüttüğü politikalara, amiyane tabirle, kafa tutan ülkeleri hiç olmazsa uzun vadede karşı çıkamaz hale getireceğini söyleyebiliriz.

* 11 Eylül'ün dünyada yarattığı şiddet karşıtı eğilim, aynı zamanda ve özellikle de koalisyonda yer alan devletlerin kendi içindeki muhaliflerine karşı daha sert, uzlaşmaz, saldırgan davranmalarına bir fırsat olarak şekillendi. İsrail'in, Çin'in, Rusya'nın, Hindistan'ın ve Türkiye'nin Filistin, Çeçen, Tibet, Keşmir ve Kürt sorunu konusunda takındıkları tutumları bu anlamda değerlendirmek mümkün.

* Ancak bizzatihi 11 Eylül saldırısı ardından dünyada yaşanan gelişmeler çok açık bir şekilde dünyadaki çatışmaların kaynağının iddia edildiği üzere "medeniyetler arasında/din ağırlıklı bir çatışma" olmadığını ve gelecekte de bunun bu şekilde tanımlanmasının doğru olmayacağını ortaya koydu. Bunun için koalisyonu oluşturan Türkiye, Suudi Arabistan, Ürdün, Katar, İngiltere, Almanya, ABD vs devletlerin yapısına sadece göz atmak dahi yetecektir. Huntington'un bu konudaki görüşlerine gelince; görüşlerini, ABD'nin sağ politikalarına felsefi dayanak yaratma çabası olarak nitelendirebiliriz.

* İslamcı Bin Ladin ve örgütü El Kaide'nin ya da Taliban'ın beş yıllık iktidarı süresince

sergilediği uygulamalarının veya Hizbullah'ın bölgedeki faaliyetlerinde ortaya koyduğu radikal yorumların, Huntington'u doğrular şekilde dünyayı bir medeniyetler dinler (İslam ve diğerleri) arası bir çatışmaya sürükler nitelikte amaç ve içerik taşıdığı gözler önüne serildi.

* Bu noktada, üçüncü dünya ülkelerinin, mazlum ve mağdur halkların yapmaları gerekenin, daha güçlü şiddeti doğuran şiddetin dışında bir yöntemle bilimsel, teknolojik, zihinsel, ekonomik ve sosyal üretimi geliştiren ve yıkmak yerine inşayı hedef alan bir gelişim çizgisini esas almak olduğu bir kez daha anlaşıldı.

Hiçbir güç "kahrol" denilerek kahredilemez. Ancak üretimle, kahreden güçlerin önüne set çekmek mümkün olabilir. Bilginin bilgi ürettiği çağımızda, üretim de ancak bilgi, teknoloji ve deneyimle donanımlı üretken insanla olanaklıdır.

* Son olarak, 1979'da Humeyni'nin İran Devrimi ile yükselişe geçen, özgüveni pekişen radikal İslam'ın özgüveni hızlı bir erozyon sürecini yaşamaktadır. Zira İslam, aradan geçen süre içinde, hem bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakalamak hem de adil ve demokratik olabilmek konusunda güven vermekten çokça uzaklaşmıştır.

Ortadoğu

2001 yılı herhalde en çok Ortadoğu'da kötümser bir havanın estiği yıl oldu. Geçen yıldan süregelen karamsarlık, bugün de kendini en yakıcı ve en yaralayıcı biçimde İsrail-Filistin sorununda bugün de ortaya koymayı sürdürüyor.

Sabra ve Şatilla kasabı diye ünlenen Ariel Şaron, henüz başbakan olmadan önce Kudüsül Şerif'i ziyaret etmesiyle başlayan 2. Filistin İntifadası'na karşı 11 Eylül'ü fırsat bilerek, Filistinlilere yönelik saldırılarını iyice fütursuzlaştırmış bulunuyor. İsrail, ABD'den aldığı destekle kendini hiçbir anlaşma ile bağlı saymayarak sürekli, sistemli ve şiddetli saldırılarını bugün de sürdürüyor.

Bu çerçevede bir yandan Filistinlilerin İsrail bankalarındaki hesaplarına el konulurken, diğer yandan Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden İsrail'e geçişleri yani "Yeşil Hat"ı kapatıyor ve artık istediği anda istediği yerleri savaş uçakları veya helikopterlerle havadan veya karadan bombalıyor; tanklarla işgal ediyor ya da özel birliklerle suikastler, nokta operasyonları düzenliyor. Giderek yoğunlaştırmakta sakınca görmediği saldırılarla kamuoyunun gözleri önünde yıkıyor, yakıyor, yok ediyor, öldürüyor.

Buna karşılık olarak da intifada uzun süredir yerini yoğun "intihar saldırıları"na bırakarak, şiddetin daha büyük şiddet doğurmasının nedeni oluyor.

Uluslararası kamuoyunun çok da inandırıcı olmayan ve dolayısıyla etkili de olamayan tepkisi ise İsrail'in gözü kara destekçisi ABD nedeniyle tümünden boşa çıkıyor.

Bu noktada İsrail, Yaser Arafat'ı devre dışı bırakmayı sık sık gündeme getirmenin yanı sıra müzakere masasına oturmaya, uluslararası gözlemcileri kabul etmeye ve yine komşu Suriye

ile 1967'de 6 Gün Savaşında işgal ettiği Golan Tepeleri'nden çekilmeye, barış anlaşması imzalamaya bir türlü yanaşmıyor.

Sorunun zmnn mevcut koşullarda her gün biraz daha zorlaştığını söylemek her halde yerindedir.

Türkiye ve Kürtler

Seksen yıldır kendi içindeki Kürt sorununu zemeyen Türkiye, son on yılda bu soruna hem Güney Kürtlerini, yani Kuzey Irak'ı, hem de Avrupa Kürtlerini ekledi. Şimdi artık bir yerine üç ayrı boyutta seyreden bir Kürt sorununa sahip.

Türkiye Cumhuriyeti devleti hl "kuruluş fobisi" ya da Osmanlı'nın son döneminde edinilen ve "dağılma korkusu" diyebileceğimiz psikolojik ruh halini bir türlü aşamadı. Ekonomik, sosyal, siyasal, güvenlik vs kriterler de önemli ama Filistin-İsrail ya da Arap-İsrail sorununun zm için ilk girişim olan İsrail ve Mısır arasındaki görüşmeler sırasında, Enver Sedat'ın İsrail parlamentosunda yaptığı ilk konuşmasında dile getirdiği, "sorunun yüzde yetmişi psikolojiktir" Şeklindeki tespitinin yerinde olduğuna inananlardanım. Dolayısıyla Türkiye zmszlk psikolojisini aşmadan, zaman zaman ister görünse bile zme hep uzak duracaktır.

Bu psikolojidir ki, Türkiye'yi Irak politikasında sürekli olarak tutarsızlıklara zorluyor. Uzun süre Bağdat'ı uluslararası camiaya yeniden entegre etmek çabasında olan ve bu çerçevede de Irak'taki maslahatgzarlığını büyükelçilik

düzeyine çıkaran, yine Kuzey Irak'ı "by pass" etmek için Habur kapısına alternatif bir kapıyla doğrudan Bağdat'a uzanmak isteyen Türkiye, Ecevit'in ABD ziyareti sırasında Bush'la yaptığı görüşme esnasında özcesi "Bana ne Irak'tan" diyerek bu konudaki yaklaşımını kolaylıkla ve köklü olarak değiştirebileceğini ortaya koydu.

Aslında Türkiye'nin neredeyse tek bir politikası var. O da "Nerede Kürt varsa orada baskım olmalı" şeklinde özetlenebilir. Bu yüzden esas dert, ne yapıp edip Kürtlerin gerek Türkiye ve gerekse de Kuzey Irak'ta kalıcı haklar ve statüye sahip olmalarına engel olmaktır. Buna yaşadığı ve daha uzun süre yaşamak zorunda kalacağı ekonomik sıkıntılar nedeniyle ABD, IMF, Dünya Bankası ile yaptığı parasal pazarlıkları da ekleyebiliriz.

Ancak toplumsal yasalar hiçbir zaman sadece bir tek gücü, hele hele bu güç ancak bölgesel düzeyde bir anlam ifade ediyorsa, bütün gelişmelerin tayin edicisi olmasına izin vermiyor. Dolayısıyla Kuzey Irak'taki gelişmelerin bir başına tayin edicisi olmaktan kesinlikle uzaktır. Bu noktada Kürtlerin uzun bir süredir Habur kapısına alternatif çözümler ürettiklerini de ekleyebilirim. Ticaretin Türkiye yerine giderek daha çok Ürdün ve Suriye üzerinden yapılıyor olması, Türkiye'nin gelecekte geçmişteki kadar baskı gücü olamayacağına açık bir işareti gibi geliyor bana.

Nitekim, adından da anlaşılacağı üzere, devlete strateji üreten, Stratejik Araştırmalar Vakfı başkanının kısa bir süre önce yazdığı uzunca bir

yazıda Türkiye için öncelikle tehdidin PKK olmaktan çıktığını ve öncelikli tehdidin artık KDP ve KYB'nin denetimindeki "kontROLSÜZ bölge" olduğunu ileri söylemesi tesadüfi değildir.

Ancak gerek Objektif'de Katar ile ilgili bir yazımda belirttiklerim ve gerekse Noam Chomsky'nin bir soruma verdiği yanıt -onun aksi yöndeki endişelerine rağmen- Irak Kürtlerinin bundan böyle, müdahale olsun ya da olmasın, buldukları noktadan çokça gerilere itilemeyecekleri yönünde.

Bu anlamda Güney Kürtlerinin, pek çok nedenin bir araya gelmesinden ötürü, uzunca bir süreden beri olduğu üzere dünya siyaset rüzgârlarıyla çatışmaktan çok rüzgârları arkalarına alarak ilerledikleri düşüncesindeyim.

Türkiye ve Çözüm

Türkiye'nin AB'ye dahil olmak için harcadığı yoğun çabaya rağmen, Kürt sorununu çözmek için hâlâ ciddi ve kalıcı adımlar atmadığı açık.

Sürecin başından beri altına imza attığı belgelere uygun düzenlemeler yapmak, idam cezasını kaldırmak, Kürtçe yayın ve ana dil ile eğitim konusunda düzenlemeler yapmak, Kürtlerin siyasal yapılanmalarına olanak sağlamak ve tüm bunlar için uygun adımlar atmak yerine hemen her işlem ve eylemde günü kurtarma kaygısıyla hareket ediyor.

PKK kadrolarına yönelik pişmanlık-af hazırlığının da aynı amaca dönük olduğu söylenebilir.

Ancak çözüm konusunda samimi olunmadığı

için, kimi olumlu işaretlere rağmen, baskıcı tarafını her gün biraz daha ortaya koyuyor. Bu tutumun Kürtçenin seçmeli ders olması için dilekçe veren öğrenci ve ailelerine karşı takınılan tavırda, düşük yoğunluklu savaş döneminde dahi açık kalan İstanbul Kürt Enstitüsü'nün kapatılmasında, HADEP'in beklemeye bırakılmış kapatılma davasının alelacele gündeme alınmasında ve muhtemelen kapatılmasında, Kürtçe yayın nedeniyle kimi radyo ve televizyonlara verilen kapatma cezalarında, Kürtçe isimlerin mahkeme kararıyla iptali amacıyla açılan davalarda ve yine önümüzdeki olası bir genel seçimde Kürtleri toplu halde parlamento dışında bırakmak şeklindeki eğilimlerle ortaya konulduğunu düşünüyorum.

Ancak Kürtler, demokratlar, muhalifler bütün olumsuzlukları kendileri dışındaki güçlerde aramaktan vazgeçmelidirler. Bunun için eldeki olanakları en verimli şekilde kullanmak zorundadırlar. Hal böyle olmasına karşın, maalesef gelişmeler tam tersine işaret etmektedir. Bırakın eldeki olanakların güçlendirilmesi ve geliştirilmesini, açık bir beceriksizlikle gelişmenin ve mücadelenin motoru insanların hızla uzaklaşmalarına neden olunmaktadır. Bunun zararlarını bütün bir toplum olarak önümüzdeki zaman dilimi içinde açık ve seçik bir şekilde hep birlikte göreceğiz. Peki, böyle olması kaçınılmaz mıydı, diye sorulabilir. Hayır, pekâlâ kaçınılabilirdi. Hatta gelişmelerin olumlu yönde olması da sağlanabilirdi. Böylece elde edilen mevziler, yaratılan olanaklar çok daha verimli bir şekilde

değerlendirilebilir, gelecek için daha iyi atılım şansı yakalanabilirdi.

Ancak nasıl ki, ilerisi görülmeden, bunalım politikalarının sonuç getireceği zannıyla kimi odaklara 19. dönem parlamenterlerin genel eğilim olarak bir an önce TBMM dışına atılmalarını sağlayacak fırsatlar yaratılmasına çalışıldı ise (kısa bir süre önce bir vesileyle Diyarbakır'da bulunan bir eski arkadaş "amma milletvekili düşmanıydık!" sözleriyle itiraf ediyordu), uzun vadeli hesaplar yerine kısa vadeli ve dolayısıyla küçük hesaplar yapıldı ise, burada da aynı yanlışa düşüldü.

Bunun olumsuz sonuçlarını eğer bugün hâlâ göremiyorsak, çok geçmeden hayat bize açık ve net bir şekilde gösterecektir.

Elbette hep yakınmak işimiz olmamalı. Ancak bazı davranışları da hatırlatmakta yarar var.

Sonradan bana karşı hiç katılmamışım gibi bir tutum izleme talihsizliğini göstermeyi huzur içinde sindiren, adına zıt bir davranışın sahibi Demokrasi Hareketi çalışmalarında ısrarla söylediğim üzere, Kürtler çağın ve dolayısıyla demokratik katılımcılığın gereklerini öyle "günü kurtarmak" şeklinde değil, gerçek anlamda içselleştirip yaşama geçirerek sağlayabilirlerdi. Bu anlamda, gerek genel olarak halkın ve gerekse tek tek her bir il ve ilçenin var olan bütün mücadele, bilgi, deneyim ve entelektüel birikiminin bir ortak kanala akıtılabilmesinin olanakları yaratılmalıydı. Yoksa, esnaflar, öğretmenler, doktorlar, avukatlar, muhasebeciler öğrenciler ve

genel olarak aydınlar dışarıda bırakılarak “tek seçicilikle” bir yere varılamayacağını bilmek için, bunları yaşamak gerekmiyordu.

Tekrar etmekte yarar var: İç demokrasi ve iç hukuk eksiksiz; günü birlik yaklaşımlarla değil, bir gelişim yasası olarak kabul edilmeli, uygulanmalıdır. Bunun bir sonucu olarak “liyakat” her düzey ve kurumda esas alınmalıdır. Bu anlamda “atama” ve dayatmadan ve tabiri caizse “sandalye bile koysak sonuç alırız” demekten kesin olarak kaçınılmalıdır. Tıbbi bilgisi olmayan birini güç sahipleri bir şekilde önlük giydirerek elinde neşterle ameliyathaneye sokabilirler, sokmuşlardır da; ancak bu durumda hastanın daha büyük zarar görerek kalkması bile iyi sonuç olur, zira bir daha kalkamaması da olası.

Kanımcı siyaset de en az ameliyata giren bir cerrahın bilgisi, deneyimi, öngörüsü, inisiyatifi, yaratıcılık ve kararlılığı kadar donanımlı olmayı emreder.

Bu anlamda birinci yüzyılın gereğine uygun adım atmak ancak ve ancak geçmişten bugüne taşınılan eksiklik ve yanlışlıkların giderilmesi ile mümkün olabilir.

Ben 'Çözüm' İstemiyorum!..

ABİDİN KILIÇAPRAK

'Kürt sorununa çözüm' sloganını kabul-
lenmeyecek bir Kürt'ün Kürtlerce
afroz edilebileceğini bile bile, ben,
'çözüm' istemiyorum...

Ateş olsam cürmüm kadar yer yakarım, biliyo-
rum; sıkışmış yüreklerden 'kurtuluş' için en
kestirme feryatların yükseldiği günlerde bu sözün
kaç para değeri olur, anlıyorum; ama yine de -söz
uçsun, yazı kalsın- ben, 'çözüm' istemiyorum...

Kaos olsun, ekzantriklik olsun, boşboğazlık
olsun diye değil; yüreklerin ve yüreğimin sürgit
kanamaması için, yüreklerin ve yüreğimin şöyle-
böyle de olsa 'tamam!' diyeceği an'dan önce ben,
'çözüm' istemiyorum...

Hani, ne bileyim, mesela İran geliyor aklıma.

Hani buralarda yasaklı, sonu ‘...istan’ ile biten malum kelime ile -resmen- anılan bir eyaleti bile olan... Hani buralarda ‘versek mi, alsak mı?’ kabalığıyla sürdürülen anadilde eğitim (yoksa ‘anadil eğitimi’ miydi?!) gibi tartışmaların yapılmasına bile pek lüzum görülmeyen... Hani, bunlar olmasına rağmen karanlığın Fars-Kürt ayrımı yapmadan kopkoyu çöktüğü... Hani mollalar eliyle halkların gelişiminin ilahi güçlere feda edildiği... Hani ‘çözüm’ün bir tür -buralarda istenilen türden bir tür ve hatta bir gıdım ilerisinin- var gibi, demokrasinin ise hepten yok gibi olduğu... Hani özgürlüksüzlüğün bin bir çeşidinin doğurduğu feryatları -sessizce!- Farsçanın yanı sıra Kürtçeyle de mırıldanmanın ‘serbest’ olduğu... Kuşbakışı bakarsanız, bugünlerde bizlerin yükselttiği ‘çözüm!’ bayrağından daha ‘fazlası’ da var; işte bu da bir ‘çözüm’ ve işte bu yüzden ben, ‘çözüm’ istemiyorum...

Hani, ne bileyim, mesela Filistin geliyor aklıma. Nablus’da bir ağacın dalları öngörülenden biraz fazla uzasa, ya da Filistin köyünden bir tavuk yolunu şaşırıp tel örgülerin ötesine geçse bozulabilecek -ve bozulmak üzere yapıldığı anlaşılan- Oslo Anlaşması var ya hani. Hani bugün bozulup bozulmadığı bile tartışılabilir olan o meşhur Oslo. Hani bugünlerde babasını yitiren Filistinli çocuğun öfkeyle büyümüş gözlerindeki kıvılcımlarla lanetlenen dünya efendilerinin tasarımı. Hani “İsrail’e serbesti, Filistin’e şartlar silsilesi” anlamına geldiği açığa çıkan, bilmem kaç yüz sayfalık ‘diplomasi harikası’...

Neresinden bakarsanız bakın, bugünlerde bizlerin yükselttiği 'çözüm!' bayrağından daha 'fazlası' var kuşkusuz; işte bu da bir 'çözüm' ve işte bu yüzden ben, 'çözüm' istemiyorum...

Mevzu direkt bu değil ama, arada not edelim: Özgüvenin, onurun ve öz saygınlığın demode ilan edilip yüreklerin/beyinlerin ihalelere çıkarıldığı ve salonun dışındaki kocaman dünyanın umursanmadığı, 'eş değiştirme'lerin dans adabına bile uymayan biçimlerde ve pek çirkince yapıldığı 'efendiler vals'i sürdükçe ben, 'çözüm' istemiyorum...

Hiçbir yere hiçbir yol açmamışlar ve açmamışız... Hiçbir yere gitmeyen ve alabildiğine çorak bir arazinin ortasındaki, sağı-solu, ilerisi-gerisi olmayan bir kavşakta bana 'çözüm'ün iyi bir şey olduğu söyleniyor ve ben burada, bu yazıyla, yollar açılana dek 'çözüm' istemediğimi bağıriyorum...

Yolların envai çeşidi üzerine bağırabilme hakkı olmadıkça ben, 'çözüm' istemiyorum...

Bağır bağır bağırmak iyidir; biliyorum ve Türklerle Kürtlerin 'karınlarından konuşmak'tan vazgeçecekleri an'a dek ben, 'çözüm' istemiyorum...

Hadi vazgeçtim bağır bağır bağırmaktan, ama konuşmak da fena değildir ve mesela Kürtler Türklere 1920-30 arası ciğer yakan destanlarını aktarana; Türkler Kürtlere Girit, Balkan yol dönüşlerinde yaktıkları türkülerin derdini -trt asimilasyonculuğu dışında!- anlatana dek ben, 'çözüm' istemiyorum...

Bağırarak iyidir, konuşmak da iyidir ve en fenası susmaktır; bunun daha beteri ise kendine karşı susmaktır; böylesi durumlarda şeklen susmuş olmamak için toplumsal yalan rüzgârları esmeye başlar ve yürekten inanılmayan bin bir laf uçuşur havalarda ve şizofrenik bir hal alır tüm duruşlar: Ben, hastalıklar üç aşağı-beş yukarı iyileşene dek, 'çözüm' istemiyorum...

'Kardeşlik'ten güzel bir şey yok; biliyorum ve fakat içi anlamsız retoriklerle doldurulan 'kardeşlik' nakaratlarını dinlemek ve dinletmek yerine - mesela- birimizin kahramanının diğerinin niçin haini -ve tersi- olduğunu anlatabildiğimiz ve anlayabildiğimiz oranda kardeşleşebileceğimizi de biliyorum ve buna elverir bir ortam yaratılmaksızın ben, 'çözüm' istemiyorum...

Halk yoksa devrede, insan yoksa, sokağın, 'ahali'nin temiz ve yaşamı/gezegeni yaşanılabilir kılmaktan ötesini dert etmeyen ruhu yoksa; Bizans'tan apartılmış 'tezgâh'lar, kılı kırk yaran "şu iş şuna yol açar, şu iyilikten şunlar fayda kapar" hesap-kitapçılıklar, insanların iradesine rağmen kurulmuş ve devrede tutulmakta olan 'denge'ler üzerinde ultra oyunlar varsa, var oldukça, ben 'çözüm' istemiyorum...

Hiçbir yere hiçbir yol açmamışlar ve açmamışız; biz de açmamışız... Toplam çorak arazinin payımıza düşen çorak bölümünde sık sık 'çözüm' istiyoruz ve sık sık bunun meali çevirisini 'hisse' şeklinde yapıyoruz... Suyumuz yok, böyle bir arayışımız da pek yok ve fakat gönümüzden sık sık özgürlük karanfilleri büyötmek

geçiyor, su yollarımız olmaksızın... Hani vazgeçtik karanfillerden; sonunda, Urfa'daki Kenan Evren usülü 'toprak reformu' misali dağıtılmış arazinin 'susuzluk'tan işletilememesi ve tekrar ve bu kez 'piyasa kuralları gereği' eski sahiplerine geçmesi yazgısı var... Kısacası, 'reform'un şekli-şemalinden önce 'su' önemsenmedikçe ve bunun sosyolojik karşılığının 'değer' olduğu şöyle-böyle anlaşılmadıkça ben, 'çözüm' istemiyorum...

Değer, uygarlık değerleri ise değerlidir, elbette... Bakmayın siz bugünün 'uygar' toplumlarının hamburger ile Cola arasına sıkışmış güdüklüklerine; hâlâ özgürlüktür en büyük değer, özgür insandır; ve aydınımız, politikacımız, akademisyenimiz, gazetecimiz, esnafımız, tüm insanlarımız, özgürlüğü yalnızca talep edilmesi gereken değil, içselleştirilmesi gereken bir 'şey' olduğunu şöyle-böyle anlayıncaya kadar ben, 'çözüm' istemiyorum...

"Ben militarist politikalara karşıyım, ama benim de ruhum militermiş, ne gam; ben yapınca iyidir... Ben baskıya karşıyım; ama benim ruhumda da baskıcılık baskınmış, ne gam; ben yapınca iyidir... Ben bugün'e karşıyım; ama benim yarın'ımı bugün biçimlendiriyormuş, ne gam; benden sonrası tufan..." tilkilikleri hepimizin 'derin tavır'larında kol geziyorken ben, 'çözüm' istemiyorum...

Yapıtışı olmayan yol olur mu?.. Oturtuldukları için değil bir değer taşıdıkları/ürettikleri için değerli sayılmaları gereken politikacılarınız yoksa

ya da pek eksikse, kafasıyla dövüşmeyi ve kafasını her otoriteye karşı özgür kılmayı becerebilen aydınınız yoksa ya da pek eksikse, sivil inisiyatif denildiğinde bundan ya hiçbir şey yapmayanlar korusu ya da lojistik destek kümeleri anlaşılıyorsa ve böylece sivilizasyon grafiğiniz yoksa ya da pek düşükse, katılımcılık ve şeffaflık gibi ilkeler size lüks geliyorsa ya da sizden epey uzaksa, toplumsal sınıflarınız ve kesimleriniz özgün renkleriyle var olamamışsa ya da siz birçok şey gibi bunu da çıkmaz ayın son çarşambasının işi saymışsanız... yapıtaşınız olmadan yol döşemeye kalkmışsınız demektir: Tebrikler!..

Ve böylece ilanen tebligatımızın da sonuna gelmiş bulunuyoruz: Tebriklerden hoşlanıp eleştirilerden -gizli, açık- nefret ettiğimiz sürece ben, 'çözüm' istemiyorum.

Çok şey mi istiyorum?..

Mayınsız Bir Dünya İçin

HÜSEYİN NAZLIKUL

İnsan haklarının temelinde yaşam hakkı yatar. Kuşkusuz bu hak, onun ayrılmaz parçası olan sağlıklı yaşam hakkı anlamındadır. İnsan en kapalı yatırım olup, kendisinden beklenen üretimi sağlamadan yitirilmesi aynı zamanda en büyük ekonomik kayıptır.

Antipersonel mayın, insanı üretimden koparan bir durumdur. Eğitilmiş ve sağlıklı insan gücü ülkelerin en büyük zenginlik kaynağını oluşturmaktadır. Gerek insancıl, gerekse ekonomi mantığıyla bakılsın; insana ve insan sağlığına yapılacak yatırımlar son derece üretken, verimli yatırımlar olmaktadır. Ancak, bu amaç yalnızca sağlık hizmetleri ile sağlanamaz. Beraberinde sağlıklı konut, yeterli ve dengeli beslenme, temiz

bir çevre, çalışma, eğitim gibi olanakları da gerektirir. Yani sağlık çok etmenli bir sistemdir. Bu hakların elde edilmesi ise kuşkusuz demokratik bir toplum düzenini zorunlu kılar. Oysa Türkiye bu anlamda Batılı dostlarından oldukça geridir.

Yeryüzünde, doğup büyüdüğümüz coğrafyada ve çevresinde çeşitli çatışmalar ve savaş hali yaşanıyor. Savaşın kurbanları sadece insanlarla da sınırlı değil; insanların yaşadığı çevre ve bu çevreyi birlikte paylaştıkları diğer tüm canlılar da yok oluyor. Ekosistemler ve çevresel zenginlikler savaşın, askeri müdahalelerin hedefi olmuş, cezalandırmanın ve intikam almanın aracı haline gelmiş durumda. Bugün dünyanın 3/8 mayınlanmış durumda! Savaş dışında belli askeri etkinlikler yeryüzünün enerji ve diğer kaynaklarının önemli bir kısmını tüketiyor, yeryüzünü kirletiyor. Bu kirlilik sadece doğa kirliliğiyle de sınırlı kalmayıp, asıl olarak insanları kirletiyor. Askeri etkinlikler, kullandıkları enerjiye oranla, daha fazla kirliliğe neden oluyor.

Çok garip, sarp ve çetin bir dönemden geçiyoruz. Avrupa kıtası kapsamında birçok ülke AB altında birleşirken, diğer ülkeler küçük küçük milletlere bölünüyor, düşmanlıklar her geçen gün daha da çılgın bir şekilde körükleniyor. Aydınlar başta olmak üzere her ülkeden, her ulustan, her dinden insanlar olarak acı çeken, yardıma gereksinim duyan herkese koşacak, elini uzatacak organizasyonların kurulmasına öncülük etmeliyiz ve var olan örgütlenmeleri de desteklemeliyiz.

Aydınlar, insan haklarının savunulmasında görev alacak önemli halkalardan birini oluşturmaktadır.

“Mayınsız bir dünya için el ele” kadar masum ve doğru bir talep olabilir mi?

Şunu bilmek durumundayız; eğer bizler insan olmaktan doğan haklarımıza sahip çıkmazsak birey olmayı da, toplum olmayı da başarmamız mümkün değildir! Antipersonel mayınlara karşı olmak ve coğrafyamızı dünyadaki gelişmelere paralel olarak mayınlardan arındırmak bir insanlık görevi olarak kendini dayatmaktadır.

Ülkemizdeki mayın mağdurlarının toplam sayısı bilinmemektedir. Ancak bunun komşu ülkelerde olduğu gibi azımsanmayacak derecede yüksek olduğu bir gerçektir. İnsanlık için tehlike arz eden bu mayınların mağdurlarının başında da çocuklar gelmektedir. Mayınla oynayarak yaşamını tehlikeye atan kaç çocuk vardır acaba?...

Burada izninizle Brecht'in bir şiirine atıfta bulunmak istiyorum:

*Ortak bir davanın savunmasında bir kavga varsa
Çekilip yiğit kardeşlerini yalnız bırakanlar
Katılmayınca ortak kavgada kurtulmazlar
Ortak yenilgiye katılmaktan hem de utançla
Kavgadan kaçmak isteyen şunu da bellesin
Kavga dışında kalmış da olmaz
Kim ne derse desin
Çünkü kendi davası için dövüşmeyenler
Döğüşmüş olurlar ister istemez
Karşı saflarda...*

Brecht'in de belirttiği gibi, “Mayınsız bir

dünya” istemine kayıtsız kalmak mümkün değildir. Kaldı ki bu dava, en temel insan hakları davasıdır. Ülkemizde ve dünyada yaşayan herkesin bu ortak dava için birbirine kenetlenerek mücadele etmeleri ve insan hakları ihlallerinin tarihin karanlıklarına gömülmüş olduğu daha yaşanması bir dünyanın kurulması amacıyla verilen mücadelede yerlerini alması gerekir.

Sonuç olarak, Albert Einstein’ın dediği gibi, “Varolmak istiyorsak, yeni bir düşünce tarzı keşfetmemiz gerekiyor.” Bu yeni düşünce tarzı insan yaşamını temel alan; insanı, doğayı, çevreyi korumayı amaçlayan bir tarz olmak durumundadır. Kısacası yeni düşünce tarzı çevre, insan ve düşünce kirliliğinin karşısında olmayı içerir.

Konuyla İlgili Bazı Siteler

<http://www.icbl.org>

<http://www.ippnw-ulm.de/minenkamp.html>

<http://www.ippnw.de>

<http://www.buddhanetz.net/projekte/minen.htm>

<http://www.landmine.de/>

<http://www.bessereweltlinks.de/book17.htm>

www.medico-international.de

<http://www.kindernothilfe.de/profil/unterseiten/01732/index.html>

İsviçre'de başlatılan ve 213.000 İsviçre frankı tutarında bir bütçenin ayrılmış olup proje sorumluluğunu Elisabeth Reusse-Decrey'in yürüttüğü "Mayınsız Bir Türkiye" kampanyası metninin Türkçe çevirisi

Mayınsız Bir Türkiye İçin

Yıllardır mayınlar Türkiye'de can alıyor. Özellikle son 15 yılda Doğu'da, Güney'de ve Güneydoğu sınırında süren çatışmaların ardından mayın mağdurlarının sayısında bir patlama olmuştur. Bu çatışmalar, birçok mağduriyeti de beraberinde getirmiştir. Mayın yüzünden ölen veya yaralanan mağdurların kesin sayıları belli değildir.

Türkiye'nin komşularıyla olan sınırlarında ne kadar mayın döşendiği hakkında kamuoyu aydınlatılmamıştır. Mayınsız bir Türkiye adına yapılmış ve başlatılmış ulusal herhangi bir kampanya yoktur.

Örneğin, antipersonel mayınlara karşı uluslararası bir kampanya olan ICBL, o bölge için muhatap olacak kimseyi bulamamıştır. Sözü edilen sınırlar Irak, İran, Suriye, Bulgaristan ve Yunanistan'dır. Türkiye'nin içindeki mayınlı yerler ise Tunceli, Ağrı, Diyarbakır, Bingöl, Siirt,

Erzurum, Hakkari ve Şırnak'tır.

Mayın mağdurlarının büyük kısmı sivil insanlardan oluşmaktadır. Ancak askeri personel de mevcuttur. Askeriye gerek altyapı olarak gerekse sağlık ekipmanı olarak kendi mağdurlarını tedavi edebilecek yapıya sahipken, sivil insanların, özellikle çiftçilerin, çocukların ve halkın böylesi bir tedavi şansı ve konuyla ilgili bilgileri de yoktur. Mayın mağdurlarının tedavi olma imkânları yeterli değildir.

Halkı aydınlatarak, antipersonel mayınlar hakkında bilgilendirerek, mayınsız bir Türkiye oluşturmak mümkündür. Türkiye hükümetinin temsilcisi Slovenya'da yapılan antipersonel mayın konferansında Ottawa Sözleşmesi'ni imzalayabileceklerini dile getirmiş, ancak şimdiye kadar herhangi somut bir adım atılmamıştır. Tam da bu aşama, antipersonel mayınla ilgili bir kampanya Türkiye'deki mayınların temizlenmesini sağlayacak ortamı yaratmış olacaktır.

Böylesi bir kampanyayı başlatmanın birçok şekli vardır. Bunların başında mayınlarla ilgili tüm verilerin toplanması, mayınlanmış coğrafyaların haritalarının çıkarılması gelir. Mayın patlaması sonucu oluşan mağdurların sayısının belirlenmesi; Sivil ve siyasi anlamda Türk kamuoyunun duyarlı hale getirilmesi; halkın mayınların ortaya çıkardığı hasar konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Türk hükümeti ve kamuoyunun bu işte uzman örgüt ve kurumlarla ortak çalışması sağlanmalıdır. Türk hükümetinin 1997 tarihli Ottawa Sözleşmesi'ni imzalamaya

ikna etmek ve yardıma muhtaç mağdurların rehabilitasyonu için gerekli altyapının oluşumunu sağlamak gereklidir.

Projenin hayat bulması ve gerçekleşmesi için planlı olmak gerekir.

Aşamalar

1. Planlama ve hazırlık süreci: Türkiye’de ve Avrupa’da gerek sivil gerekse hükümet bünyesinde bu kampanyaya yardımda bulunabilecek partnerlerin belirlenmesi. Türk kamuoyunun bilgilendirilmesi için mayınlarla ilgili doküman ve çalışmaların, özellikle de ICBL’nin çalışmalarının Türkçeye çevirisinin sağlanması. Bu konuyla ilgili broşür, plaket ve web sitesi hazırlanmalıdır. Bu kampanyanın koordinasyonu için, Cenevre’de ICBL bünyesinde birinin görevlendirilmesi ve tam gün çalışması koşulunu yaratmak gerekir.

2. Araştırma ve dokümantasyon: Bu konuda uzman birini görevlendirerek ilgili bilgileri toplamak ve mayın mağdurlarıyla bilfiil görüşerek durumlarını tespit etmek. Türk makamları ile duyarlı sivil toplum örgütlerini bir araya getirebilmek.

3. Kamuoyunun duyarlı kılınması: Mayınlarla ilgili elde edilen tüm bilgileri yerel hükümetlere, parlamentoya, hükümete, güvenlik birimlerine ve kamuoyuna aktarmak. Bu konudaki araçlardan birisi medya ile ilan ve reklam olabilir. Mayın mağdurları ile Ankara’da bir toplantı yapılabilir. Toplanan bilgiler Cenevre’de dokümante edilebilir. Bu tarz bir çalışmanın Türkiye’deki

zemininin oluşturulabilmesi.

4. Antipersonel mayınlara karşı İstanbul'da bir konferans düzenleyebilmek: Yapılması planlanan antipersonel mayın konferansının konusu duyarlı Türk kamuoyu ile uluslararası kuruluşların, özellikle Avrupa Parlamentosu ve bünyesindeki güvenlik birimlerinin bir araya getirilmesini sağlamak. Antipersonel mayın kampanyalarına eksperlerin de katılımını sağlamak. Bu mayın kampanyasına Türk hükümet ve yetkililerinin de katılımını sağlamak. (Çeviren: Hüseyin Nazlıkul)

ABD ve Türkiye Hâlâ İmzalamadı

ABD'nin, antipersonel mayınların yasaklanmasına ilişkin Ottawa Sözleşmesi'ni imzalamaya hâlâ niyetli olmadığı belirtildi. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, "ABD'nin bu anlaşmayı imzalamaya niyeti olmadığını, bu konunun ABD'nin ulusal güvenliğiyle ilgili bir konu olduğunu" söyledi. Adı açıklanmayan bir ABD yetkili ise, bu mayınların üretilmesi ve kullanılmasının, dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan Amerikan askerlerinin korunmasının sağlanması açısından, Pentagon için halen gerekli olduğunu ifade etti. 4 Aralık 1997'de kabul edilen Ottawa Sözleşmesi'ni şimdiye dek 139 ülke imzaladı, bunların 109'unun parlamentoları sözleşmeyi onayladı. Ottawa Sözleşmesi'ni bugüne kadar imzalamamış olan bir başka ülke ise, Türkiye... Uzmanlara göre, halen 105 ülkede 250 milyon adet mayın stoku var. Mayınlar, her yıl 25 bin kişinin ölmesine ya da sakatlanmasına yol açıyor.

Reel Sektörde Reform ve Çeteler

ŞEVKET AKALIN

Yaşadığımız değişim geri döndürülemez bir nitelik almış iken, ülkemizde neler oluyor?.. AB adaylığı, 4000 adet konuda eksiklik ve yetersizliğimizi itiraf ettiriyor. Şubat 2002 tarihine kadar 356 konuda müktesebata uyumu taahhüt ettiriyor. Mal ve hizmet üretiminde başarısızların siyasete özendirilmesini ve teşviklerini sağlayan kamu bankaları dizginlenmeye çalışılıyor. Merkez Bankası'nın özerkleştirilmesi ve yaşadığımız ekonomik ve ekonomik olduğu kadar siyasal olan krizi hafifletebilecek mali sistemi kurma girişimi ve çabaları, işleyen bir piyasa ekonomisine bir türlü sahip olamayan ülkemizdeki kayıt dışı sistem birikimlilerini kara kara düşündürmeye başlatıyor. İhale olmayacak, olana da AB üyesi ülkelerin müteahhitleri de

katılabilecek; ortağı siyasetçi ve bürokratla paylaşacağı krediyi verebilecek kamu bankası yok... Ne yapacak bu irreel sektör temsilcileri? Sanayi bağlamında üretime de soyunmaya yüreği ve beyni yetmemekte. Tek şey kalıyor: Değişimi, maliyeti ne olursa olsun engellemek, gücü yetmiyor ise geciktirmek.

Kamu sektöründen beslenen ve bağımsız bir yargı sistemi ile çözülmeyi bekleyen çetelerin bugünkü gündemi bu.

Gelelim reel sektöre. Özellikle altını çizerek vurgulayalım ki, cumhuriyetin kuruluşundan beri ekonomik ve ticari yaşamı düzenleyen ve yön veren yasaların en yenisinin yaşı 50'dir. Ticaret Bakanlığı kuruluş ve görevlerine dair yasanın tarihi 1939'dur. İç ve dış ticaretle ilgili meslek kuruluşlarının, (hiç olmazsa ihracatçı birliklerini, dili bile anlaşılamaz "Ticarette Tağışın Men-i ve İhracatın Murakabesine Dair Kanun"dan kurtaran yeni düzenleme hariç) yine dili bile anlaşılamayan yasalarla yönetildiğinin farkında mıyız? 1980 yılından beri Dış Ticareti veya Ticareti Geliştirme Merkezi'nin kurulmasını kim engelliyor?

1950 tarih ve 5590 sayılı olup ekonomik ve ticari yaşamın en önemli aktörlerini tacir ve taciri de canlı hayvancı, zahireci, ambarcı, mahrukacı, hırdavatçı, oduncu, hızarıcı, kumaşçı vs diye istediği gibi sınıflandırarak çetesini oluşturabilen Ticaret ve Sanayi Odalarının üst örgütü (1970'li yıllara kadar ithalat rejimine bağlı listeleri hazırlayıp Ticaret Bakanlığı'na veren ve halen de Anadolu esnafının üst örgütü olma niteliğini koruyan, bu nedenle sanayi gelişiminin önünde en önemli engel olarak duran ve bugün işadami-politikacı-bürokrat ve kamu bankası zincirinin mucidi olarak ekonomiyi dibe oturtup sonra da "isterseniz Halk Bankası'na 20 milyar dolar verelim, Halk Bankası'nı bize ve diğer benzer kuruluşumuz TESK'e devredin" deme cüretini gösterebilen) TOBB, ektiğinin sorumluluğuna hiç yanaşmamaktadır.

Ortadaki gerçeklikler, kamudan sonra reel sektör kurumlarını, çetelerini ve bu çetelerin kamu sektöründe-

ki çetelerle ilişkilerini incelemeyi acil vaka olarak önümüze koymaktadır.

50 yıl önceki ekonomi ve ticaret aktörlerine göre bilimsellikten uzak bir mesleki sınıflandırma ile çetenin elemanlarını ilgili komitelere, meclise ve bilahare yönetime seçtirip (10000 üyeli bir meslek kuruluşundan 3 bin adedine oy kullanarak bunlardan 1000 tanesinin, maliyeti ne olursa olsun, oyunu sağlamak) adına da demokratik sistemle seçim demek suretiyle örgütün yönetimini ele geçirmenin işgalden başka bir adını biliyor muyuz? Çıkarları için seçmenin (üyenin) iradesini yansıtamayan sistemi yaratmak, uygulamak ve yönetmek şeklindeki sistemi ekonomik ve siyasal faşizm veya çetesel yapı tanımları ile karşılaştıramaz mıyız? Büyükkada'da oturan Evşen Hanım'ın milletvekili, belediye başkanı, partilerin ve STÖ'lerin yöneticilerini atamalarını nasıl izah edebiliriz?

Bu yapıyı sadece eleştirmek, demokrat olmak için yeterli midir?

O halde ne yapmalıyız?

✓ Ulusal Program'da taahhüt edildiği üzere kamu kesiminde yapılacak envanter ve yeniden yapılanma ile birlikte reel sektör de işleyen piyasa ekonomilerindeki yapıya uygun olarak yapılandırılmalıdır.

✓ 5590 sayılı 51 yıllık yasa ortadan kaldırılarak Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret ve Ticaret Odaları ile Borsaları, iç ve dış ticaretin geliştirilmesi genel politikası doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemelerde AB'ye uyum göz önünde bulundurularak, odalardaki mesleki sınıflandırmanın sanayi ve ihracatın geliştirilmesi lehinde yapılması sağlanmalı ve en önemlisi bugüne kadar yapıldığı üzere yönetimlerin çetesel yapılarla ele geçirilmesine imkân verilmemesine özen gösterilmelidir.

✓ Aynı şekilde, 37 yıllık yasa ile faaliyetlerini sürdürmekte olan Esnaf ve Sanatkârlar Odaları da AB ülkelerindeki uygulamalara paralel bir şekilde yapılandırılmalıdır.

✓ Sendikalar da üretime katkıları oranında gerçekçi

işkollarında sınıflandırılarak, üretim yönetimlerinde etkin olabilecek şekilde fonksiyonel bir işlerliğe kavuşturulmalıdır.

✓ Bunların dışında , ekonomik ve ticari amaçlı meslek kuruluşları ile diğer sivil toplum örgütleri mahiyetindeki tüm kuruluşlar da demokrasilerdeki konum ve işlevlerine kavuşturulabilecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

Tabii ki en önemlisi, bu reformist çalışmaların başlangıcında yapılacak işlerin toplumsal kabul görmesinin öncel koşulu olarak, kuruluşundan beri çetesel yapıları ile reel sektörün üst kurumlarını ele geçirmiş olan yöneticilerin, göreve başladıklarındaki mal ve servet beyanları ile bugünkü servetlerini ortaya çıkarmak, kurumlarının faaliyetlerini denetlemektir.

Gerçekten, görev kapsamında olduğu halde TESK ve TOBB'un Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca; Türk-İş, DİSK ve diğer sendikaların Çalışma Bakanlığı'nca; diğer STÖ'lerin ise ilgili bakanlıklarca yeteri kadar denetlenebildiklerini söylemek mümkün müdür? Yönetimlerinin oluşumu için yapılan seçimlerde anti-demokratik uygulamalar (çoğu kez basına da intikal etmiştir), seçilenlerin göreve başladıkları tarihlerdeki mal varlıkları ile bugün ulaştıkları servetleri ve oluşum biçimleri kimsenin dikkatini çekmiş midir? Örneğin TESK genel başkanının 1974 yılında astsubay rütbesi ile ordudan ayrıldıktan sonra (ayrılış nedeni önemlidir), 1976 yılında Ankara Şoförler Derneği ve takiben de TESK Genel Başkanlığı (23 sene) yapması, bu kurumların (siyasi partiler dahil) ve iştiraklerinin durumları, bugüne kadar incelenmiş midir? İncelendiğinde ve yasal olmayan durumları tespit edildiğinde nasıl bir uygulama yapılmıştır? Merkezde durum bu iken, Anadolu'daki uygulamaların düşünülmecek boyutlarda olması normal değil midir?

O halde, yapılacak en önemli şeyin bu kurumların da hükümet dışındaki Devlet Denetleme Kurulu veya benzer bir kurul marifetiyle çok ivedi olarak incelenmesi; var ise çetelerin çözülmesi olduğunu düşünmek yanlış mıdır?

Siyasal alanda ne yapmalıyız?

Unutulmamalıdır ki yeteri kadar bedel ödemiş ülkemizin çok iyi gözlemci konumundaki bireyleri, temel hak ve özgürlüklerin en demokratik sistemlerde bile kullanılabilmesinin temel koşulunun fert başına düşen ulusal gelirin en az 10.000 dolar ve onun adil bölüşümü olduğunun, bu düzeye ulaşıncaya kadar üretim ve siyaset bağlamında yapılacak ve yaşanılacak büyük uğraş ve mücadelelerin bizleri beklediğinin, en önemlisi bugün olası bir demokratik yapılanmada fert başına düşen gelirin maksimum 1000 dolar olduğu bölgemizin herhangi bir kentinde yapılabilecek bağımsız yargı sistemi için bir halk jürisi seçiminde bile nelerin olabileceğinin bilincinde olarak yönetim uygulamalarını izliyor. Şimdilik mırıldanıyor. Hataların ısrarı durumunda bağır-maya da hazırır.

11 Eylül 2001 ABD olayları ile açık bir şekilde görüldü ki, bilgi ve onu kullanım teknolojisindeki gelişmeler sonucunda bugün artık dünya, "kara"sı olan 5 kıtanın dışında, toprağı olmayan ve "Görünmeyen Kıta" olarak isimlendirilen yeni bir kıta tarafından yönetilmektedir. Bu "Karasız Kıta"nın özelliklerine bir göz atalım: Dünyanın tek dili İngilizcedir. Geçerli parası ABD doları, euro ve Japon yeni'dir. Bu yeni yapı karşısında, geçmişte dünyaya hükmeden sermayenin artık gözü uykuya tutmuyor; çünkü her an için Hindistan, Endonezya hatta Türkiye'de bile bir Bill Gates çıkabilir. Bir akşam tek tuşla hükmeden sermayenin bir kısmına sahip olabilmek olanakları, kaygıları artırmakta. Nitekim gözle görülmeyen kablolardan, saliseden daha az bir zamanda el değiştiren güc değişikliklerini izleyebilmek ve kontrol edebilmek, yine maalesef o kablolardan yararlanmak suretiyle mümkün. Dünya ticaretinde internet aracılığı ile satış hacmindeki artışlar ürkütücü boyutlarda.

Kısaca, artık üretimin yatırım, sektör, enformasyon teknolojisi ve bireysel tüketici olarak tanımlandığı yeni bir dünya ve İngilizce konuşan, cebinde ABD doları, euro ve Japon yeni hesaplarından kredi kartları olan bireyler var. Bu bireylerin uyruğı, cinsiyeti, dini ve

renginin bir önemi yok artık.

Ancak “Enformasyon Teknolojisi” öncülerinin yine pazarı paylaşma kavgaları, globalizasyon çalışmaları kapitalistleştikçe, karşısında sosyalleşen globalizasyonu da oluşturarak dünyayı yine iki kutuplu bir sisteme doğru götürmektedir. Nitekim, güvenlik nedeniyle Davos’tan Newyork’a taşınan son ekonomi zirvesi 3000 katılımcı ve 800 gazeteci ile izlenirken, Brezilya Sosyal Forumu 60 bin katılımcı ve 4 bin gazeteci ile Ekonomik Forum’a büyük fark atmıştır.

Kapitalist globalizasyonun öncüsü ABD’nin, enerji ve petrol üretim merkezlerindeki pazarları elinde tutmak ve bu amaçla oluşturulacak yeni dünya düzeni içerisinde özel önemi bulunan Ortadoğu bölgesinin ekonomi coğrafyasını yeniden belirlemek girişimleri, Türkiye’yi özel bir konuma ulaştırmıştır.

Türkiye bir yandan AB’ye üye olmaya çalışırken, diğer yandan ABD ile bağlantılı yeni oluşumlara girmektedir.

Bunun son örneği, Türkiye ve bölgemiz özelinde, ekonomik ve sosyal kalkınmada özel önemi bulunan ve bugüne kadar adeta yasaklanmış komşu ülkelerle ticaretin geliştirilmesi bağlamında, bölgemizde üretim artışı ve ihracatın geliştirilmesi çalışmalarında gerekliliği kuşkusuz olan yabancı sermayenin bölgeye girişine olanak sağlayacak “Nitelikli Serbest Bölgeler”den (QIZ) en az dört adetinin Türkiye’de kurulması konusunda geçen ay Ankara’da gerçekleştirilen Türkiye-ABD Ekonomik Ortaklık Komisyonu toplantısında alınan kararlardır.

Bu bölgelerden iki tanesinin Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde kurulması isteklerini Bülent Ecevit’in şiddetle reddettiği şeklinde basında yer alan haberlere rağmen, en az bir tanesinin Diyarbakır veya Mardin’de kurulacağını ümit etmekteyiz. Bölgesel üretim artışı ve Irak, İran, Suriye dahil komşu ülkelere ihracat için yaşamsal önemi haiz bu girişimlerin desteklenmesi gerekmektedir.

Fakat üzülerek belirtmek gerekir ki, ancak ticari iliş-

ilerini geliştirilmesi ile oluşturulabilecek ekonomik ve sosyal ilişkilerin komşu ülkelerle geliştirilmemesinden dolayı pazar kayıplarına uğranılmasına ve bunun bölgesel üretimin temel koşulu olduğu gerçekliğine rağmen, bundan büyük rahatsızlık duyan hükümetin bu tavrına karşılık, bölgeleimizdeki ekonomi ve ticaret yönetimini ellerinde bulunduran ve genellikle sanayi sektörü dışında, özellikle taahhüt ve hizmet sektöründe üretim yapmakta olan yöneticiler, Ocak 2003 ayında yürürlüğe girecek yeni ihale yasası ve AB'ye taahhüt edilen müktesebat uyumu sonucunda artık kamuya mal ve hizmet satma yöntemi ile zenginleşme sürecinin sona ereceği gerçekliği de ortadayken, bölgesel ekonomik ve sosyal kalkınma için gerekliliği kuşkusuz olan bu ve benzeri girişimler için hükümet nezdinde herhangi bir girişimde bulunmamaktadırlar. Bu konuda, sayın Mesut Yılmaz kadar bile istekli olamayan milletvekillerimizden bu girişimleri beklemek mümkün görülmemektedir.

Geriyeye tek bir şey kalmaktadır: Bölge siyasetinde etkin yasal siyasi partilerin bu yeni dünya düzenine uygun bir şekilde yeniden yapılanmaları. Bu bağlamda bilgi ve kullanım teknolojisiyle, üretime inançlı kadrolarla hazırlanacak yeni programlar çerçevesinde uluslararası ilişkiler, genel ve bölgesel ekonomik ve sosyal kalkınma programlarına dayalı siyaset üretmek. Eski yöntemle ve "atanmış"larla bunu sağlamak olası görünmemektedir. O halde ne yapmalıyız?

Birincisi, merkezi planlama anlayışını bir türlü terk edemeyen ve yerelleşmeye yanaşmayan hükümetleri Ulusal Program'da taahhüt edilen yapısal değişiklikler doğrultusunda izlemeli ve zorlamalıyız. Bu bağlamda ABD'nin kurmak istediği QIZ'lerden birinin "Hayvansal Ürünler Sanayi Üretim ve İhracat Serbest Bölgesi" olarak Van'da, diğerinin ise "Tekstil Üretim ve İhracat Serbest Bölgesi" olarak Diyarbakır ve Silopi'de kurulmasının mücadelesini yapmalıyız. İkincisi, her iki ilimizde "Bölge Planlama ve Kalkınma Kurumu"nun mutlak surette kurulmasını istemeliyiz.

Ayrıca, 2010-2015 yıllarını hedefleyerek; AB, Avrupa

Parlamentosu ve diğer uluslararası kuruluşlar ve ilgili kurumlarında, savaş ile barış arasında bocalamış, önemli bir kısmı halen sermaye ve üretim düşmanı olan bizlerin hiçbir surette yer alamayacağımız gerçekliğinden hareketle, geleceği hazırlamak bağlamında, tüm kaynaklarımızı ve çabalarımızı bugün 10-15 yaşlarında olan çocuk ve gençlerimizin anadil, yabancı dil, temel ve mesleki eğitimlerine, ekonomik anlamda sanayi üretimine yönlendirmeliyiz. Aksi takdirde, mal ve hizmet üretiminde başarısızları Brüksel'e göndermekle, siyasal anlamda kazanımlara ve ödenen bedellere saygısızlık etmiş oluruz. Ayrıca, en geç 2020 yılından itibaren, tıpkı Nazilerin Nurnberg'de yargılandıkları yere benzer bir "...berg"de bir ulusun, bir kültürün yok olması için 400 milyar doları harcatanları, demokrasi umutları üzerine siyaseti ticarete dönüştürmekten yargılanmalarını bekleyeceğiz.

Şurası da unutulmamalıdır ki, bu ülkede artık demokrasinin altyapısını oluşturma bağlamında ekonomiden başlamak suretiyle siyasete kadar yeniden yapılandırmaya karar veren "Enformasyon Teknolojisi" yaratıcıları, yanlış insanı ne yeni yasama kurumuna ne de Dünya Forumu'na göndertmeyecektir. Kurumu yoksa kuracaktır, kişisi yoksa yetiştirecektir.

Gerçekten ülke ve bölgemiz işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olduğunda, bölgede en etkin parti dahil informal (kayıt dışı) sektörün tüm kurumları ya yok olacak ya da formel sektöre uygun bir yapıya kavuşturulacaktır. Bundan korkmamak ve sürekli tartışmak gerekir.

Bizler beceremeyecek isek, bu kez de "Kahrolsun iletişim emperyalizmi" deyip yine sokaklara dökülerek sorun yaratacağımıza, yerimizi yeterlilere bırakma erdemliliğini göstermeye çalışalım. Zira görülecektir ki ekonomik ve sosyal gelişmeye dayalı demokrasi o kadar korkulacak bir şey değildir. Bizleri yerinden etse bile...

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris